

**Η Επαγγελματική
Συμβουλευτική
των ατόμων
με ειδικές ανάγκες**

ΒΟΗΘΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥΣ ΣΕΠ

Το βοήθημα αυτό δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της Δράσης 3:

"Η επαγγελματική συμβουλευτική των ατόμων με ειδικές ανάγκες"

του Έργου:

*"Μελέτη, σχεδιασμός και ανάπτυξη προγραμμάτων ΣΕΠ
σε επίπεδο σχολικής μονάδας και Κέντρου ΣΕΠ
για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες και Άτομα Κοινωνικώς Αποκλεισμένα"*

της Ενέργειας 1.1.ε *"Επαγγελματικός Προσανατολισμός"*

ΕΠΕΑΕΚ- 2^ο ΚΠΣ

Ανάδοχος:

Κέντρο Έρευνας και Επιμόρφωσης

Επιστημονική Υπεύθυνη
Ζαχαροπούλου Αικατερίνη

Ομάδα Σύνταξης:
Ανδριανός Προκόπης
Γόγαλης Κωνσταντίνος
Ζαχαροπούλου Αικατερίνη

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2000

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1. Ορισμοί	σελ.3
2. Η σχετικότητα της κατηγοριοποίησης	σελ.3
3. Κατηγοριοποίηση	σελ.4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

4. Σύντομη ιστορική αναδρομή	σελ.8
5. Παρουσίαση του σημερινού νομικού πλαισίου σχετικά με την ειδική εκπαίδευση	σ.15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

6. Στόχοι	σελ.19
7. Δυσκολίες ως προς την επίτευξη των στόχων-διαφοροποίηση ως προς την παρέμβαση στο γενικό πληθυσμό	σελ..19
8. Συγκεκριμένα προβλήματα των διαφόρων υποομάδων ατόμων με ειδικές ανάγκες	σελ.20
9. Εργοδοτικοί φορείς	σελ.22
10. Τα στάδια της επαγγελματικής τοποθέτησης	σελ.23
11. Πιλοτικές υποστηρικτικές δομές για την προώθηση της απασχόλησης των ατόμων με ειδικές ανάγκες	σελ.24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

12. Γενικά	σελ.26
13. Ο σύμβουλος και οι άλλοι ειδικοί	σελ.27
14. Επίπεδα δράσης του συμβούλου	σελ.27
15. Πρακτικές και στάσεις των συμβούλων κατά τη συμβουλευτική διαδικασία	σελ.28
16. Γνώσεις και δεξιότητες που θεωρούνται απαραίτητες για το σύμβουλο	σελ.30
17. Προσωπικά χαρακτηριστικά του επιτυχημένου συμβούλου	σελ.31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

21. Το συστημικό περιβάλλον του ατόμου με ειδικές ανάγκες	σελ.37
22. Η οικογένεια του ατόμου με ειδικές ανάγκες	σελ.37
23. Η έννοια της ενσωμάτωσης στο πλαίσιο του συστημικού περιβάλλοντος	σελ.39
24. Η ενσωμάτωση στην εκπαίδευση	σελ.40
25. Άτομα με ειδικές ανάγκες και σύστημα υγείας	σελ.41
26. Η ενσωμάτωση στην εργασία	σελ.41
27. Η ενσωμάτωση στο κοινωνικό πλαίσιο	σελ.41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

28. Διάκριση συμβουλευτικών θεωριών	σελ.42
-------------------------------------	--------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

29. Οι στόχοι της συμβουλευτικής παρέμβασης	σελ.48
30. Άξονες δράσης	σελ.48
31. Τα στάδια της συμβουλευτικής επαφής	σελ.54
32. Χρήσιμες τεχνικές κατά τη συμβουλευτική παρέμβαση	σελ.71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

33. Περίπτωση Α	σελ.76
34. Περίπτωση Β	σελ.76
35. Η προσωπική μαρτυρία του Νίκου Βουλγαρόπουλου	σελ.77

ΧΡΗΣΙΜΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ	σελ.80
-----------------------------------	--------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	σελ.111
------------------	---------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ	σελ.114
---------------------------------	---------

Η ΕΝΝΟΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

ΟΡΙΣΜΟΙ

Ορισμός του Συμβουλίου των υπουργών της Ε.Ε. (1993)

Ο όρος άτομα με ειδικές ανάγκες περιλαμβάνει άτομα με σοβαρές ανεπάρκειες, ανικανότητες ή μειονεξίες που οφείλονται σε σωματικές βλάβες, συμπεριλαμβανομένων των βλαβών των αισθήσεων ή σε διανοητικές ή ψυχικές βλάβες, οι οποίες περιορίζουν ή αποκλείουν την εκτέλεση δραστηριότητας λειτουργίας η οποία θεωρείται κανονική για έναν άνθρωπο.

Πρόταση ορισμού Δημητρόπουλος κ.α (1999)

Άτομο με ειδικές ανάγκες είναι το άτομο το οποίο δεν είναι σε θέση να συμμετέχει σε όλες τις δραστηριότητες και να απολαμβάνει όλων των αγαθών που προσφέρει στα υπόλοιπα μέλη της κοινωνία στην οποία ζει, εξαιτίας της κατάστασης κάποιου ή κάποιων από τα ψυχοσωματικά του χαρακτηριστικά.

Η αποδοχή του δεύτερου ορισμού έχει ως αποτέλεσμα τη διαφορετική αντιμετώπιση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, αφού δεν τονίζει τις μειονεξίες ή ανικανότητές τους, αλλά τις δυσκολίες να συμμετέχουν επί ίσοις όροις στον κοινωνικό χώρο.

Ένας τέτοιος ορισμός, με δεδομένη την αυξημένη περιπλοκότητα του προβλήματος, δίνει τη βάση για συζήτηση και αλλαγή των στάσεων όσων ασχολούνται με τα άτομα αυτά, έτσι ώστε η επαφή μαζί τους να είναι περισσότερο ουσιαστική και η παρέμβασή τους περισσότερο ικανοποιητική.

Η ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η αρχή της κατηγοριοποίησης για τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχει τις ρίζες της στο ιατρικό μοντέλο σύμφωνα με το οποίο μιλούμε για μια ασθένεια ή διαταραχή που έχει συγκεκριμένα διαγνωστικά κριτήρια και θεραπεία. Στη συνέχεια προστέθηκαν προβλήματα μη αμιγώς ιατρικά, όπως για παράδειγμα οι μαθησιακές δυσκολίες.

Ένα πρόβλημα με τόσο αυξημένη περιπλοκότητα είναι λογικό να δημιουργεί δυσκολίες κατηγοριοποίησης που θα μπορούσαν να παρουσιαστούν με δύο κυρίως μορφές:

- α) το να τοποθετούνται στην ίδια κατηγορία παιδιά με τεράστιες διαφορές μεταξύ τους που χρειάζονται διαφορετική ιατρική αλλά και εκπαιδευτική αντιμετώπιση και
- β) το να δίνεται μια "ετικέτα" σε κάποια παιδιά χωρίς να διευκολύνεται η εξατομικευμένη προσέγγιση των παιδιών αυτών και των προβλημάτων τους.

Η συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση που προτείνουμε δεν αγνοεί τις κριτικές και τις αντιρρήσεις, απλώς παρουσιάζει το πρόβλημα χωρίς αξιολογικές κρίσεις, ακολουθώντας τις αντίστοιχες κατηγοριοποιήσεις στις χώρες της Ε.Ε. και των Η.Π.Α.

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ

1. Άτομα με κινητικές αναπηρίες

A. Αναπηρίες που προέρχονται από παράλυση

B. Αναπηρίες που προέρχονται από εγκεφαλική διάφορα αίτια- ορθοπεδικές αναπηρίες

A. Αναπηρίες που προέρχονται από εγκεφαλική παράλυση

Η εγκεφαλική παράλυση αποτελεί εκδήλωση μόνιμης βλάβης περιοχών του εγκεφάλου. Η βλάβη αυτή γίνεται αιτία για μια σειρά από αναπηρίες που παρουσιάζονται στη βρεφική και νηπιακή ηλικία του παιδιού και έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό την ανωμαλία της κινητικότητας. Δεν υπάρχει βλάβη στους μύες αλλά διαταραχή στο συντονιστικό έλεγχο του εγκεφάλου, με αποτέλεσμα ορισμένοι μύες να λειτουργούν κατά τρόπο λανθασμένο. Παρατηρούνται χρόνιες διαταραχές της κινητικότητας, αδυναμία, ασυνεργία, ακούσιες κινήσεις, αποκλίσεις από τη φυσιολογική ανάπτυξη των κινήσεων, των θέσεων και της ισορροπίας.

Παιδιά που πάσχουν από εγκεφαλική παράλυση μπορεί να παρουσιάζουν και νοητική καθυστέρηση. Ενδέχεται να παρουσιάζουν και επιληπτικές κρίσεις, διαταραχές στην όραση (στραβισμός, μυωπία), διαταραχές της ακοής (κώφωση, βαρηκοΐα), διαταραχές του λόγου (δυσarthρία, καθυστέρηση ομιλίας).

Άλλες διαταραχές που συνοδεύουν την εγκεφαλική παράλυση είναι και οι διαταραχές της αισθητικότητας, οι ανωμαλίες των δοντιών, οι δυσκολίες στη σίτιση, οι συχνές λοιμώξεις, η αναιμία, η σιελόρροια, η ενούρηση, η δυσκοιλιότητα κλπ.

Αίτια

1. Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του εμβρύου κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, όπως είναι η λοιμώδης ασθένεια ερυθρά.
2. Παράγοντες που μπορούν να επιδράσουν κατά τη διάρκεια του τοκετού (δύσκολος ή ανώμαλος τοκετός που προκαλεί έλλειψη οξυγόνου, πυρηνικός ίκτερος κλπ).
3. Παράγοντες που παρουσιάζονται και προκαλούν τη βλάβη μετά τη γέννηση: π.χ. ένα βίαιο χτύπημα στο κεφάλι, ένα πέσιμο του παιδιού, μια εγκεφαλίτιδα ή μηνιγγίτιδα.

B. Ορθοπεδικές αναπηρίες

α. Εκ γενετής αναπηρίες

β. Αναπηρίες που δημιουργούνται κατά τον τοκετό (π.χ. θλάσεις οστών)

- γ. Αναπηρίες που προέρχονται από τραυματισμό (π.χ. ακρωτηριασμοί, εγκαύματα)
- δ. Αναπηρίες που οφείλονται σε ίωση ή μικρόβιο (π.χ. πολιομυελίτιδα, οστεομυελίτιδα)
- ε. Αναπηρίες που οφείλονται σε διάφορες άγνωστες αιτίες.

2. Άτομα με νοητική καθυστέρηση (Δ.Ν. κάτω από 70)

Διαγνωστικά κριτήρια

- A. Γενική διανοητική λειτουργία σημαντικά κάτω του φυσιολογικού όρου Δ.Ν. 70 ή λιγότερο σε ατομικά χορηγημένο τεστ νοημοσύνης. Για βρέφη και νήπια κλινική εκτίμηση.
- B. Προβλήματα σοβαρά στη λειτουργικότητα του ατόμου σε τομείς όπως κοινωνικές δεξιότητες και υπευθυνότητα, επικοινωνία, δεξιότητες καθημερινής διαβίωσης, ατομική ανεξαρτησία και αυτάρκεια.
- Γ. Έναρξη πριν από την ηλικία των 18 ετών.

Βαθμοί Βαρύτητας

1. Ελαφρά (Ηπια) Νοητική Καθυστέρηση

Αποτελούν το 85% του συνόλου των ν.κ. Μπορούν να αποκτήσουν σχολικές γνώσεις μέχρι το επίπεδο της ΣΤ' Δημοτικού, πράγμα που συνήθως γίνεται όταν φτάσουν στο τέλος της εφηβικής ηλικίας. Μπορούν να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο και να αυτοσυντηρηθούν με καθοδήγηση και βοήθεια.

2. Μέτρια Νοητική Καθυστέρηση

Αποτελούν το 10% του συνόλου των ν.κ. Μπορούν με εποπτεία να αυτοσυντηρηθούν σε προστατευμένο περιβάλλον, ενώ οι σχολικές γνώσεις φτάνουν στην Γ' Δημοτικού.

3. Βαριά (Σοβαρή) Νοητική Καθυστέρηση.

Αποτελούν το 3%--4% του συνόλου των ν.κ. Έχουν φτωχή κινητική ανάπτυξη και ομιλία, ελάχιστες δεξιότητες επικοινωνίας και με συστηματική άσκηση μπορούν να αποκτήσουν δεξιότητες ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της καθημερινότητας. Είναι εντελώς εξαρτώμενα και μπορούν να λειτουργήσουν μόνο σε ελεγχόμενο περιβάλλον.

B. Βαθιά Νοητική Καθυστέρηση

Αποτελούν το 1-2% του συνόλου των ν.κ. Έχουν πολύ περιορισμένη κινητική και γλωσσική ανάπτυξη. Χρειάζονται συνεχή κοινωνική και ιατρική φροντίδα.

Αίτια

- 1. Κληρονομικοί παράγοντες (περίπου 5% των περιπτώσεων)
- 2. Προγεννητικοί παράγοντες (περίπου 30% των περιπτώσεων)
- 3. Περιγεννητικοί και νεογνικοί παράγοντες (περίπου 10% των περιπτώσεων)

4. Παράγοντες μετά τη γέννηση που οφείλονται σε βλάβη του νευρικού συστήματος του νεογνού (περίπου 5% των περιπτώσεων)
5. Περιβαλλοντικές επιδράσεις και ψυχικές διαταραχές (περίπου 15-20% των περιπτώσεων)
6. Άγνωστης αιτιολογίας (30-40% των περιπτώσεων)

3. Κωφά άτομα

Στο παρελθόν οι κωφοί ήταν και μουγκοί και ονομάζονταν "κωφάλαλοι", δηλαδή άτομα που έχουν χάσει την ικανότητα να μιλούν, είτε γιατί γεννήθηκαν κωφά είτε γιατί προσβλήθηκαν από κώφωση στα πρώτα παιδικά τους χρόνια.

Το "κωφάλαλο" άτομο έχει βλάβη μόνο στην ακοή, ενώ κατά κανόνα έχει πλήρη ανάπτυξη των εγκεφαλικών κέντρων του λόγου και εντελώς γερά τα φωνητικά του όργανα (λάρυγγα, γλώσσα κλπ.) και πλήρη νοημοσύνη.

Αίτια

1. Η κατά την εποχή της εγκυμοσύνης

- α) μόλυνση του εμβρύου από λοιμώδεις ασθένειες, όπως ιλαρά, ερυθρά,
- β) λήψη φαρμάκων με μεγάλη τοξικότητα, όπως είναι η κινίνη και η στρεπτομυκίνη,
- γ) σύφιλη.

2. Η μετά τη γέννηση προσβολή του αισθητηρίου της ακοής από διάφορες ασθένειες, λήψη τοξικών φαρμάκων, δυστυχήματα κλπ.

Σε αρκετές περιπτώσεις έχουμε συνύπαρξη κωφαλαλίας και νοητικής καθυστέρησης, καθώς και άλλων ψυχικών διαταραχών.

3. Τυφλά άτομα

Υπάρχουν δύο μεγάλες κατηγορίες τυφλών:

- α) Οι εκ γενετής τυφλοί
- β) Οι επικτήτως τυφλοί

Αίτια

1. Οι εκ γενετής τυφλοί -Κληρονομικότητα ή μαιευτικό γλαύκωμα
2. Οι επικτήτως τυφλοί - Σε μικρή ηλικία από αβιταμίνωση, ατροφία του οπτικού νεύρου
- Σε μεγαλύτερη ηλικία από τραυματισμό ή ασθένειες

4. Άτομα με σοβαρές ψυχικές διαταραχές

A. Σχιζοφρενικές διαταραχές

Οι διαταραχές αυτές προσβάλλουν πολλές ψυχικές λειτουργίες (τη σκέψη, την αντίληψη, το συναίσθημα, την αίσθηση του εαυτού, τη βούληση, τη διαπροσωπική λειτουργικότητα και σχέση με τον εξωτερικό κόσμο, την ψυχοκινητικότητα κ.α.).

B. Διαταραχές της διάθεσης

Οι διαταραχές αυτές χαρακτηρίζονται από διαταραχή της συναισθηματικής διάθεσης με καταθλιπτική ή ευφορική μορφή.

Γ. Διαταραχές προσωπικότητας

Οι διαταραχές αυτές συνδέονται με δυσπροσαρμοστικά και δύσκαμπτα χαρακτηριστικά προσωπικότητας, ώστε να προκαλούν είτε σημαντική έκπτωση της λειτουργικότητας είτε υποκειμενική έντονη ενόχληση.

Δ. Αυτιστική διαταραχή

Η διαταραχή αυτή συνδέεται με διαταραχές στην κοινωνική συμπεριφορά, διαταραγμένη επικοινωνία και περιορισμένα ενδιαφέροντα. Χαρακτηριστικά της είναι η διασπαστική και στερεότυπη συμπεριφορά, οι διαταραχές στο λόγο, η επίταση της προσοχής στο παιχνίδι και οι μη ομαλές αντιδράσεις σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος. Τα παιδιά αυτά εμφανίζουν ορισμένες φορές ιδιαίτερες ικανότητες (απομνημόνευση και παπαγαλία, υψηλή αριθμητική ικανότητα, υπερλεξία, επιδεξιότητα σε παζλ ή πολύπλοκα παιχνίδια).

Αιτία

Δεν υπάρχει συμφωνία για την αιτιολόγηση. Άλλοι ερευνητές μιλούν για ψυχογενή και άλλοι για οργανικά αίτια. Μερικοί υποστηρίζουν το συνδυασμό των αιτίων αυτών.

5. Άτομα με διαταραχές των σχολικών δεξιοτήτων

- Αναπτυξιακή διαταραχή της αριθμητικής
- Αναπτυξιακή διαταραχή της γραπτής έκφρασης
- Αναπτυξιακή διαταραχή της ανάγνωσης

6. Άτομα που πάσχουν από σοβαρές ασθένειες

- Επιληπτικοί

- Ασθενείς που απαιτούν μακρόχρονη θεραπεία και παραμονή σε νοσηλευτικά ιδρύματα, κλινικές ή
πρεβαντόρια

- Χανσενικοί

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Στον ελλαδικό χώρο οι πρώτες ενέργειες αναφορικά με την εκπαίδευση, κατάρτιση και αποκατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες ήταν αποτέλεσμα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Ενδεικτικά αναφέρονται ο "Οίκος Τυφλών" (1906), το "Σχολείο Κωφάλαλων" (1923), η Ελληνική Εταιρεία Προστασίας και Αποκαταστάσεως Αναπήρων Παίδων (1937) κλπ.

Το επίσημο ελληνικό κράτος αρχίζει να ενεργεί προς την κατεύθυνση αυτή στο τέλος του πρώτου μισού του 20ου αιώνα. Η παρέμβασή του συνίσταται σε μια σειρά μέτρων, κυρίως οργανωτικού περιεχομένου, που δρομολόγησαν τη διαδικασία της θεσμοθέτησης της Ειδικής Αγωγής στη χώρα μας. Εξάλλου ως χρονολογία έναρξης της νεότερης περιόδου της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα θεωρείται η ίδρυση του "*Πρότυπου Ειδικού Σχολείου Αθηνών*", που λειτούργησε υπό την αιγίδα του ΥΠΕΠΘ και απευθυνόταν σε νοητικώς καθυστερημένα παιδιά.

Ωστόσο, η αντίληψη που επικράτησε αυτή την περίοδο ήταν ότι ο θεσμός της Ειδικής Αγωγής θα έπρεπε να ασχολείται με τη μελέτη θεμάτων που αναφέρονται σε παιδιά, τα οποία εξαιτίας ορισμένων παραγόντων που συνδέονται με τη σωματική τους ανάπτυξη ή τη νοητική του εξέλιξη δε μπορούν να επωφεληθούν από τη φοίτησή τους στα σχολεία του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος. Η Ειδική Αγωγή, στο ξεκίνημα τουλάχιστον της θεσμοθέτησής της, αντιμετωπίζεται ως ξεχωριστό κομμάτι του εκπαιδευτικού μας συστήματος και για την οργάνωσή της, το κράτος προσανατολίζεται στη δημιουργία ειδικών δομών. Επιπλέον, θα πρέπει να επισημάνουμε πως για τη συγκεκριμένη περίοδο ο προσανατολισμός του ΥΠΕΠΘ στρέφεται κυρίως προς την κατηγορία των νοητικώς καθυστερημένων.

Για συστηματική ανάπτυξη του πολύπτυχου και ευαίσθητου τομέα της Ειδικής Αγωγής αρχίζουμε να μιλάμε κατά τη δεκαετία του '70. Συγκεκριμένα, το 1969 συγκροτείται στο Υπουργείο Παιδείας το "*Γραφείο Ειδικής Εκπαιδύσεως*". Μετά από εισηγήσεις του Γραφείου δημιουργείται το Σεμινάριο Θεραπευτικής Παιδαγωγικής στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης, το οποίο αποτέλεσε την πρώτη επίσημη και συστηματική προσπάθεια επιμόρφωσης εκπαιδευτικών λειτουργών της Ειδικής Αγωγής. Τον επόμενο χρόνο το σεμινάριο εξελίσσεται σε μονοετή σχολή εκπαίδευσης.

Αποτέλεσμα της δράσης του Γραφείου ήταν και η ίδρυση των πρώτων δημόσιων ειδικών σχολείων στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, το 1972 ιδρύθηκαν στις έδρες των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και στα μεγάλα αστικά κέντρα τα πρώτα 45 δημόσια ειδικά σχολεία.

Το 1975 συγκροτείται στο ΥΠΕΠΘ η πρώτη "*Επιτροπή Μελέτης και Προγραμματισμού της Ειδικής Αγωγής*" και βάσει των προτάσεών της το "*Γραφείο Ειδικής Εκπαιδύσεως*" προάγεται

αρχικά σε *"Τμήμα Ειδικής Αγωγής"* και αργότερα σε *"Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής"*, η οποία εξακολουθεί να υπάρχει μέχρι σήμερα και να συντονίζει την οργάνωση και λειτουργία της Ειδικής Αγωγής στη χώρα μας. Επιπλέον, η μονοετής ειδικής μετεκπαίδευση των δασκάλων επεκτείνεται σε διετή, διατηρώντας μέχρι σήμερα αυτή τη μορφή, ενώ από το 1995 εντάσσεται στη δομή του Πανεπιστημίου. Σήμερα σε αυτή μπορούν να εισαχθούν μετά από εξετάσεις δάσκαλοι και νηπιαγωγοί που έχουν πενταετή τουλάχιστον υπηρεσία σε δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία, οι οποίοι στη συνέχεια προορίζονται να στελεχώσουν τις σχολικές μονάδες Ειδικής Αγωγής.

Παρ' όλα αυτά, ως τις αρχές της δεκαετίας του '80 το κράτος εξακολουθεί να αντιμετωπίζει την Ειδική Αγωγή ως αυτοτελές τμήμα του εκπαιδευτικού συστήματος, με τη δική του νομική υπόσταση και το δικό του εκπαιδευτικό προγραμματισμό. Η φιλοσοφία αυτή εκφράζεται στις διατάξεις του νόμου 1143/81, που αποτελεί το πρώτο ιστορικό βήμα για τη νομοθετική καθιέρωση του θεσμού της Ειδικής Αγωγής στο εκπαιδευτικό μας σύστημα.

Τα πράγματα φαίνεται να αλλάζουν μετά το 1981. Σημαντική καινοτομία αποτελεί η καθιέρωση του θεσμού του Σχολικού Συμβούλου Ειδικής Αγωγής (Ν. 1304/82). Ο Σχολικός Σύμβουλος Ειδικής Αγωγής αναλαμβάνει το συντονισμό και την εποπτεία των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής σε μια γεωγραφική περιφέρεια, πράγμα που συνεπάγεται τη συνεργασία με το διευθυντικό και διδακτικό προσωπικό, καθώς και με το προσωπικό ειδικών κλάδων όπως οι ψυχολόγοι, οι λογοθεραπευτές, οι φυσικοθεραπευτές κλπ, που στελέχωσαν αργότερα τις ειδικές εκπαιδευτικές μονάδες, για την απρόσκοπτη λειτουργία των σχολείων τους, τη στήριξη και την ενθάρρυνση των δασκάλων για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων για την αντιμετώπιση επιμέρους σχολικών προβλημάτων, την οργάνωση σεμιναρίων και επιμορφωτικών δραστηριοτήτων για τους δασκάλους κλπ. Σήμερα υπάρχουν 16 Σχολικοί Σύμβουλοι Ειδικής Αγωγής σε ισάριθμες γεωγραφικές περιφέρειες. Παρ' όλα αυτά, προβληματισμοί έχουν διατυπωθεί για την αποτελεσματικότητα του θεσμού, καθώς κάθε σύμβουλος έχει στην ευθύνη του μια πολύ μεγάλη γεωγραφική περιφέρεια, με συνέπεια να είναι δύσκολο και πολλές φορές αδύνατο να συντονίσει τις προσπάθειες όλων αυτών που εργάζονται στο χώρο της Ειδικής Αγωγής στην περιφέρειά του. Επιπλέον, η επαρχία βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, καθώς από τους 16 Σχολικούς Συμβούλους Ειδικής Αγωγής οι 5 έχουν έδρα την Αθήνα και τον Πειραιά, οι 2 τη Θεσσαλονίκη και μόνο 9 την υπόλοιπη Ελλάδα. Τα αιτήματα για αύξηση του αριθμού των συμβούλων, λοιπόν, είναι έντονα.

Το πιο σημαντικό, όμως, που συμβαίνει την περίοδο αυτή είναι η διαφοροποίηση του προσανατολισμού του ΥΠΕΠΘ σχετικά με την Ειδική Αγωγή, που συνίσταται στην έμφαση που δίνεται στην οργανική της ένταξη στον κορμό του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος, στην κοινωνική της διάσταση και στη διασύνδεσή της με την παραγωγική διαδικασία. Με άλλα λόγια υιοθετείται η στρατηγική της "ενσωμάτωσης".

Στο σημείο αυτό σκόπιμο θα ήταν να διευκρινίσουμε την έννοια του όρου ενσωμάτωση, η οποία αποτελεί τη βασική κρατική πολιτική για τα άτομα με ειδικές ανάγκες έως σήμερα. Λέγοντας, λοιπόν, ενσωμάτωση εννοούμε την αλληλοαποδοχή από ένα σύνολο ή μια ομάδα ενός ατόμου ή μιας ομάδας. Αυτό σημαίνει την ανάπτυξη κοινωνιοδυναμικών σχέσεων, με αποτέλεσμα την πλήρη απορρόφηση του ατόμου ή της ομάδας στις διαμορφούμενες σχέσεις, αλλά και τη διατήρηση ταυτόχρονα των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας αμφίπλευρα. Είναι προφανές ότι η ενσωμάτωση εμπεριέχει την έννοια της εξέλιξης, η οποία ακολουθεί μια ορισμένη πορεία ή οδηγεί στην προσέγγιση ενός επιθυμητού στόχου. Κατά τη διάρκεια αυτής της εξελικτικής διαδικασίας, το άτομο είναι δυνατό να χρειαστεί κάποιου είδους βοήθεια (τεχνικά βοηθήματα, ψυχολογική υποστήριξη κ.α.) Διακρίνουμε τρεις μορφές ενσωμάτωσης:

- α) τη χωρική ενσωμάτωση, κατά την οποία ειδικές μονάδες ή τάξεις λειτουργούν στον ίδιο χώρο με τα σχολεία του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος.
- β) την κοινωνική ενσωμάτωση, κατά την οποία τα παιδιά που παρακολουθούν μια ειδική τάξη ή μονάδα έχουν κοινωνικές συναλλαγές με τα παιδιά που φοιτούν στις τάξεις του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος σε δραστηριότητες όπως το φαγητό, το παιχνίδι κλπ.,
- γ) τη λειτουργική ενσωμάτωση, που αποτελεί και την ιδανική μορφή ενσωμάτωσης, κατά την οποία τα παιδιά με ειδικές ανάγκες συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα των τάξεων του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος πλήρως (full-time) ή μερικώς (part-time).

Η φιλοσοφία της ενσωμάτωσης αρχίζει να υλοποιείται στη χώρα μας με την ψήφιση του νόμου 1566 το 1985, ο οποίος αφορά τη δομή και λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, αλλά ταυτόχρονα περιλαμβάνει με ιδιαίτερο κεφάλαιο και τη νομοθεσία της Ειδικής Αγωγής. Παράλληλα, τονίζεται η συνευθύνη όλων των εκπαιδευτικών υπηρεσιών και των συναφών κοινωνικών φορέων για τη σωστή ανάπτυξη και λειτουργία του τομέα αυτού, με στόχο την κατάργηση των υποτιμητικών διακρίσεων σε βάρος των παιδιών με ειδικές ανάγκες, τη σχολική και κοινωνική ενσωμάτωση και αλληλοαποδοχή τους, την καλλιέργεια και αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων και δεξιοτήτων τους ως και το επιτυχές πέρασμα από το σχολείο στην ενεργό ζωή με σεβασμό στην αξία και αξιοπρέπεια κάθε ατόμου. Η ως τότε ακολουθούμενη πρακτική της ίδρυσης ειδικών σχολείων εγκαταλείπεται και αρχίζουν να δημιουργούνται οι ειδικές τάξεις. Στις ειδικές τάξεις γίνεται δεκτός ένας μικρός αριθμός μαθητών που φοιτούν σε άλλες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Τα παιδιά αυτά λόγω των ιδιαίτερων μαθησιακών τους δυσκολιών έχουν ανάγκη από ειδική φροντίδα και ενίσχυση, έτσι ώστε να ξεπεράσουν το πρόβλημά τους χωρίς να αποκοπούν από τη μαθητική κοινότητα στην οποία φυσικά ανήκουν. Η φοίτηση των μαθητών στις ειδικές τάξεις είναι κατά κανόνα μερική και εξαρτάται από το είδος και τη σοβαρότητα των μαθησιακών δυσκολιών που παρουσιάζει ο καθένας τους. Ένα

παιδί, για παράδειγμα, μπορεί να παρακολουθεί την ειδική τάξη σ' ένα μάθημα (π.χ. γλώσσα) ή σε δέσμη μαθημάτων μερικές ώρες την ημέρα ή την εβδομάδα για ένα διάστημα (μικρό ή μεγάλο- μπορεί να είναι και ολόκληρο το σχολικό έτος) έως ότου ξεπεράσει τις δυσκολίες του, οπότε και επιστρέφει στην κανονική του τάξη. Για την ίδρυση μιας ειδικής τάξης (γίνεται με Π.Δ., ύστερα από πρόταση της αρμόδιας διεύθυνσης και τη σύμφωνη γνώμη του σχολικού συμβούλου ειδικής αγωγής) πρέπει να συνυπάρχουν οι εξής προϋποθέσεις: **α)** ύπαρξη αριθμού παιδιών σ' ένα ή περισσότερα (γειτονικά) σχολεία που παρουσιάζουν "ιδιαίτερες μαθησιακές δυσκολίες" **β)** ύπαρξη "κατάλληλης σχολικής αίθουσας" για τη στέγαση της ειδικής τάξης και **γ)** ύπαρξη δασκάλου που να είναι, κατά κανόνα, μετεκπαιδευμένος στην Ειδική Αγωγή.

Ωστόσο, οι ειδικές τάξεις, σε πρώτη φάση τουλάχιστον, φιλοξένησαν παιδιά που παρουσίαζαν "ιδιαίτερες μαθησιακές δυσκολίες". Με άλλα λόγια, τις ειδικές τάξεις επισκέπτονταν συνήθως παιδιά με ελαφρά νοητική καθυστέρηση ή παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, χωρίς να εξασφαλίζεται η εξατομικευμένη διδασκαλία. Παιδιά με μέτριες ή και πιο σοβαρές αναπηρίες αποκλείονταν και μ' αυτό τον τρόπο αποκλείονταν εκ των προτέρων και κάθε προσπάθεια ενσωμάτωσης που ήθελε ο παραπάνω νόμος.

Επιπλέον, συναφής είναι και ο προβληματισμός που έχει διατυπωθεί σχετικά με το κατά πόσο τα παιδιά που φοιτούν στις ειδικές τάξεις έχουν όντως πρόβλημα νοητικό-λειτουργικό ή έχουν πρόβλημα που προέρχεται γενικότερα από τη στάση του κοινωνικού συνόλου. Με άλλα λόγια, ο προβληματισμός συνίσταται στο ερώτημα: μήπως τα παιδιά που φοιτούν στις ειδικές τάξεις είναι παιδιά που έχουν ως μοναδική "αναπηρία" το ότι κατάγονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα ή ακόμα από χαμηλές κοινωνικές τάξεις ή ακόμα είναι παιδιά που "δυσκολεύουν" τους εκπαιδευτικούς στο έργο τους:

Ακόμα, έχει παρατηρηθεί ότι η ένταξη των παιδιών σε κάποια ειδική τάξη θυμίζει πολλές φορές ταξίδι χωρίς γυρισμό, ενώ είναι απαραίτητο ο δρόμος της επιστροφής στην κανονική τάξη να παραμένει ανοικτός. Είναι αισθητή η έλλειψη ενός αποτελεσματικού συστήματος αξιολόγησης των παιδιών που φοιτούν σε ειδικές τάξεις, ώστε να εξακριβώνεται η πρόοδός τους και να είναι δυνατή η επανένταξή τους στην τάξη του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος.

Από την άλλη πλευρά, υπολογίζεται ότι από το συνολικό πληθυσμό των παιδιών με ειδικές ανάγκες σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής φοιτά περίπου το 7%, ενώ το υπόλοιπο 93% που παρουσιάζει ελαφρές μειονεξίες και αισθητηριακά προβλήματα παρακολουθεί τάξεις του γενικού σχολείου. Αυτό, όμως, δε συνεπάγεται απαραίτητα και σχολική ενσωμάτωση, γιατί αυτή προϋποθέτει τη στήριξη των παιδιών με τον καταλληλότερο κατά περίπτωση τρόπο, ώστε να επωφεληθούν από την εκπαιδευτική διαδικασία. Έτσι, μετά από 2-3 χρόνια τα παιδιά αυτά, ανάλογα με το πρόβλημά τους, εγκαταλείπουν την τάξη του γενικού σχολείου, χωρίς καμιά μέριμνα για κοινωνική τους ένταξη. Αντίθετα, με τη σωστή οργάνωση και λειτουργία των ειδικών τάξεων θα μπορούσαμε να εξασφαλίσουμε σε πολλές περιπτώσεις μια πλήρη ενσωμάτωση,

δίνοντας στα παιδιά με ειδικές ανάγκες τη δυνατότητα να παρακολουθούν το πρόγραμμα της τάξης του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος και παράλληλα προσφέροντάς τους τη στήριξη που χρειάζεται μέσα στην ειδική τάξη.

Βέβαια η ειδική τάξη δεν είναι ο μόνος τρόπος για την πραγματοποίηση της ενσωμάτωσης, αλλά επιδιώκεται και με πολλούς άλλους τρόπους, όπως η συστέγαση γενικών και ειδικών σχολείων, οι κοινές πολιτιστικές, αθλητικές, καλλιτεχνικές κ.α. εκδηλώσεις και η εξατομικευμένη αντιμετώπιση και βοήθεια από το δάσκαλο της τάξης του γενικού σχολείου.

Από την άλλη, πρέπει να τονίσουμε ότι η ενσωμάτωση δεν είναι πανάκεια. Δεν είναι κατάλληλη και εφαρμόσιμη για όλα τα παιδιά με ειδικές ανάγκες. Ούτε και είναι απλή διαδικασία και εύκολη στην εφαρμογή της. Τα χωριστά ειδικά σχολεία, δυστυχώς, είναι αναπόφευκτα και αναγκαία για τα παιδιά εκείνα που παρουσιάζουν πολύ σοβαρά προβλήματα (σωματικά, αισθητηριακά, ψυχοπνευματικά) και που απαιτούν εκτός από ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα και άλλη πολλαπλή υποστήριξη ειδικών υπηρεσιών. Εξάλλου προβληματισμοί έχουν διατυπωθεί για το κατά πόσο είναι ικανοί και ποια συγκεκριμένα προσόντα είναι απαραίτητα για τους εκπαιδευτικούς του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να συντελέσουν στη διαδικασία ενσωμάτωσης.

Πρέπει να αναφερθεί, επίσης, ο θεσμός της ενισχυτικής διδασκαλίας, που καθιερώνεται με το νόμο 824/30-12-1988, με στόχο να δώσει λύσεις στο σοβαρό εκπαιδευτικό και κοινωνικό πρόβλημα των μαθησιακών δυσκολιών και της σχολικής αποτυχίας.

Καταληκτικά, θα λέγαμε ότι ο νόμος 1566/85, ο οποίος ρύθμιζε μέχρι σήμερα τα θέματα της Ειδικής Αγωγής, στο σύνολό του ανταποκρίθηκε στις απαιτήσεις ενός αποτελεσματικού συστήματος Ειδικής Αγωγής, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ενσωμάτωση των παιδιών με ειδικές ανάγκες. Παρ' όλα αυτά, η συνεχής έρευνα και η συστηματική μελέτη των σχετικών θεμάτων, αλλά και οι γρήγορες αλλαγές και εξελίξεις που σημειώνονται στην εποχή μας, ιδιαίτερα στον τομέα της εκπαίδευσης, οδήγησαν στην ψήφιση ενός καινούργιου νόμου για την Ειδική Αγωγή, με στόχο τον εκσυγχρονισμό του παλιού και την αναπλήρωση των ελλείψεών του.

Αναλυτικότερα, σημαντικό στοιχείο του καινούργιου νόμου είναι η συστηματικότερη προώθηση της σχολικής ενσωμάτωσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες, αφού αυτά φοιτούν κατά κύριο λόγο στις τάξεις του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος με παράλληλη στήριξη από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής σε τμήματα ένταξης, όπως μετονομάζονται οι ειδικές τάξεις, και μόνο οι περιπτώσεις με πολύ σοβαρά προβλήματα κατευθύνονται στα ειδικά σχολεία. Ταυτόχρονα, προκειμένου η φοίτηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στα σχολεία του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος να είναι επωφελής, εξασφαλίζεται κάθε μορφής υποστήριξη, όπως:

- τα νέα προσαρμοσμένα και εξατομικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα,
- η δυνατότητα επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού αλλά και του ειδικού επιστημονικού προσωπικού που ασχολείται με τα άτομα αυτά,

- η εξασφάλιση προϋποθέσεων, όπως για παράδειγμα η προσβασιμότητα στα σχολεία και γενικότερα στους εκπαιδευτικούς χώρους,
- η καθιέρωση της νοηματικής γλώσσας ως μέσο διδασκαλίας των κωφών και των βαρήκοων και παράλληλα το γεγονός ότι η γνώση της νοηματικής γλώσσας αποτελεί πλέον απαραίτητη προϋπόθεση για την τοποθέτηση εκπαιδευτικού και ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού στις ΣΜΕΑ κωφών και βαρήκοων.

Σημαντικό ρόλο για την εξασφάλιση των παραπάνω προϋποθέσεων παίζουν οι νέες υποστηρικτικές δομές που δημιουργούνται, όπως τα Κέντρα Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης για άτομα με ειδικές ανάγκες (Κ.Δ.Α.Υ.), το Τμήμα Ειδικής Αγωγής στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το Υπηρεσιακό Συμβούλιο Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Υ.Σ.Ε.Ε.Π.), το οποίο αποτελεί κάτι αντίστοιχο με το Υπηρεσιακό και Πειθαρχικό Συμβούλιο Ειδικού Προσωπικού Ειδικής Αγωγής (Υ.Π.Σ.Ε.Π.Ε.Α.), η σύσταση του οποίου προβλεπόταν βάσει του Προεδρικού Διατάγματος 149- ΦΕΚ 60/30.4.1991.

Εξάλλου για πρώτη φορά αναγνωρίζεται η σημαντικότητα της εμπειρίας των γονέων των ατόμων με ειδικές ανάγκες και προβλέπεται η συμμετοχή τους κατά την επιλογή και διαμόρφωση μέτρων και υπηρεσιών για την εκπαίδευση των παιδιών τους.

Τέλος, από τις βασικότερες καινοτομίες του καινούργιου νόμου είναι η επιμήκυνση της φοίτησης των ατόμων με ειδικές ανάγκες στις μονάδες ειδικής αγωγής έως την ηλικία των 22 ετών. Αυτό επιτυγχάνεται κυρίως με την ανάπτυξη προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης/ κατάρτισης, με στόχο τη μεγιστοποίηση των δυνατοτήτων επαγγελματικής απασχόλησης των ατόμων αυτών και των πιθανοτήτων να καταστούν οικονομικά ανεξάρτητα και κοινωνικά αυτόνομα.

Έτσι, το παρατηρούμενο μέχρι σήμερα φαινόμενο τα παιδιά με ειδικές ανάγκες μετά το 17^ο έτος της ηλικίας τους να εγκαταλείπουν το ειδικό σχολείο και να επιστρέφουν στο σπίτι τους, δηλαδή εκεί από όπου ξεκίνησαν εξαιτίας της έλλειψης ικανού αριθμού σχολών και εργαστηρίων επαγγελματικής εκπαίδευσης/ κατάρτισης, χωρίς καμιά μέριμνα για την κοινωνική και επαγγελματική τους ένταξη, ανατρέπεται. Με τον καινούργιο νόμο δίνεται έμφαση στην επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων αυτών, με προγράμματα που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και όχι στην εργασιοθεραπεία, όπως συνέβαινε παλιότερα.

Σίγουρα, ο καινούργιος νόμος αποτελεί μια αισιόδοξη προοπτική για το χώρο της ειδικής εκπαίδευσης, αφού μέσω αυτού τίθενται οι βάσεις για την ουσιαστική αναδιάρθρωσή της. Βέβαια, ο σχεδιασμός απέχει πολύ από την εφαρμογή. Για την οργάνωση και λειτουργία, λοιπόν, όλων όσων προβλέπονται από τον καινούργιο νόμο απαιτείται χρόνος, καλή διάθεση και συνεργασία μεταξύ όλων των εμπλεκομένων.

Εξάλλου στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης δημιουργήθηκαν καινούργιες δομές, όπως τα Κέντρα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, τα Γραφεία Σχολικού

Επαγγελματικού Προσανατολισμού, οι Συμβουλευτικοί Σταθμοί Νέων, μέσω των οποίων παρέχεται πολλαπλή υποστήριξη στο έργο των εκπαιδευτικών και για την αντιμετώπιση ειδικών περιπτώσεων.

Στο σημείο αυτό, σκόπιμο θα ήταν να αναφερθούμε και στις δραστηριότητες του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) σχετικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την κατάρτιση και απασχόληση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, το οποίο περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων και προγραμμάτων στήριξης, όπως προγράμματα επιχορήγησης εργοδοτών που απασχολούν άτομα με ειδικές ανάγκες, προγράμματα επιχορήγησης νέων ελεύθερων επαγγελματιών που είναι άτομα με ειδικές ανάγκες, προγράμματα επιχορήγησης νέων ελεύθερων επαγγελματιών για εργονομική διευθέτηση του χώρου εργασίας ατόμων με ειδικές ανάγκες, καθώς και προγράμματα κατάρτισης για τα άτομα αυτά. Αρμόδια για το σχεδιασμό, την κατάρτιση και το συντονισμό των παραπάνω προγραμμάτων και μέτρων στήριξης είναι η Υπηρεσία Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων, η οποία εντάσσεται στο πλαίσιο της δομής του οργανισμού. Η υλοποίησή τους εφαρμόζεται και προωθείται από τις Υπηρεσίες Απασχόλησης Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων, οι οποίες λειτουργούν σε έξι πόλεις της Ελλάδας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Βόλο, Ηράκλειο), καθώς και από τις τρεις Εκπαιδευτικές Μονάδες Κατάρτισης για άτομα με ειδικές ανάγκες που λειτουργούν στο πλαίσιο της δομής του οργανισμού στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη και στη Λάρισα. Εξάλλου, για την προώθηση ολοκληρωμένων δράσεων κοινωνικής παρέμβασης που απευθύνονται σε άτομα με ειδικές ανάγκες ο ΟΑΕΔ αναπτύσσει εταιρικές σχέσεις με φορείς του Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα, που υλοποιούν αντίστοιχα προγράμματα.

Τέλος, αναπτύσσονται από 1999 και αναμένεται να ολοκληρωθούν έως το 2004 τα Γραφεία Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών, με στόχο τη βελτίωση της απασχολησιμότητας των ατόμων των παραπάνω ομάδων.

Από τη σύντομη αυτή αναδρομή δε θα ήταν δυνατό να παραλειφθεί η δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Πολύ σημαντικά προγράμματα υπήρξαν το HELIOS και το HELIOS II (Handicapped people in the European Community Living Independently in an Open Society).

Συγκεκριμένα, το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εκτιμώντας ότι οι μειονεκτούντες (όλα τα άτομα με οποιασδήποτε σοβαρότητας μειονεξίες που οφείλονται σε σωματικές, διανοητικές ή ψυχικές βλάβες) έχουν ειδικές ανάγκες ως προς την επαγγελματική κατάρτιση και την επαγγελματική επαναπροσαρμογή, καθώς και την οικονομική ένταξη, προχώρησε το 1998 στη θέσπιση του προγράμματος δράσης HELIOS, με διάρκεια από την 1^η Ιανουαρίου 1988 έως την 31^η Δεκεμβρίου 1991. Βασικός στόχος του προγράμματος ήταν να αναπτυχθεί στους τομείς της επαγγελματικής κατάρτισης και επαναπροσαρμογής, της οικονομικής και κοινωνικής ένταξης και αυτόνομης διαβίωσης των μειονεκτούντων ατόμων κοινοτική προσέγγιση που θα βασιζόταν στις επιτυχέστερες καινοτόμες εμπειρίες των κρατών μελών. Αυτό επιτεύχθηκε μέσω εφαρμογής

ορισμένων ειδικών δράσεων κοινοτικό δίκτυο κέντρων και εμπειριών επαγγελματικής κατάρτισης ή επαναπροσαρμογής, ειδική δράση σχετικά με την αυτόνομη διαβίωση, δίκτυα πρότυπων τοπικών σχεδίων, σύστημα Handynet σύστημα πληροφόρησης και τεκμηρίωσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σχετικά με τα μειονεκτούντα άτομα-, επιδοτήσεις εξωτερικών δραστηριοτήτων ευρωπαϊκής συνεργασίας κλπ.), που απέβλεπαν την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της αυτόνομης διαβίωσης των μειονεκτούντων ατόμων. Λειτουργήσε συμπληρωματικά στις εθνικές δράσεις που εφαρμόζονταν σε εθνικό επίπεδο, κυρίως εξασφαλίζοντας το συντονισμό τους και την ανταλλαγή των σχετικών εμπειριών. Επίσης, δόθηκε έμφαση στη συμβολή των νέων τεχνολογιών για τη βελτίωση της ζωής των μειονεκτούντων, ιδίως όσον αφορά τις επαγγελματικές τους δυνατότητες.

Στη συνέχεια, το 1993 έχουμε τη θέσπιση του τρίτου κοινοτικού προγράμματος δράσης υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες HELIOS II, με διάρκεια από την 1^η Ιανουαρίου 1993 έως την 31^η Δεκεμβρίου 1996. Για τους σκοπούς του HELIOS II, ο όρος άτομα με ειδικές ανάγκες περιλάμβανε τα άτομα με σοβαρές ανεπάρκειες, ανικανότητες ή μειονεξίες που οφείλονται σε σωματικές βλάβες, συμπεριλαμβανομένων των βλαβών των αισθήσεων ή σε διανοητικές ή ψυχικές βλάβες, οι οποίες περιορίζουν ή αποκλείουν την εκτέλεση δραστηριότητας ή λειτουργίας η οποία θεωρείται κανονική για έναν άνθρωπο. Προκειμένου να προωθηθεί η σφαιρική, συνεκτική και συντονισμένη πολιτική για την πλήρη ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες, το HELIOS II είχε στόχο την επεξεργασία κοινών προσεγγίσεων στους διάφορους τομείς, όπως η πρόληψη και η έγκαιρη βοήθεια, η λειτουργική αποκατάσταση, η ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα, η διαρκής κατάρτιση, ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η επαγγελματική κατάρτιση, η απασχόληση, οι νέες τεχνολογίες, τα μέσα τεχνικής υποστήριξης και οι βάσεις δεδομένων, η αυτόνομη διαβίωση, η πρόσβαση σε πολιτιστικές, δημιουργικές, αθλητικές, ψυχαγωγικές και τουριστικές δραστηριότητες, οι οικογένειες, οι ηλικιωμένοι και η οικονομική, κοινωνική και νομική προστασία των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Στο πλαίσιο του HELIOS II συνεχίστηκαν, εντάθηκαν και αναδιορθώθηκαν τρία αλληλένδετα σκέλη: η τεχνική συνεργασία, ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο, το σύστημα Handynet και η διαβούλευση- οργάνωση διαβουλεύσεων-.

Επίσης, σημαντική ήταν η συμβολή της κοινοτικής πρωτοβουλίας HORIZON (1990-1994). Συγκεκριμένα, σχετικά με τα άτομα με ειδικές ανάγκες η πρωτοβουλία απέβλεπε στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ατόμων αυτών, καθώς και των όρων πρόσβασής τους στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης στις νέες τεχνολογίες, της προώθησης προγραμμάτων κατάρτισης από απόσταση και της προσαρμογής των υποδομών, ώστε να λαμβάνουν υπόψη τους τις ειδικές ανάγκες των εν λόγω ατόμων. Στο πλαίσιο των δράσεων της πρωτοβουλίας προβλεπόταν η διεθνής συνεργασία για την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ κέντρων που βρίσκονταν σε αναπτυγμένες ως προς τις υπηρεσίες αποκατάστασης περιοχές και κέντρων που βρίσκονταν σε λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές. Με τον τρόπο αυτό δραστηριοποιήθηκαν δεκάδες

φορείς που υλοποίησαν προγράμματα για άτομα με ειδικές ανάγκες και ενεργοποιήθηκαν αρκετοί φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης προς αυτή την κατεύθυνση.

Στη συνέχεια, το **HORIZON** εντάχθηκε ως άξονας της κοινοτικής πρωτοβουλίας για την **ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ**, με δύο φάσεις υλοποίησης:

- **A' φάση 1995-1997**

- **B' φάση 1997-1999**

Στόχος ήταν η βελτίωση της απασχολησιμότητας των ατόμων με ειδικές ανάγκες, καθώς και των όρων και συνθηκών εργασίας τους. Αυτό επιδιώχθηκε μέσω της υιοθέτησης της προσωποκεντρικής προσέγγισης στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των υποστηρικτικών υπηρεσιών υπηρεσιών για τα άτομα αυτά, δίνοντας δηλαδή βάση στην ατομικότητα, καθώς και στην ιδιαίτερη αντιμετώπιση που απαιτεί η κάθε αναπηρία. Το συγκεκριμένο στοιχείο αποτέλεσε και την πρωτοτυπία των δράσεων του όλου άξονα. Εξάλλου έμφαση δόθηκε στη συμμετοχή των ίδιων των ατόμων με ειδικές ανάγκες στο σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση κάθε δραστηριότητας σχετικής με το στόχο του άξονα αλλά και γενικότερα με την κοινωνικής ενσωμάτωσή τους. Επιδιώχθηκε, ακόμη, η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση της κοινής γνώμης και ιδιαίτερα των τοπικών φορέων και των εργοδοτών για τα άτομα αυτά και τις δυνατότητές τους, που τις περισσότερες φορές είναι πολύ μεγαλύτερες από ό,τι φαντάζονται. Τέλος, αναγνωρίστηκε η σημαντικότητα των υποστηρικτικών υπηρεσιών, π.χ. της επαγγελματικής συμβουλευτικής, παράλληλα με την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή προγραμμάτων κατάρτισης και νέων δομών εργασίας για τα συγκεκριμένα άτομα. Εξίσου σημαντική κρίθηκε και η συμβολή των νέων τεχνολογιών για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής και εργασίας των ατόμων με ειδικές ανάγκες (τηλε- εργασία, τηλε- εκπαίδευση, προσβασιμότητα χώρων κλπ.)

Επιπλέον, στα προγράμματα **ΣΩΚΡΑΤΗΣ** (1995-1999) και **LEONARDO** (1995-1999) υπήρχαν ειδικές αναφορές στα άτομα με ειδικές ανάγκες, υπό την έννοια της προώθησης της ισότητας των ευκαιριών για την πρόσβαση στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση, καθώς της ενθάρρυνσης της συμμετοχής αυτών των ατόμων στις δράσεις των συγκεκριμένων προγραμμάτων.

Σήμερα βρίσκεται σε εξέλιξη ένα ευρύτατο πρόγραμμα χρηματοδότησης δράσεων που σχετίζονται με την Ειδική Αγωγή και πραγματοποιούνται στο πλαίσιο ΕΠΕΑΕΚ (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης), με τη χρηματοδότηση του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Ενδεικτικά αναφέρονται: Χαρτογράφηση του χώρου της Ειδικής Αγωγής, Επιμόρφωση Στελεχών της Εκπαίδευσης, Τράπεζα Πληροφοριών για την Ειδική Αγωγή, Υποδομές- Εξοπλισμοί για εξυπηρέτηση Ατόμων Ειδικών Κατηγοριών, Εκπαίδευση Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες κλπ.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
(Ν. 2817, ΦΕΚ 78 14/3/00)

1. Στόχοι

Στα άτομα που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες παρέχεται ειδική εκπαίδευση, η οποία στο πλαίσιο των σκοπών της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης επιδιώκει ιδιαίτερα:

- την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους,
- τη βελτίωση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων τους, ώστε να καταστεί δυνατή η ένταξη ή επανένταξή τους στο κοινό εκπαιδευτικό σύστημα και η συμβίωση με το κοινωνικό σύνολο,
- την επαγγελματικής τους κατάρτιση και τη συμμετοχή τους στην παραγωγική τους εξέλιξη.

2. Χώροι εφαρμογής

Η εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, γενική, τεχνική- επαγγελματική παρέχεται στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τα οποία, κατά περίπτωση, οργανώνονται, στελεχώνονται, εξοπλίζονται και υποστηρίζονται κατάλληλα, ώστε να εξασφαλίζεται η αναγκαία διδακτική και ψυχοπαιδαγωγική υποστήριξη των ατόμων αυτών.

Ειδικότερα, οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μπορεί να φοιτούν:

- στη συνήθη σχολική τάξη με παράλληλη στήριξη από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής, ο οποίος υπηρετεί στα Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ.) ή στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και ορίζεται από το Κέντρο Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης,
- σε ειδικά οργανωμένα και κατάλληλα στελεχωμένα τμήματα ένταξης που λειτουργούν μέσα στα σχολεία της γενικής και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης,
- σε σχολεία, ή τμήματα που λειτουργούν είτε ως αυτοτελή είτε ως παραρτήματα άλλων σχολείων σε νοσοκομεία, κέντρα αποκατάστασης, ιδρύματα αγωγής ανηλίκων ή ιδρύματα χρονίως πασχόντων ατόμων, εφόσον οι διαβιούντες ή νοσηλευόμενοι σε αυτά είναι παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες,
- στο σπίτι, σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να χρησιμοποιείται το σύστημα της τηλε-εκπαίδευσης. Τα άτομα αυτά εκπαιδεύονται από το προσωπικό των Κ.Δ.Α.Υ. ή της σχολικής μονάδας ειδικής αγωγής, το οποίο διαθέτει την κατά περίπτωση αναγκαία εξειδίκευση.

Η φοίτηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής μπορεί να παραταθεί ανάλογα με τις μαθησιακές δυσκολίες των φοιτώντων και μετά το 22^ο έτος της ηλικίας τους ή να αρχίσει από τη συμπλήρωση της σχολικής ηλικίας που ορίζεται για φοίτηση στα κανονικά σχολεία. Όταν η φοίτηση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα σχολεία του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος ή στα τμήματα ένταξης καθίσταται ιδιαίτερος δύσκολη λόγω του είδους και του βαθμού του προβλήματός τους, η εκπαίδευση των παιδιών αυτών παρέχεται

σε αυτοτελή σχολεία ειδικής αγωγής, τα οποία είναι:

- Νηπιαγωγεία και ειδικά δημοτικά σχολεία ειδικής αγωγής για νήπια και παιδιά με ειδικές ανάγκες από το 4^ο μέχρι το 14^ο έτος της ηλικίας τους, που λειτουργούν ως ενιαίες σχολικές μονάδες και περιλαμβάνουν τριετές τμήμα αντίστοιχο του νηπιαγωγείου και επταετές τμήμα αντίστοιχο του δημοτικού σχολείου.
- Γυμνάσια ειδικής αγωγής από το 14^ο μέχρι το 18^ο έτος, τα οποία περιλαμβάνουν την προκαταρκτική τάξη και τρεις επόμενες τάξεις Α', Β' και Γ'. Μαθητές απόφοιτοι δημοτικού σχολείου με ελαφρές δυσκολίες μάθησης μπορεί να εγγράφονται απευθείας στην Α' τάξη του γυμνασίου ειδικής αγωγής, ύστερα από αξιολόγηση που πραγματοποιείται από οικείο Κ.Δ.Α.Υ.
- Ενιαία Λύκεια ειδικής αγωγής από το 18^ο μέχρι το 22^ο έτος, τα οποία περιλαμβάνουν τάξη και τρεις επόμενες τάξεις Α', Β' και Γ'. Μαθητές απόφοιτοι γυμνασίου με ελαφρές δυσκολίες μάθησης μπορεί να εγγράφονται απευθείας στην Α' τάξη του λυκείου ειδικής αγωγής, ύστερα από αξιολόγηση που πραγματοποιείται από το οικείο Κ.Δ.Α.Υ.
- Τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) ειδικής αγωγής Α' βαθμίδας, που περιλαμβάνουν πρόγραμμα για την ολοκλήρωση της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης, καθώς και για την παροχή εξειδικευμένης τεχνικής και επαγγελματικής γνώσης. Σε αυτά εγγράφονται απόφοιτοι του δημοτικού σχολείου. Η φοίτηση διαρκεί πέντε τουλάχιστον σχολικά έτη, από το 14^ο μέχρι και το 19^ο έτος της ηλικίας των φοιτώντων. Η φοίτηση διαρκεί δύο τουλάχιστον σχολικά έτη σε κάθε κύκλο σπουδών.
- Τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) ειδικής αγωγής Β' βαθμίδας που περιλαμβάνουν δύο κύκλους σπουδών. Στην Α' τάξη του Α' κύκλου εγγράφονται απόφοιτοι γυμνασίου. Στο Β' κύκλο σπουδών εκτός από τους αποφοίτους του Α' κύκλου μπορούν να εγγράφονται και απόφοιτοι του ΤΕΕ Α' βαθμίδας της προηγούμενης περίπτωσης, από το 19^ο μέχρι και το 22^ο έτος της ηλικίας των φοιτώντων.
- Εργαστήρια ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης από το 14^ο μέχρι και το 22^ο έτος, που λειτουργούν με πέντε μέχρι και οκτώ τάξεις, ανάλογα με τις εξειδικεύσεις και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτώντων. Στην Α' τάξη εγγράφονται απόφοιτοι του δημοτικού σχολείου.

Εξάλλου, τα σχολεία των παραπάνω περιπτώσεων είναι ισότιμα προς τα αντίστοιχα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ για τους μεν αποφοίτους των ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής και των δύο βαθμίδων καθορίζονται επαγγελματικά δικαιώματα (Ν. 2009/1992, ΦΕΚ 18¹) και για τους αποφοίτους των εργαστηρίων ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης χορηγείται απολυτήριο τίτλος, ο οποίος επέχει θέση πιστοποιητικού 1 (Ν. 2009/1992) με τα αντίστοιχα επαγγελματικά δικαιώματα.

3. Νέες υποστηρικτικές δομές για την οργάνωση και λειτουργία της ειδικής εκπαίδευσης

Στις έδρες των νομών και νομαρχιών ιδρύονται και λειτουργούν Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ.), με σκοπό την προσφορά των αντίστοιχων υπηρεσιών στο σύνολο των παιδιών σχολικής και προσχολικής ηλικίας με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, αλλά και την υποστήριξη, πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών, των γονέων και της κοινωνίας. Με το θεσμό αυτό επιδιώκεται η έγκαιρη και ολοκληρωμένη διάγνωση των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών των παιδιών και η αποτελεσματικότερη επικοινωνία και συνεργασία με τις σχολικές μονάδες στις οποίες αυτά κατευθύνονται, δίνοντας έτσι σημαντική ώθηση εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης με αναμενόμενη ποιοτική βελτίωσή της σε ολόκληρο το φάσμα της.

Ακόμη, στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συνίσταται Υπηρεσιακό Συμβούλιο Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Υ.Σ.Ε.Ε.Π.), το οποίο είναι αρμόδιο για θέματα επιλογής των υποψηφίων για διορισμό, υπηρεσιακής κατάστασης και πειθαρχικού δικαίου του ειδικού εκπαιδευτικού και βοηθητικού προσωπικού που υπηρετεί στα Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης και στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής.

Στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ιδρύεται Τμήμα Ειδικής Αγωγής, με στόχο κυρίως την υποβολή προτάσεων για το σχεδιασμό και την εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής στην ειδική αγωγή, το σχεδιασμό και την υποστήριξη ανάπτυξης προγραμμάτων επιμόρφωσης του προσωπικού ειδικής αγωγής, το σχεδιασμό και την ανάπτυξη των ωρολόγιων και αναλυτικών προγραμμάτων και την εκπόνηση του διδακτικού και λοιπού υποστηρικτικού υλικού για την εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, καθώς και την επιστημονική στήριξη του έργου των συμβούλων ειδικής αγωγής.

4. Προϋποθέσεις για την εγγραφή των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε σχολικές μονάδες

Τα Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ.) εισηγούνται την εγγραφή, κατάταξη και φοίτηση στην κατάλληλη σχολική μονάδα, καθώς και την παρακολούθηση και

αξιολόγηση της εκπαιδευτικής πορείας των μαθητών σε συνεργασία με τους σχολικούς συμβούλους ειδικής αγωγής και τους αρμόδιους κατά περίπτωση σχολικούς συμβούλους προσχολικής αγωγής πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τους διευθυντές των σχολικών μονάδων και το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό που υπηρετεί στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής.

5. Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Στα σχολεία ειδικής αγωγής εφαρμόζονται ειδικά προσαρμοσμένα αναλυτικά και διδακτικά προγράμματα. Συγκεκριμένα, στο πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου ειδικής αγωγής περιλαμβάνονται και δραστηριότητες προεπαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Το περιεχόμενο των παραπάνω προγραμμάτων, καθώς και τα γυμνάσια και τα λύκεια ειδικής αγωγής στα οποία διδάσκονται και μαθήματα τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθορίζονται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων που εκδίδονται ύστερα από εισήγηση του Τμήματος Ειδικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Εξάλλου στα σχολεία αυτά εκτός από το ημερήσιο πρόγραμμα διδασκαλίας μπορεί να εφαρμόζεται και πρόγραμμα δημιουργικής απασχόλησης.

Για την εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες που φοιτούν στα άλλα σχολεία γενικής και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης εφαρμόζονται ειδικά προσαρμοσμένα και εξατομικευμένα υποστηρικτικά εκπαιδευτικά προγράμματα που καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ύστερα από εισήγηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

6. Μέσα εφαρμογής των εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Τα απαιτούμενα για τη διδασκαλία βιβλία, ατομικά μαγνητόφωνα, ατομικά ακουστικά βαρηκοΐας, μαγνητοταινίες και άλλα απαραίτητα μέσα παρέχονται δωρεάν από το κράτος.

Ειδικότερα, για τη διδασκαλία των τυφλών παιδιών χρησιμοποιείται ειδικό εποπτικό υλικό και μέσα διδασκαλίας, όπως το υλικό Braille και η γραφομηχανή Braille (μία σειρά υλικού τουλάχιστον και μία γραφομηχανή για τον κάθε μαθητή), τα "ομιλούντα βιβλία", οι δίσκοι, το μαγνητόφωνο, οι ανάγλυφοι χάρτες κ.λ.π.

Ως γλώσσα των κωφών και των βαρήκοων μαθητών καθιερώνεται η νοηματική γλώσσα, η οποία αξιοποιεί με αυθόρμητο τρόπο τη φυσική οπτική επαφή των κωφών παιδιών με το περιβάλλον τους. Κατά τη διδασκαλία, όμως, μπορεί να χρησιμοποιείται κατ' εξαίρεση και κάθε άλλο εφικτό μέσο επικοινωνίας που είναι επιστημονικά παραδεκτό και καθορίζεται με απόφαση

του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ύστερα από εισήγηση του Τμήματος Ειδικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

7. Προσωπικό σχολικών μονάδων και τάξεων ένταξης ειδικής αγωγής

Οι σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και τα τμήματα ένταξης στελεχώνονται από εκπαιδευτικούς που είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην ειδική αγωγή ή στη σχολική ψυχολογία ή έχουν μετεκπαιδευτεί στην ειδική αγωγή ή, σε περίπτωση έλλειψης, εκπαιδευτικοί που έχουν πενταετή εκπαιδευτική εμπειρία σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής. Επιπλέον, στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής υπάρχουν ειδικοί και άλλων κατηγοριών, όπως οι θεραπευτές του λόγου, οι επαγγελματικοί σύμβουλοι, οι ψυχολόγοι, οι επιμελητές υγείας, οι φυσιοθεραπευτές, οι εργασιοθεραπευτές, οι κοινωνικοί λειτουργοί, καθώς και διοικητικό προσωπικό.

Οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν στα σχολεία ειδικής αγωγής, αλλά και στα τμήματα ένταξης, καθώς και το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν επιμορφωτικά προγράμματα.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΤΩΝ
ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

ΣΤΟΧΟΙ

Η επαγγελματική συμβουλευτική γενικά ορίζεται ως η επιστημονική βοήθεια που παρέχεται στο άτομο, με στόχο να αποκτήσει γνώσεις και εμπειρίες που αφορούν τη διερεύνηση του εαυτού του, την κατανόηση της αγοράς εργασίας και των παραγόντων που την επηρεάζουν, τη γνώση του ρόλου που παίζει ο ελεύθερος χρόνος στη ζωή του ατόμου, την απόκτηση των δεξιοτήτων και την πρόσκτηση των πληροφοριών του είναι απαραίτητες για την επιτυχία στην εργασία και στη ζωή, τη λήψη ορθών αποφάσεων και τις τεχνικές εξεύρεσης εργασίας και μετάβασης από το χώρο της εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας. Με αυτή την έννοια ο επαγγελματικός προσανατολισμός αποτελεί μια εξελικτική διαδικασία και λειτουργεί προληπτικά, καθώς μαθαίνει στο άτομο συμπεριφορές που προλαμβάνουν λανθασμένες επιλογές και οδηγούν στην επαγγελματική ωρίμαση.

Η γενική αυτή στοχοθέτηση που εμπεριέχεται στον ορισμό της επαγγελματικής συμβουλευτικής προφανώς αφορά και τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Εκείνο, όμως, που πρέπει να προσεχτεί στην περίπτωση αυτή είναι οι ιδιαιτερότητες των διαφόρων ομάδων ατόμων με ειδικές ανάγκες, καθώς και η υστέρηση της ελληνικής κοινωνίας όσον αφορά την αλλαγή στάσεων στο θέμα αυτό. Είναι απαραίτητο να συμπεριλάβει κανείς στους γενικούς στόχους και κάποιους επιμέρους στόχους που να απαντούν στις δυσκολίες που προκύπτουν από τις προαναφερθείσες μεταβλητές.

Ένα μοντέλο επαγγελματικής συμβουλευτικής μπορεί να περιλαμβάνει τους εξής γενικούς στόχους:

- αξιολόγηση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας,
- επαγγελματική εξερεύνηση και επιλογή,
- επαγγελματική κατάρτιση, τοποθέτηση και παρακολούθηση

(Thomas, Benen, K. 1984).

Είναι φανερό ότι ως προς τους στόχους τα προγράμματα επαγγελματικής συμβουλευτικής για άτομα με ειδικές ανάγκες δε διαφοροποιούνται από τα αντίστοιχα προγράμματα για ανθρώπους χωρίς αναπηρίες. Βέβαια, οι μέθοδοι, οι διαδικασίες και οι στρατηγικές αξιολόγησης συχνά πρέπει να τροποποιούνται, για να είναι κατάλληλες για τα άτομα αυτά, ανάλογα με το είδος της αναπηρίας.

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ- ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ
ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

Τα κοινά χαρακτηριστικά στην προσωπικότητα των ατόμων με ειδικές ανάγκες ξεκινούν από περιορισμούς σε τρία επίπεδα:

1. Περιορισμένες πρώιμες εμπειρίες, όπως λιγότερες ευκαιρίες για εξερεύνηση του περιβάλλοντος, περιορισμένη αντίληψη των επαγγελματικών ευκαιριών.
2. Αδυναμία στο επίπεδο λήψης απόφασης: τα παιδιά με αναπηρίες έχουν λιγότερες ευκαιρίες να ασκηθούν στη λήψη αποφάσεων, καθώς άλλοι παίρνουν συνήθως αποφάσεις γι'αυτά (π.χ. γονείς, γιατροί, δάσκαλοι).
3. Χαμηλό αυτοσυναίσθημα, στο οποίο συντελούν οι αρνητικές στάσεις και τα πρότυπα του περιβάλλοντος.

Οι περιορισμοί αυτοί οδηγούν σε σοβαρά προβλήματα που δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της ίδιας της αναπηρίας, αλλά και εμποδίων που σχετίζονται με το κοινωνικό πλαίσιο.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες:

- δεν έχουν επαρκή εκπαιδευτική και επαγγελματική πληροφόρηση, με αποτέλεσμα να μη γνωρίζουν τις υπηρεσίες και τα είδη επαγγελματικής κατάρτισης ούτε και τις ευκαιρίες της αγοράς εργασίας για άτομα με ιδιαιτερότητες σαν τις δικές τους,
- δεν έχουν γνώση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους (ικανότητες, ενδιαφέροντα, δεξιότητες, αξίες κ.λ.π.), γεγονός που έχει αρνητικές συνέπειες στις επαγγελματικές τους επιλογές,
- στερούνται δεξιοτήτων λήψης απόφασης και μετάβασης στην αγορά εργασίας,
- υστερούν ως προς την ικανότητα χειρισμού του γραφειοκρατικού μηχανισμού,
- συχνά έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση και τους λείπει η διεκδικητικότητα,
- αντιμετωπίζουν προκαταλήψεις εκ μέρους των πιθανών εργοδοτών,
- δεν είναι ενημερωμένα γύρω από το εργατικό δίκαιο,
- υποφέρουν από ανεργία.

Οι περιορισμοί και τα προβλήματα αυτά επιβάλλουν εξατομικευμένη προσέγγιση των ατόμων με ειδικές ανάγκες τόσο από τον σύμβουλο, όσο και από το γενικότερο υποστηρικτικό πλαίσιο. Ο κύριος στόχος είναι να βοηθηθούν τα άτομα αυτά να ενταχθούν ή να επανενταχθούν στην κοινωνία, όχι μόνο στηρίζοντας τα ίδια, αλλά και ευαισθητοποιώντας ή εκπαιδεύοντας και το άμεσο κοινωνικό τους περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, φίλους), ώστε να τα αποδεχθεί και να τα εντάξει στους κόλπους του. Επόμενο βήμα της διαδικασίας αυτής είναι το έμμεσο περιβάλλον με κύρια έμφαση στην αγορά εργασίας.

1. Άτομα με κινητικές αναπηρίες

Εκτός από τη γνώση της φύσης των κινητικών αναπηριών, ο σύμβουλος που εργάζεται με άτομα αυτής της υποομάδας πρέπει να δουλέψει ιδιαίτερα ως προς την τόνωση του αυτοσυναισθήματος, την εκπαιδευτική και επαγγελματική επιλογή και την επαγγελματικής τοποθέτηση. Η στήριξη, τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια της επαγγελματικής τοποθέτησης, θεωρείται δεδομένη για την επιτυχία στον εργασιακό χώρο.

Η υστέρηση του κοινωνικού πλαισίου σε δομές υποβοηθητικές της καθημερινής και της επαγγελματικής ζωής των ατόμων αυτών επιβάλλει στο σύμβουλο διαχείριση ή όπου είναι δυνατό επίλυση προβλημάτων που προέρχονται από την υστέρηση αυτή.

2. Άτομα με νοητική υστέρηση

Στη συγκεκριμένη υποομάδα ο σύμβουλος, αφού έχει οριοθετηθεί το εύρος της υστέρησης, θα καθορίσει τις δυνατότητες του ατόμου για αυτόνομη, ημιαυτόνομη ή προστατευόμενη επαγγελματική ενασχόληση και συνεχή κατάρτιση. Εκτός αυτού, θα πρέπει να στηρίξει τα άτομα αυτά δουλεύοντας και με το άμεσο κοινωνικό τους περιβάλλον, ώστε να μην περιθωριοποιηθούν. Τα άτομα με νοητική υστέρηση έχουν ανάγκη από τη σχέση με τους άλλους. Γι' αυτό και αυτοί πρέπει να δείχνουν κατανόηση για μορφές συμπεριφορών ασυνήθιστες και για εκδηλώσεις που πολλές φορές μπορεί να εκπλήσσουν.

3. Άτομα με προβλήματα ακοής

Ο σύμβουλος που εργάζεται με άτομα που ανήκουν στην υποομάδα αυτή θα πρέπει να διαχειριστεί την πιθανότητα περιθωριοποίησης εξαιτίας της έλλειψης επικοινωνίας και των προκαταλήψεων, τα οποία είναι πιθανό να οδηγήσουν σε χαμηλή αυτοεκτίμηση και χαμηλά επιτεύγματα στο χώρο της εκπαίδευσης και της εργασίας και σε έλλειψη προσωπικής ικανοποίησης. Η γνώση της νοηματικής γλώσσας βοηθά καθοριστικά την επικοινωνία συμβούλου-συμβουλευόμενου. Στην περίπτωση της χειλεανάγνωσης ο σύμβουλος καλείται να διευκολύνει το συμβουλευόμενο μιλώντας καθαρά, χωρίς να καλύπτει το στόμα του και αποφεύγοντας τις μακριές ή πολύπλοκες παρεκβάσεις.

Παρά τους περιορισμούς που αντιμετωπίζουν στην καθημερινή τους ζωή εξαιτίας της φύσης της αναπηρίας τους, είναι δύσκολο να τους ξεχωρίσει κανείς από εκείνους που ακούνε. Συμμετέχουν, εξασκούν ποικίλα επαγγέλματα και είναι, κυρίως μεταξύ τους, άτομα χαρούμενα και κοινωνικά. Άλλωστε, η κωφότητα είναι ανικανότητα άορατη.

4. Άτομα με προβλήματα όρασης

Ο σύμβουλος στην περίπτωση αυτή καλείται να αντιμετωπίσει τόσο ης δυσκολίες που προκύπτουν από τη φύση του προβλήματος και επιδρούν στην ψυχολογική ισορροπία του ατόμου, όσο και τις δυσκολίες που ανακύπτουν στο δρόμο προς την επαγγελματική τοποθέτηση. Οι εξελίξεις στο χώρο της τεχνολογίας και η διαφορετική διάρθρωση των σύγχρονων επιχειρήσεων διευκολύνουν εν μέρει την προσβασιμότητα των ατόμων αυτών στο χώρο της εργασίας. Καθήκον του συμβούλου είναι η πληροφόρηση για τις νέες εξελίξεις και ευκαιρίες και η στήριξη του ατόμου από τη στιγμή που αναλαμβάνει επαγγελματικές ευθύνες.

5. Άτομα με σοβαρές ψυχικές διαταραχές

A. Σχιζοφρενικές διαταραχές

Ο σύμβουλος σε συνεργασία με τον ψυχίατρο θα πρέπει να βρει τρόπους κινητοποίησης του ατόμου διαπροσωπικό και επαγγελματικό επίπεδο στηρίζοντας το με κάθε τρόπο. Οι δυσκολίες και ο ματαιώσεις που μπορεί να συνοδεύουν τη στήριξη αυτή είναι αναμενόμενες.

B. Διαταραχές της διάθεσης

Ο κλινικός και φαρμακευτικός έλεγχος των διαταραχών αυτών μπορεί καθοριστικά να διευκολύνει την καθημερινή επικοινωνία και επαγγελματική δραστηριότητα των ατόμων αυτών. Ρόλος του συμβούλου είναι η στήριξη και η πληροφόρηση του ατόμου.

|

Γ. Διαταραχές της προσωπικότητας

Παρά το γεγονός ότι τα άτομα που ανήκουν σ' αυτή την υποομάδα λειτουργούν πιο αποτελεσματικά από τις δύο προηγούμενες όταν δέχονται κλινική βοήθεια, ο ρόλος του συμβούλου είναι ο έλεγχος των παρορμήσεων σε συνδυασμό με το σχεδιασμό των επαγγελματικών προοπτικών σε ρεαλιστικό πλαίσιο.

Δ. Αυτιστική διαταραχή

Οι δυσκολίες που συνδέονται με τη φύση της διαταραχής συνήθως ματαιώνουν τον σύμβουλο. Τα άτομα αυτά χρειάζονται ένα συνεχώς ελεγχόμενο περιβάλλον με σταθερά όρια και ένα καθημερινό θεραπευτικό πρόγραμμα. Η εκπαιδευτική διαδικασία και η κατάρτιση πρέπει να γίνεται σε εξατομικευμένο επίπεδο ή σε επίπεδο μικρής ομάδας. Η δυσκολία ένταξης σε εργασιακό πλαίσιο είναι φανερή, ενώ η λογική των "προστατευμένων εργαστηρίων", στα οποία κοινωνικοί φορείς στηρίζουν τη δραστηριότητα των ατόμων αυτών μπορεί να προσφέρει πολλά.

6. Παιδιά με διαταραχές των σχολικών δεξιοτήτων

Αναπτυξιακή Διαταραχή της Αριθμητικής

Αναπτυξιακή Διαταραχή της Γραπτής Έκφρασης

Αναπτυξιακή Διαταραχή της Ανάγνωσης

Σήμερα σχεδόν σε όλο τον κόσμο υιοθετείται το μοντέλο της ενσωμάτωσης, η οποία συνεπάγεται την αντιμετώπιση όλων των δυσκολιών σε επίπεδο μάθησης και συμπεριφοράς μέσα στο κανονικό σχολείο. Ο ρόλος του συμβούλου συνίσταται στην ευαισθητοποίηση των παιδαγωγών και της κοινής γνώμης για την υποβοήθηση του έργου του σχολείου και την καλύτερη προσαρμογή των παιδιών σ' αυτό.

7. Άτομα που πάσχουν από σοβαρές ασθένειες

- Επιληπτικοί
- Χανσενικοί
- Ασθενείς που πάσχουν από Μεσογειακή Αναιμία
- Ασθενείς που απαιτούν μακρόχρονη θεραπεία και παραμονή σε νοσηλευτικά ιδρύματα, κλινικές ή πρεβαντόρια.

Γενικότερα ο σύμβουλος κατά την ενασχόληση του με όλα αυτά τα άτομα θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τα ακόλουθα:

- η ασθένεια αποτελεί μια διαρκή απειλή για τη ζωή του πάσχοντος και η θεραπευτική αγωγή είναι κουραστική και επίπονη,
- η ίδια ασθένεια και οι θεραπειακές ανάγκες επιβάλλουν περιορισμούς στην εκπαίδευση, την απασχόληση και την κοινωνική ζωή των πασχόντων.

Επομένως, θα πρέπει να σχεδιάσει έτσι τη συμβουλευτική διαδικασία, ώστε να καλύπτονται ανάγκες ψυχοσυναισθηματικές και κοινωνικές και να καθορίζονται επαγγελματικές επιλογές που συνάδουν με τη φύση της ασθένειας.

ΕΡΓΟΔΟΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Οι σύμβουλοι που ασχολούνται με τα άτομα με ειδικές ανάγκες εκτός από τις δυσκολίες που προαναφέραμε και οι οποίες συνδέονται με τη φύση των προβλημάτων κάθε υποομάδας έχουν να αντιμετωπίσουν και μία ακόμη πρόσθετη δυσκολία. Η προκατάληψη του εργοδοτικού κόσμου που σχετίζεται με αρνητικές στάσεις που το σύνολο της κοινωνίας έχει

σηματίζει μια συγκεκριμένη αντίληψη για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και αποφεύγει οποιαδήποτε μετακίνηση σε σχέση με αυτή την αρχική αντίληψη. Έτσι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες γενικά θεωρούνται ανίκανα για εργασία, με μη ελκυστικά χαρακτηριστικά που θα επηρεάσουν αρνητικά την "εικόνα" της επιχείρησης και θα δημιουργήσουν προβλήματα στις σχέσεις των εργαζομένων μεταξύ τους, αλλά και στις σχέσεις με τους πελάτες της επιχείρησης. Η αντίληψη αυτή έχει όλα τα χαρακτηριστικά του αρνητικού στερεοτύπου. Υπάρχει μία εσφαλμένη εικόνα, η οποία παρεμβάλλεται ανάμεσα σε εμάς και την πραγματικότητα και μας εμποδίζει να κατανοήσουμε όλες τις διαστάσεις της πραγματικότητας αυτής.

Καθήκον του συμβούλου είναι:

- να ευαισθητοποιήσει την κοινή γνώμη για το θέμα έτσι, ώστε να δημιουργηθούν προϋποθέσεις αλλαγών ακόμα και σε νομοθετικό επίπεδο,
- να στηρίζει πολλαπλώς τα άτομα με ειδικές ανάγκες που θα ενταχθούν σε εργασιακούς χώρους,
- να πληροφορήσει και να στηρίζει τους εργοδότες που παρά τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις επιλέγουν άτομα με ειδικές ανάγκες προκειμένου να εργαστούν στην επιχείρηση τους.

ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ [*Μανταδάκη, Ε. (1999): Ένα μοντέλο Υποστηρικτικής Εργασίας*]

1. Προσδιορισμός του επαγγελματικού προφίλ

Ο σύμβουλος προσδιορίζει το επαγγελματικό προφίλ του πελάτη του μετά από συνεργασία με τον ίδιο, με το οικογενειακό, συγγενικό και φιλικό περιβάλλον του, με την αξιολόγηση και αξιοποίηση προηγούμενων εκθέσεων κλπ. και με την παρατήρηση της οργανωμένης κοινωνικής δραστηριότητάς του.

2. Κατάστρωση καταλόγου πιθανών εργοδοτών

Κριτήρια επιλογής

- η συμβατικότητα των εργασιακών χώρων με το επαγγελματικό προφίλ του πελάτη, -
- η γεωγραφική θέση του εργασιακού χώρου σε σχέση με την κατοικία του πελάτη και το επίπεδο κυκλοφοριακής αγωγής του,

- οι δυνατότητες της αγοράς εργασίας (προσφορά εργασίας).

3. Επικοινωνία με τους εργοδότες

Ο σύμβουλος έρχεται σε επαφή με τους εργοδότες του καταλόγου και διερευνά στοιχεία που μπορούν να βοηθήσουν στην επαγγελματική ένταξη των πελατών του.

Συγκεκριμένα, τα στοιχεία αυτά μπορεί να είναι:

- τα στοιχεία υπεύθυνου προσλήψεων,
- ο αριθμός και οι ειδικότητες των εργαζομένων,
- το είδος της επιχείρησης,
- οι προοπτικές της επιχείρησης,
- οι προοπτικές εξέλιξης μέσα στην επιχείρηση,
- το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον των εργαζομένων και
- οι προηγούμενες εμπειρίες εργαζομένων με ειδικές ανάγκες.

4. Διαπραγμάτευση εργασίας με τους εργοδότες:

Τα διευκρινή τυπικών χαρακτηριστικών της εργασιακής απασχόλησης, όπως το ωράριο απασχόλησης, η αμοιβή και το είδος ασφάλισης.

5. Ακολουθία μοντέλου υποστηρικτικής εργασίας 7 φάσεων:

1η φάση: παρατήρηση της μεθόδου εργασίας στον εργασιακό χώρο.

2η φάση: περιεχόμενο εργασιακού αντικειμένου - ανάλυση έργου.

3η φάση: στρατηγικές εκπαίδευσης του πελάτη του.

4η φάση: εκπαίδευση για την πλήρη ένταξη του εκπαιδευομένου στο εργασιακό πλαίσιο.

5η-6η~7η φάση: Αξιολόγηση → Επανατροφοδότηση → Εκπαίδευση → Αξιολόγηση

Αξιολογείται η πορεία της υποστηρικτικής διαδικασίας. Αν διαπιστωθούν παρεκκλίσεις, ελέγχονται και τροποποιούνται οι στρατηγικές εκπαίδευσης.

Η επαγγελματική τοποθέτηση ολοκληρώνεται με τη σταδιακή αποχώρηση του υποστηρικτή -συμβούλου και την πλήρη ένταξη του εργαζομένου στον εργασιακό χώρο.

ΠΙΛΟΤΙΚΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΠΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

- Πρόγραμμα Προσωρινής Απασχόλησης - Workable

Την ευθύνη για το Πρόγραμμα έχει το Συμβουλευτικό Κέντρο του Τομέα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Leonardo da Vinci.

Σκοπός του Δικτύου είναι να δώσει στους φοιτητές και τους πτυχιούχους με αναπηρίες τη δυνατότητα πρόσβασης στην αγορά εργασίας, να τους βοηθήσει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων αναζήτησης εργασίας και στην απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας. Το Δίκτυο αυτό λειτουργεί στην Αυστρία, στη Γερμανία, στην Ελλάδα, στην Ιταλία, στη Μ. Βρετανία και στην Ολλανδία.

- Ιστοσελίδα Αμφίδρομης Επικοινωνίας - Employ@bility

Απευθύνεται σε άτομα με ειδικές ανάγκες φοιτητές και αποφοίτους ΑΕΙ - ΤΕΙ με στόχο τη στήριξη της απασχόλησης τους στην Ανοιχτή Αγορά Εργασίας. Συμμετέχουν: Πανεπιστήμιο Coventry (Μ- Βρετανία), Πανεπιστήμιο Karlstad (Σουηδία), Πανεπιστήμιο Αιγαίου - Παιδαγωγικά Τμήματα Ρόδου, Δημοτική Επιχείρηση Δήμου Ζωγράφου, Warwickslure Ruval Enterprise Network, SKILL- National Bureau for Students with Disabilities (Μ. Βρετανία), Δωδεκανησιακός Σύλλογος Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες. Υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και λειτουργεί στο πλαίσιο του προγράμματος Leonardo da Vinci. Ανάμεσα στους στόχους του προγράμματος είναι να αποκτήσουν οι ενδιαφερόμενοι δεξιότητες διεκδικητικότητας και επικοινωνίας και να γνωρίσουν τα δικαιώματά τους. Ακόμη, μέσω αυτού του προγράμματος μελετάται η πληροφόρηση που έχουν οι εργοδότες για επιχορηγήσεις και διευκολύνσεις που τους παρέχονται από το κράτος, ώστε να προσλάβουν στις επιχειρήσεις τους άτομα με ειδικές ανάγκες., καθώς και το πόσο εύκολο είναι να έχουν πρόσβαση σ' αυτές πρακτικά. Τέλος, ερευνάται η θετική ή αρνητική στάση των εργοδοτών απέναντι στην ιδέα να προσλάβουν στην επιχείρησή τους ένα άτομο με ειδικές ανάγκες.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑΣ:

www.rhodes.argean.gr/Progra/Employability

- Γραφείο ΣΕΠ για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες και Άτομα Κοινωνικά Αποκλεισμένα

Στο πλαίσιο της Ενέργειας 1. 1.ε. "ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ" του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης του 2ου ΚΠΣ, άρχισε να λειτουργεί το Μάρτιο του 1999 στον τομέα ΣΕΠ του Παιδαγωγικού το Γραφείο ΣΕΠ για "Άτομα με Ειδικές Ανάγκες και Κοινωνικά Αποκλεισμένα Άτομα". Η δημιουργία του Γραφείου εντάσσεται στις δράσεις του Έργου "Μελέτη Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Προγραμμάτων ΣΕΠ σε επίπεδο Σχολικής Μονάδας και Κέντρου ΣΕΠ για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες και Κοινωνικά Αποκλεισμένα Άτομα" και γενικότερα πρόκειται για μια καινοτόμο δράση το Παιδαγωγικού Ινστιτούτο.

Στόχος του Γραφείου, το οποίο έχει στελεχωθεί από ειδικούς επιστήμονες, είναι η ευαισθητοποίηση του εκπαιδευτικού κόσμου για θέματα σχετικά με τα άτομα του ενδιαφέροντος του Έργου, η συνεργασία και η στήριξη των στελεχών ΣΕΠ (Υπευθύνων ΣΕΠ που στελεχώνουν τα ΚΕΣΥΠ και καθηγητών που στελεχώνουν τα ΓΡΑΣΕΠ) για τα παραπάνω θέματα, η συνεργασία με εκπροσώπους της παραγωγής και εργοδότες αναπήρων καθώς και με φορείς και υπηρεσίες της Ελλάδας και του εξωτερικού σε θέματα παροχής συμβουλευτικής βοήθειας και επαγγελματικού προσανατολισμού για άτομα με ειδικές ανάγκες και άτομα που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό.

Εξάλλου, τα στελέχη του Γραφείου συμμετέχουν στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων του Τομέα

ΣΕΠ για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και τα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα και την προώθηση, παρακολούθηση εργασιών που αφορούν την υλοποίηση των υπόλοιπων δράσεων του Έργου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το Γραφείο έχει την απαραίτητη υποδομή (ράμπες, ανυψωτικό μηχάνημα), ώστε να μπορεί να δέχεται επισκέψεις από άτομα με κινητικές αναπηρίες.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΤΟΜΕΑΣ ΣΕΠ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΣΕΠ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

& ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΑ

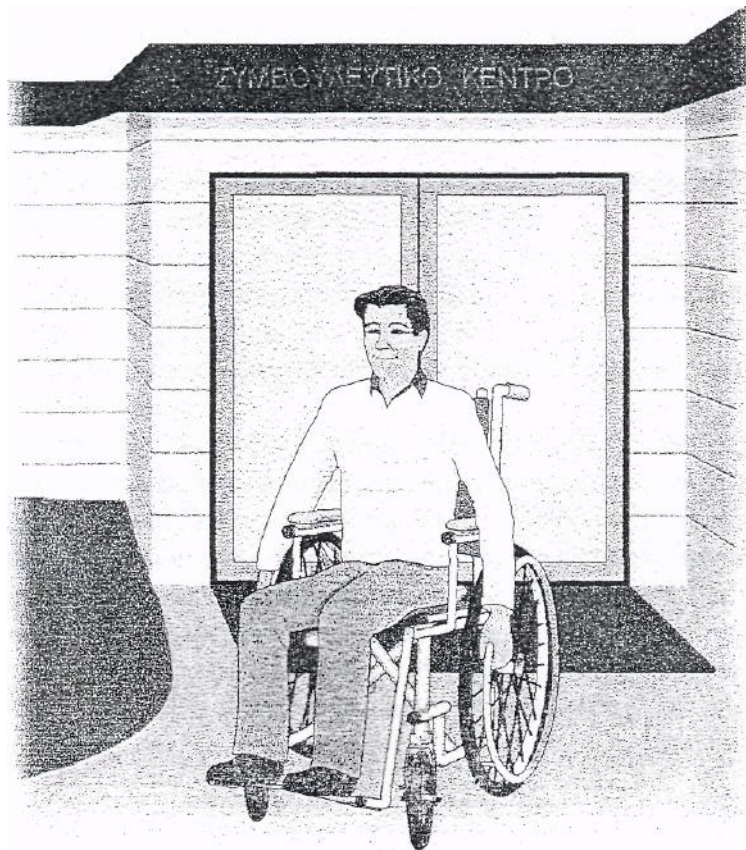
Αιγαίου Πελάγους 1-3 5 15342

ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

τηλ 6395730

fax 6017422

E-mail: ameasep@pi-schools.gr

*Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΟΤΑΝ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ ΜΕ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ*

ΓΕΝΙΚΑ

Ο απώτερος στόχος του συμβούλου που εργάζεται με άτομα με ειδικές ανάγκες σε θέματα επαγγελματικής ανάπτυξης είναι να τα βοηθήσει να ενεργήσουν προς την καταλληλότερη εκπαιδευτική και μελλοντικά επαγγελματική επιλογή. Πρόκειται για μια εξελικτική, μακρόχρονη διαδικασία, η οποία εξαιτίας των ιδιοτήτων των ατόμων αυτών (περιορισμένες πρώιμες εμπειρίες, αδυναμία στο επίπεδο λήψης απόφασης, χαμηλό αυτοσυναίσθημα κ.λπ.) είναι καλό να αρχίζει από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους. Σε γενικές γραμμές μπορεί να περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια:

προσδιορισμό και αξιοποίηση των ικανοτήτων και των δυνατοτήτων των ατόμων αυτών, προσπάθεια για ενσωμάτωση και αλληλοαποδοχή τους με το κοινωνικό σύνολο, τα οποία προϋποθέτουν την εργασία με το ίδιο το άτομο για απόκτηση γνώσης του εαυτού, για ενίσχυση της αυτοσυναίσθηματος και για αυτοαποδοχή, ένταξη στην αγορά εργασίας, η οποία προϋποθέτει την παροχή εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πληροφόρησης, την εκμάθηση δεξιοτήτων λήψης απόφασης και επίλυσης προβλημάτων, καθώς και την απόκτηση δεξιοτήτων αναζήτησης εργασίας, επαγγελματικής προσαρμογής και διατήρησης της επαγγελματικής θέσης.

Ο ρόλος του συμβούλου στα παραπάνω στάδια μπορεί να είναι εκπαιδευτικός και εξελικτικός, θεραπευτικός ή αποκατάστασης και προληπτικός.

Ο σύμβουλος για να μπορέσει να βοηθήσει το άτομο πρέπει να ακολουθήσει ένα μοντέλο συστημικής παρέμβασης. Πρέπει δηλαδή να εργαστεί όχι μόνο με το ίδιο το άτομο μεμονωμένα, αλλά και με τα άτομα του ευρύτερου περιβάλλοντος του (οικογένεια, σχολείο, φίλοι), ώστε να είναι σε θέση να το αποδεχτούν και να το βοηθήσουν όταν χρειαστεί. Ο σύμβουλος βρίσκεται σε θέση κλειδί για την επίτευξη αυτού του αποτελέσματος.

Ιδιαίτερα σημαντικός για τη συμβουλευτική διαδικασία είναι ο ρόλος της οικογένειας, η οποία πολλές φορές χρειάζεται και εκείνη κάποιας μορφής συμβουλευτική, κατά τη διάρκεια όλων των αναπτυξιακών σταδίων του παιδιού και ιδιαίτερα την πρώτη περίοδο μετά τη γέννηση του ή μετά την ανακάλυψη της ιδιαιτερότητας του. Ας μην ξεχνάμε ότι ανεξάρτητα από τον αριθμό των ειδικών που θα εργαστούν με το παιδί, ο παράγοντας που θα έχει πιο έντονη, διαρκή και σημαντική επίδραση πάνω του είναι η οικογένεια. Αν καταφέρει να ξεπεράσει το πρώτο σοκ από την αποκάλυψη και να αναπτύξει θετικά συναισθήματα για το παιδί και την ιδιαιτερότητα του, θα αναδειχτεί σε σημαντικότερο βοηθό του συμβούλου, αλλά και του ίδιου του παιδιού στην εξελικτική του πορεία.

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ ΕΙΔΙΚΟΙ

Η διάγνωση και αντιμετώπιση των πολλαπλών αναπτυξιακών προβλημάτων που παρουσιάζουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες απαιτούν όχι μόνο τον αντικειμενικό έλεγχο των δυνατοτήτων τους σε κάθε τομέα της ανάπτυξης τους, αλλά και την ενεργό συμμετοχή πολλών επιστημόνων, όπως γιατροί, νοσηλευτές, φυσιοθεραπευτές, εκπαιδευτικοί, λογοθεραπευτές, εκπαιδευτικοί, ψυχολόγοι, σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού, κοινωνικοί λειτουργοί κ.α., οι οποίοι μετά από προσεκτική εξέταση θα σχεδιάσουν και θα καθορίσουν από κοινού εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης και θα παρακολουθούν το αποτέλεσμα της, τροποποιώντας την, εφόσον και όποτε χρειαστεί.

Στο πλαίσιο αυτό ο σύμβουλος θα πρέπει να εργαστεί ομαδικά με τους άλλους ειδικούς για τη θετική αποκατάσταση του ατόμου, πράγμα που προϋποθέτει ανεπτυγμένες δεξιότητες συνεργασίας από την πλευρά του, αλλά και από την πλευρά των υπολοίπων. Η διατήρηση αυτής της τόσο στενής συνεργασίας είναι συχνά πολύ δύσκολη. Ο χρόνος και η προτεραιότητα που θα δοθεί στον κάθε ειδικό οδηγούν πολλές φορές σε συγκρούσεις και ο συντονισμός των ενεργειών μοιάζει ανεπίτευκτος. Όμως, οδηγό των ενεργειών όλων αυτών των ειδικών θα πρέπει να αποτελεί η θετική εξέλιξη του ατόμου και (όνο).

Εξάλλου, ο σύμβουλος θα πρέπει να έχει τις απαραίτητες γνώσεις και ικανότητες, ώστε να αναγνωρίζει τους ανθρώπους που χρειάζεται να παραπεμφθούν σε άλλες υπηρεσίες, ιδρύματα ή ειδικούς για να βοηθηθούν. Στην προσπάθειά του να βοηθήσει τον άνθρωπο που έχει απέναντί του και λόγω των πολλαπλών αναγκών των ατόμων αυτών, δεν πρέπει να παρασύρεται σε γνωματεύσεις και πορίσματα που δεν είναι της αρμοδιότητάς του, αλλά πρέπει να περιορίζεται στα όρια της δικαιοδοσίας του.

ΕΠΙΠΕΔΑ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ

Με βάση τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο σύμβουλος ενεργεί σε τρία επίπεδα:

- Σε επίπεδο κοινωνικής δράσης, ενημερώνοντας, ευαισθητοποιώντας και μορφώνοντας το κοινωνικό σύνολο ώστε να ενσωματώσει στους κόλπους του το άτομο που έχει κάποιες ιδιαιτερότητες. Αυτό προϋποθέτει ικανότητες που βρίσκονται πέρα από το ταλέντο ενός ανθρώπου να δημιουργεί και να βοηθά στη δημιουργία αρμονικών σχέσεων και συγκεκριμένα απαιτεί ικανότητα για την προώθηση και την προάσπιση των δικαιωμάτων των συνανθρώπων μας εκείνων που δεν είναι ευνοημένοι από την πολιτεία και από την ανθρωπότητα γενικότερα.
- Σε επίπεδο υποστηρικτικό, ενδυναμώνοντας και ενθαρρύνοντας το άτομο, ώστε να αντεπεξέλθει στην καταπίεση, στην απόρριψη ή ακόμη και στις επιθέσεις που

τις περισσότερες φορές άκριτα δέχεται και να αναλάβει μαχητικό ρόλο, μη θεωρώντας τον· εαυτό του μόνιμο θύμα μιας κατάστασης η οποία μπορεί να διαιωνίζεται. Μέσα από αυτή την υποστηρικτική διαδικασία το άτομο με ειδικές ανάγκες μαθαίνει να χειρίζεται τις διακρίσεις σε βάρος του και να τις μετατρέπει σε δύναμη προς όφελος του. Αυτό προϋποθέτει ότι ο σύμβουλος θα έχει εργαστεί με το άτομο στο επίπεδο της ενίσχυσης του αυτοσυναισθήματος και της συνειδητοποίησης των ικανοτήτων του, αλλά και των αδυναμιών του, στις πραγματικές τους όμως διαστάσεις.

- Σε επίπεδο πληροφόρησης, ενημερώνοντας το άτομο για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές που του προσφέρονται στο συγκεκριμένο στάδιο της ζωής του, καθώς και για τις ρυθμίσεις και τις παροχές του κράτους για άτομα σαν κι αυτόν.

Όμως, ένα ακόμη σημαντικό επίπεδο δράσης είναι το προσωπικό, σε σχέση δηλαδή με τον ίδιο του τον εαυτό. Σε αυτό το επίπεδο ο σύμβουλος:

Προσπαθεί να καταλύσει προσωπικά στερεότυπα και να συμφιλιωθεί με την έννοια του διαφορετικού, οδηγού μένος έτσι σε εσωτερική ανέλιξη. Η συμφιλίωση αυτή όμως θα πρέπει να οδηγήσει το σύμβουλο να αντιληφθεί το συμβουλευόμενο του ως άτομο ισότιμο που χρειάζεται εκτίμηση, αναγνώριση και αποδοχή και όχι συμπάθεια και οίκτο.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Ο σύμβουλος που θα εργαστεί με άτομα με ειδικές ανάγκες πρέπει πρώτα απ' όλα να εργαστεί με τον εαυτό του, διερευνώντας τη δική του στάση απέναντι σε ένα τέτοιο άτομο. Πολλές φορές μπορεί να νιώθει απόλυτα εξοικειωμένος σε θεωρητικό επίπεδο με τα άτομα αυτά. Όμως, στην πράξη υπάρχουν πολλά σημεία που θα πρέπει να προσέξει. Το πιο σημαντικό είναι η παγίδα του οίκτου και της διάθεσης προστασίας. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες πρέπει να θεωρούνται ικανά και όχι το αντίθετο, άνθρωποι με δυνατότητες αλλά και περιορισμούς και όχι "εύθραυστα" όντα που χρειάζονται προστασία. Σωστή στάση απέναντι τους σημαίνει να τους συμπεριφέρεσαι με εκτίμηση, ως ισότιμα, και να αναγνωρίζεις ότι οι δυσκολίες που ξεκινούν από την αναπηρία

αποτελούν μικρότερο φραγμό για αυτά από ότι ο τρόπος που τους συμπεριφέρονται οι μη ανάπηροι (Δέσποινα Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 1998). Από την άλλη, ο σύμβουλος πρέπει να έχει συνεχώς στο μυαλό του ότι κάθε άνθρωπος με ειδικές ανάγκες είναι διαφορετικός και ανεξάρτητα από το χαρακτηριστικό που του προσάπτεται για την ευκολία των άλλων, παραμένει ένας "εντελώς μοναδικός" άνθρωπος (Buscaglia, 1993). Τα άτομα

με ειδικές ανάγκες, ως πελάτες συμβουλευτικής αλλά και γενικότερα, δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται με πανομοιότυπο τρόπο ως μια ομοιόμορφη μάζα, ως ένα σύνολο ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά και καμιά ατομική ιδιαιτερότητα. Τα παραδείγματα γύρω μας μάς δείχνουν ότι δεν υπάρχουν δύο όμοια τυφλά ή κωφά παιδιά που να συμπεριφέρονται και να αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο, όπως δεν υπάρχουν δύο εντελώς όμοιοι άνθρωποι στο γενικό πληθυσμό. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο συνίσταται να εφαρμόζεται κυρίως ατομική και όχι ομαδική συμβουλευτική για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Επίσης, ο σύμβουλος δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να αγνοεί τα προερχόμενα από την αναπηρία προβλήματα των ατόμων αυτών, πιστεύοντας ίσως ασυνείδητα ότι με αυτό τον τρόπο θα εξαφανιστούν. Τα προβλήματα τους είναι υπαρκτά και τους δημιουργούν συγκεκριμένες δυσκολίες. Ο στόχος είναι να βοηθηθούν, ώστε να εκτιμήσουν και να αποδεχτούν τον εαυτό τους. Αν ο σύμβουλος κλείσει τα μάτια μπροστά στην αναπηρία και προσποιηθεί ότι δεν τη βλέπει, το μόνο που θα καταφέρει είναι να τους μάθει να την κρύβουν και να τη μεταμφιέζουν, προσπαθώντας να είναι: "φυσιολογικοί". Να τους διδάξει με άλλα λόγια την αυτουποτίμηση.

Εξάλλου, οι σύμβουλοι, ιδιαίτερα όταν έχουν να κάνουν με άτομα με ειδικές ανάγκες που έχουν χαμηλό αυτοσυναίσθημα και δείχνουν αδύναμα και ευάλωτα, δεν πρέπει να ξεχνούν ότι δουλειά τους είναι να αποτελούν οδηγούς και όχι θεούς. Δεν πρέπει να θεωρούν τον εαυτό τους παντοδύναμο παράγοντα στην αλλαγή της συμπεριφοράς, άνθρωπο που γνωρίζει τι είναι φυσικό και τι αφύσικο, καθώς και τις απαντήσεις και τις λύσεις για όλα τα προβλήματα. Με άλλα λόγια δεν πρέπει να ξεχνούν ότι είναι και αυτοί ανθρώπινα όντα, που πολλές φορές νιώθουν μοναξιά, φόβο ή και απόγνωση και να δείχνουν απρόσιτοι, γιατί το άτομο που έχουν απέναντι τους θα δυσκολευτεί να ταυτιστεί μαζί τους και α αποκαλύψει τον εαυτό του και τις μύχιες σκέψεις του (Buscaglia, 1993). Ο σωστός σύμβουλος θα ρέπει να διαθέτει γνησιότητα, να έχει δηλαδή επίγνωση των προσωπικών εσωτερικών του εμπειριών, καθώς παρακολουθεί και προσπαθεί να κατανοήσει ης εμπειρίες του πελάτη του, και να τους επιτρέπει να φαίνονται στη συμβουλευτική σχέση (Μαλικιώση - Λοΐζου, 1996).

Κατά παρόμοιο τρόπο, ο σύμβουλος που εργάζεται με άτομα με ειδικές ανάγκες δεν πρέπει να τα αντιμετωπίζει ως ασθενείς. Πρέπει να περιμένει από αυτά ενεργό συμμετοχή και όχι παθητική συγκατάθεση. Το έργο του είναι να τους προτείνει εναλλακτικές λύσεις και δυνατότητες και να τα αφήνει να αποφασίζουν και να ενεργούν μόνα τους και όχι να τους υποδεικνύει την κατάλληλη στάση ή συμπεριφορά. Η αλλαγή και η εξέλιξη μπορεί να επέλθει μόνο μέσα από τη ενεργοποίηση του ίδιου του ατόμου και σε αυτή τη διαδικασία ο σύμβουλος πρέπει να συμπαραστέκεται σθεναρά, να ενισχύει και να ενθαρρύνει.

Ακόμη, ο σύμβουλος δεν πρέπει να προσπαθεί να επιβάλλει στα άτομα αυτά το δικό του τρόπο σκέψης και δράσης. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν ανάγκη να βρουν τα δικά τους μονοπάτια και τους δικούς τους τρόπους έκφρασης και αυτό πρέπει να το γνωρίζει εκ των προτέρων ο σύμβουλος. Γενικότερα, ο σύμβουλος πρέπει να διαθέτει ενσυναίσθητη κατανόηση, ικανότητα δηλαδή να αντιλαμβάνεται το πρόβλημα του πελάτη του μέσα από το δικό του πλαίσιο και να τον παρατηρεί όχι όρκος φαίνεται στους απ' έξω, αλλά όπως φαίνεται στον ίδιο του τον εαυτό. Το να αντιλαμβάνεσαι όμως το φαινομενολογικό κόσμο κάθε ανθρώπου είναι πραγματικά δύσκολο, πολύ περισσότερο όταν πρόκειται για έναν άνθρωπο που εξαιτίας των ιδιαίτερων αναγκών του έχει να αντιμετωπίσει προβλήματα και καταστάσεις "διαφορετικές". Στην προσπάθεια του αυτή ο σύμβουλος είναι πολύ εύκολο να ξεφύγει α-1ό το επιστημονικό πλαίσιο της συνεργασίας με τον πελάτη και να αντικαταστήσει την αντικειμενική στάση που πρέπει να διατηρεί προς αυτόν με τη συμπάθεια, η οποία είναι ένα πολύ ευγενικό ανθρώπινο

συναίσθημα, αλλά εντελώς αταίριαστο με τη συμβουλευτική διαδικασία. Στην περίπτωση αυτή αρχίζει να συμπάσχει με τον πελάτη, με κίνδυνο να παγιδευτεί στη λογική του. Το πρόβλημα του πελάτη γίνεται και δικό του πρόβλημα. Για να αποφευχθεί ο κίνδυνος αυτός και για να μπορέσει τελικά να βοηθήσει στην επίλυση του προβλήματος, ο σύμβουλος πρέπει να διατηρεί τη στάση ενός τρίτου παρατηρητή (Δέσποινα Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 1998). Τέλος, ιδιαίτερη επιβοηθητική για τη δημιουργία θετικού κλίματος κατά τη συμβουλευτική διαδικασία με άτομα με ειδικές ανάγκες είναι η ύπαρξη απεριόριστου θετικού σεβασμού προς αυτά εκ μέρους του συμβούλου. Τα άτομα αυτά έχουν ανάγκη να αισθάνονται απόλυτα αποδεκτά όποια και αν είναι η ιδιαιτερότητα τους, τα συναισθήματα ή οι αναδράσεις τους. Επιθυμούν να δοκιμάσουν, να πειραματιστούν, να επιτύχουν ή και να αποτύχουν και ταυτόχρονα να γνωρίζουν ότι κάποιος ενδιαφέρεται γι' αυτά και βρίσκεται δίπλα τους ακόμα κι αν αποτύχουν κι αν κλάψουν κι αν φοβηθούν.

Γενικότερα, το ζεστό, μη απορριπτικό περιβάλλον είναι απαραίτητο, ώστε τα άτομα αυτά να αναγνωρίσουν τις προσωπικές μοναδικές τους επιθυμίες, ης προσδοκίες και τα συναισθήματά τους και να ανακαλύψουν ευκαιρίες μέσα από ης οποίες όλος αυτός ο εσωτερικός πλούτος θα μπορέσει να εκφραστεί εποικοδομητικά. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες δεν πρέπει να συγκρίνονται απευθείας με άλλα άτομα της ηλικίας τους. Ο σύμβουλος πρέπει να τονίζει κυρίως τα προτερήματα και ης επιτυχίες τους και όχι τα μειονεκτήματα και ης αποτυχίες τους. Αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να τους δίνει ψεύτικες ελπίδες ή να υποβιβάζει τα λάθη τους. Απλούστατα, τα άτομα αυτά έχουν ανάγκη να νιώσουν όμορφα για τα κατορθώματά τους, να αισθανθούν δυνατότερα μέσα από αυτά και να ετοιμαστούν για καινούργια επιτεύγματα.

Επιπλέον, το γεγονός ότι για την επιτυχημένη συμβουλευτική σχέση απαιτείται η δημιουργία ενός ζεστού, μη απορριπτικού κλίματος δε στερεί τη δυνατότητα από το σύμβουλο να έρθει σε αντιπαράθεση με το συμβουλευόμενο για διάφορα θέματα, όπως για παράδειγμα για την αρνητική αντίληψη που έχει για τον εαυτό του ή για κάποια ακατάλληλη συμπεριφορά ή στάση που έχει αναπτύξει. Αντίθετα, ότι τέτοιο αρκετές φορές κρίνεται απαραίτητο και μπορεί να οδηγήσει το συμβουλευόμενο σε πλήρη ενεργοποίηση, όταν ο σύμβουλος είναι αρκετά ικανός για να χειριστεί αυτές τις λεπτές ισορροπίες.

Από την άλλη, ο σύμβουλος θα πρέπει να προσέξει ιδιαίτερα, γιατί πολλές φορές τα άτομα με ειδικές ανάγκες μέσα σ' αυτό το κλίμα και εξαιτίας της δικής του ανεπάρκειας να χειριστεί ικανοποιητικά την κατάσταση οδηγούνται τελικά στην εξάρτηση και όχι στην ανεξαρτητοποίηση. Ταυτίζονται τόσο πολύ μαζί του, ώστε νιώθουν ασφαλείς μόνο μέσα από αυτή την επαφή. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ο σύμβουλος έχει αποτύχει πλήρως στην αποστολή του.

ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΘΕΩΡΟΥΝΤΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΟ

Ειδικότερα ο σύμβουλος που θα ασχοληθεί με θέματα επαγγελματικής ανάπτυξης ατόμων με ειδικές ανάγκες θα πρέπει:

- Να γνωρίζει τις θεωρίες και τις τεχνικές που χρησιμοποιεί η Συμβουλευτική Ψυχολογία, τις θεωρίες Επαγγελματικής Ανάπτυξης και τα μοντέλα Λήψης

Απόφασης στην ατομική και ομαδική συμβουλευτική παρέμβαση και να κρίνει ποια μπορούν να εφαρμοστούν καλύτερα στην περίπτωση που αντιμετωπίζει κάθε φορά.

- Να γνωρίζει τα μοντέλα επαγγελματικού προσανατολισμού για τα άτομα με εκ γενετής ή από ατύχημα ή από ασθένεια αναπηρίες
- Να γνωρίζει τις διάφορες μεθόδους ψυχομετρίας και να έχει την ικανότητα χρησιμοποίησης, αξιολόγησης και ερμηνείας τους.
- Να έχει αποκτήσει ένα προσωπικό μοντέλο συμβουλευτικής, το οποίο να εμπλουτίζει με την απόκτηση περαιτέρω εμπειριών. Ταυτόχρονα, το μοντέλο αυτό θα πρέπει να είναι ευέλικτο, ώστε να προσαρμόζεται στην ιδιαιτερότητα κάθε περίπτωσης.
- Να γνωρίζει πώς να ακούει ενεργά, να προσλαμβάνει δηλαδή το ακριβές μήνυμα που θέλει να του δώσει ο πελάτης του μέσω των δεξιοτήτων της αντανάκλασης και της διευκρίνησης.
- Να χρησιμοποιεί τις κατάλληλες λέξεις και να διαμορφώνει τις κατάλληλες προτάσεις ανάλογα με το μήνυμα που θέλει να δώσει. Γενικότερα, να γνωρίζει να χρησιμοποιεί τη γλώσσα σαν γεφύρωμα της νόησης και όχι σαν χάσμα διαχωρισμού ή μια μάσκα πίσω από την οποία μπορεί να κρύψει την ανεπάρκεια του.
- Να αναγνωρίζει τα όρια δράσης του και να παραπέμπει το άτομο στον αντίστοιχο ειδικό, όταν κρίνει ότι δεν μπορεί να το βοηθήσει στο συγκεκριμένο πρόβλημα που αντιμετωπίζει.
- Να γνωρίζει τα χαρακτηριστικά των διαφόρων τύπων αναπηρίας και τις συνέπειες τους στη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου και ακόμα στην εργασιακή του συμπεριφορά και τις επαγγελματικές του επιλογές.
- Να γνωρίζει την ισχύουσα νομοθεσία και πολιτική καθώς και τα οικονομικά, κοινωνικά και ψυχολογικά στοιχεία της εργασίας για τα συγκεκριμένα άτομα.
- Να παρεμβαίνει όσο το δυνατόν νωρίτερα και να συνεργάζεται με άλλους ειδικούς, ώστε το παιδί να μπορέσει να αποκτήσει προ επαγγελματικά εφόδια, δηλαδή να αυξηθούν τα κίνητρα και προθυμία του να εργαστεί, να αποκτήσει συγκεκριμένες επαγγελματικές δεξιότητες, καθώς και δεξιότητες αναζήτησης εργασίας και κοινωνικές, να μάθει να ακολουθεί εντολές και οδηγίες και να επιδεικνύει καλή εργασιακή συμπεριφορά- Ένας από τους καλύτερους τρόπους για

να επιτευχθούν τα παραπάνω είναι η μέθοδος της δοκιμαστικής επαγγελματικής τοποθέτησης. Να έχει την ικανότητα να συνεργάζεται με τους γονείς και την οικογένεια γενικότερα του ατόμου, καθώς και με τους επίσημους φορείς εκπροσώπησης των αναπήρων, και να αξιοποιεί τη δύναμη και την εμπειρία τους.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ

- Να έχει ικανότητα για δημιουργία εποικοδομητικής σχέσης και γενικότερα να του αρέσει να εργάζεται με ανθρώπους.
- Να έχει καθαρή εικόνα για την ενδοπροσωπική και διαπροσωπική του ανάπτυξη και να αποδέχεται τον εαυτό του.
- Να έχει ένα προσωπικό σύστημα αξιών με το οποίο να δεσμεύεται αλλά και να κατανοεί και να αναγνωρίζει την επίδραση του στη συμπεριφορά του ως σύμβουλος αλλά και γενικότερα. Επίσης, να έχει την ικανότητα να εξερευνά και να αξιολογεί αυτό το σύστημα σε μια πορεία αυτογνωσίας.
- Να έχει την ικανότητα και το θάρρος να αναγνωρίζει και να καταρρίπτει κατά το δυνατόν προσωπικά στερεότυπα και προκαταλήψεις. Να μην είναι δηλαδή άκαμπτος και δογματικός.
- Να μπορεί να αντιμετωπίζει δυσκολίες και προβλήματα που εμφανίζονται κατά τη διάρκεια της συμβουλευτικής διαδικασίας, χωρίς να αποδιοργανώνεται η εργασία και η ζωή του.
- Να αντιλαμβάνεται τους άλλους ανθρώπους και τις προθέσεις τους με θετική διάθεση. Να έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του και στις ικανότητες του.

***ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΩΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΟΜΕΝΟΣ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ***

**ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ
ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ**

Ακόμα και στη σύγχρονη κοινωνία μας τα θέματα που αφορούν άτομα με ειδικές ανάγκες συνεχίζουν να καλύπτονται από ένα πέπλο μυστηρίου. Οτιδήποτε διαφορετικό μας αναστατώνει και οποιαδήποτε παρέκκλιση μοιάζει να μας απειλεί.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες ανακαλύπτουν τη διαφορετικότητά τους και παράλληλα τη στάση της κοινωνίας προς τους διαφορετικούς σταδιακά, κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης τους. Σιγά, σιγά καταλαβαίνουν ότι δε διαθέτουν κάποιο χαρακτηριστικό στο οποίο η κοινωνία δίνει ιδιαίτερη σημασία. Ταυτόχρονα, συνειδητοποιούν ότι η κοινωνία τα υποτιμά για την έλλειψη αυτή, με αποτέλεσμα να καταλήγουν να υποτιμούν και τα ίδια τον εαυτό τους (Buscaglia, 1993). Έτσι, τα άτομα αυτά συνήθως έχουν χαμηλό αυτοσυναίσθημα και παρουσιάζουν μειωμένη αυτεπάρκεια προς κάθε δραστηριότητα ή ρόλο που καλούνται να αναλάβουν.

Στο αποτέλεσμα αυτό δεν οδηγεί μόνο η στάση του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, αλλά και η στάση των μελών του στενότερου οικογενειακού πλαισίου του ατόμων αυτών. Πολύ συχνά τα άτομα με ειδικές ανάγκες γίνονται θύματα υπερπροστασίας από την πλευρά των γονιών τους, οι οποίοι δημιουργούν συμπεριφερόμενοι κατ' αυτό τον τρόπο ένα εντελώς ακατάλληλο ψυχολογικό υπόβαθρο για την

οικοδόμηση μιας ώριμης εικόνας εαυτού- Φοβούμενοι για την ασφάλεια των παιδιών τους, υποτιμούν τις δυνατότητες τους και δεν τους δίνουν την ελευθερία που θα έπρεπε, ώστε να εκμεταλλευτούν τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος και να έχουν παράλληλη ανάπτυξη, στο βαθμό που είναι δυνατό, με τα υπόλοιπα παιδιά της ηλικίας τους. Παίρνουν οι ίδιοι αποφάσεις γι' αυτά ή τους δίνουν την ψευδαίσθηση ότι αποφασίζουν τα ίδια

για τον εαυτό τους προσφέροντας τους έτοιμες λύσεις. Έτσι, τα παιδιά αυτά να καταλήγουν να έχουν περιορισμένες πρώιμες εμπειρίες, αδυναμία στο επίπεδο λήψης απόφασης και πρωτοβουλιών και μεγαλύτερη εξάρτηση από τους άλλους. Από τους γονείς, τους γιατρούς, τους δασκάλους, τους συμβούλους, από οποιονδήποτε μπορεί να τα βοηθήσει.

Εξάλλου, εξαιτίας του αρνητικού, απομονωτικού περιβάλλοντος στο οποίο τείνουν να τα ωθούν, πείθονται ακόμα περισσότερο για την αναπηρία τους και καταλήγουν να εσωτερικεύουν τους περιορισμούς τους, μετατρέποντας τους σε εξουθενωτικούς και ανυπόφορους. Με άλλα λόγια αφήνουν αυτό που για το μέσο άνθρωπο είναι ένα συνηθισμένο ή δευτερεύον πρόβλημα να εξελιχθεί σε καταστρεπτική κατάσταση, μη μπορώντας να αντιμετωπίσουν θετικά τη ζωή και να θέσουν ρεαλιστικούς στόχους.

Τα άτομα αυτά φθάνουν συχνά να εξιδανικεύουν εκείνους που δεν έχουν κανένα πρόβλημα και να προβάλλουν τη φυσιολογική τους επίδοση ως στόχο του δικού τους εξιδανικευμένου εαυτού. Δεν καταφέρνουν να δουν τον εαυτό τους με μια συνολική έννοια, αναγνωρίζοντας τις ικανότητες και τα δυνατά τους σημεία και αποδεχόμενοι τα πραγματικά τους όρια και το μόνο που καταφέρνουν κατ' αυτό τον τρόπο είναι να προκαλούν στον εαυτό τους αδικαιολόγητη θλίψη και δυστυχία. Υπάρχουν περιπτώσεις ατόμων με ειδικές ανάγκες που προσαρμόστηκαν εκπληκτικά σε σοβαρά μειονεκτικές καταστάσεις, που συνήθως θεωρούνται θρίαμβοι από τους θεραπευτές, τους δασκάλους, την οικογένεια. Κι όμως αυτοί εξακολούθησαν να θεωρούν πως δεν καλύπτουν τα φυσιολογικά πρότυπα. Έτσι, ακόμα και θρίαμβοι μετατράπηκαν σε ήττα και τα άτομα κυριαρχήθηκαν από συναισθήματα απαξίας. Γενικότερα, τα άτομα αυτά γίνονται υπερευαίσθητα και ευάλωτα σε κάθε είδους περιστατικό που μπορεί να τους συμβεί. Κάποιος συμμαθητής τους δε θα τους καλημερίσει και θα το ερμηνεύσουν ως προσωπική απόρριψη. Ένας δάσκαλος θα τους βάλει να καθίσουν σε ορισμένο θρανίο στην τάξη και το εκλάβουν ως αντιπάθεια προς το πρόσωπο τους. Για τον άνθρωπο με ειδικές ανάγκες είναι πολύ απλό να ερμηνεύει ακόμα και τις πιο περιστασιακές ενέργειες ως αρνητική στάση απέναντι του.

Από την άλλη, πολλές φορές για την απομόνωση και την απομάκρυνση των ατόμων αυτών δε φταίει ο τρόπος με τον οποίο σκέφτονται τα ίδια, αλλά η στάση των υπολοίπων απέναντι τους, όπως τονίστηκε και παραπάνω. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες εισπράττουν σε καθημερινή βάση την απόρριψη στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, η οποία συχνά είναι έμμεση. Για παράδειγμα, μπορεί ο δάσκαλος έχοντας καλή πρόθεση και θέλοντας να προστατεύσει τα άτομα αυτά να τα εξαιρέσει από κάποιες υποχρεώσεις της τάξης. Μια τέτοια χειρονομία μπορεί να είναι καλοπροαίρετη, αλλά δεν παύει να είναι μια μορφή απόρριψης, που τα οδηγεί σε μεγαλύτερη απομόνωση.

Πολλές φορές προσπαθούν να βρουν έναν τρόπο να εξηγήσουν στους άλλους, συχνά πλαγίως και διακριτικά, ότι μολονότι έχουν ένα μειονέκτημα δε θέλουν διαφορετική αντιμετώπιση, γιατί απλούστατα, δε νιώθουν υποτιμητικά γι' αυτό. Όμως, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις των άλλων είναι τόσο ισχυρά που η φωνή τους για ίση μεταχείριση και δικαίωμα στην αξιοπρέπεια ούτε καν καταφέρνει να ακουστεί

Άλλες πάλι φορές, για να αποφύγουν τις αρνητικές διαπροσωπικές εμπειρίες προσπαθούν να κρύβουν το μειονέκτημα τους. Παλιότερες επαφές τους έχουν διδάξει πως η θέα του προβλήματος τραβά-την προσοχή και καταλήγει να επισύρει την απόρριψη. Έχει τεράστια σημασία γι' αυτούς, ιδιαίτερα ην αρχή μιας σχέσης να κρύψουν ή να μειώσουν τη θέα του μειονεκτήματός τους, θεωρώντας ότι έτσι η επαφή τους με τους άλλους θα γίνει σε πιο ισότιμη βάση. Το πρόβλημα βέβαια πάντοτε παραμένει και η στάση των ανθρώπων απέναντι σε αυτό εξακολουθεί να μην είναι η ενδεδειγμένη τις περισσότερες φορές, με αποτέλεσμα τα άτομα να απογοητεύεται και να μην έχουν καμία διάθεση για μελλοντικές γνωριμίες και επαφές και να τις αποφεύγουν τελείως.

Έτσι, είναι συχνό το φαινόμενο να κάνουν παρέα μόνο με ανθρώπους που έχουν τα ίδια ή παρόμοια προβλήματα με αυτούς. Μόνο εκεί δεν έχουν καμία κοινωνική σύγκρουση, δεν νιώθουν κανένα άγχος ματαιώση. Δεν είναι αναγκασμένοι να δώσουν στους άλλους να καταλάβουν, γιατί έχουν τον κοινό περιορισμό του μειονεκτήματος και της εμπειρίας.

Όμως, τα προβλήματα των ανθρώπων με ειδικές ανάγκες δεν παύουν να είναι και πραγματικά και προερχόμενα από την αναπηρία τους, η οποία τους περιορίζει τη δράση σε διάφορα επίπεδα. Έτσι, βιώνουν πολλές φορές τη ματαιώση στις επιδιώξεις και τις επιθυμίες τους και παραιτούνται τελείως από τις φιλοδοξίες και τους στόχους τους. Τέλος τα σωματικά και διανοητικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες προκαλούν δυστυχία ψυχολογικής και σωματικής υφής. Τα άτομα αυτά θα βρεθούν πολλές φορές αντιμέτωπα με ενοχλητικά στηρίγματα, μυϊκούς πόνους, βασανιστικούς πονοκεφάλους. Ο πόνος είναι πραγματικός. Θα χρειαστεί, επίσης, να μπεινοβγαίνουν από πολύ μικρή ηλικία σε νοσοκομεία, με όλη την ψυχολογική ταλαιπωρία που συνεπάγεται αυτό.

Ιδιαίτερες δεξιότητες των ατόμων με ειδικές ανάγκες

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες, προκειμένου να αντιμετωπίσουν δυσκολίες που προκύπτουν από την αναπηρία τους, αναπτύσσουν πολλές φορές σημαντικότερες δεξιότητες, την αξία των οποίων συνήθως τείνουν να παραβλέπουν. Μερικές από αυτές είναι οι ακόλουθες:

Δεξιότητα διαπραγμάτευσης

Από όσα αναφέρθηκαν και προηγουμένως γίνεται κατανοητό ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες βρίσκονται πολλές φορές στη θέση να χρειάζεται να διαπραγματευτούν για τις υποχρεώσεις των άλλων απέναντι τους και για τα δικαιώματά τους. Αυτό σημαίνει ότι αναπτύσσουν την ικανότητα να υποστηρίζουν αποτελεσματικά τις απόψεις τους, να ακούν και να καταλαβαίνουν το ακριβές μήνυμα που θέλουν να τους δώσουν οι άλλοι και να μπορούν να φθάνουν σε συμβιβαστικές λύσεις.

Δεξιότητα επιμονής

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες προκειμένου να επιτύχουν ένα σημαντικό ή μη στόχο τους έχουν την ικανότητα να προσεγγίζουν διαφορετικά ένα πρόβλημα όταν μια λύση δεν αποδίδει, να συνεχίζουν να προσπαθούν παρά τις όποιες δυσκολίες και να χρησιμοποιούν τις δυνάμεις τους και τη βοήθεια που μπορεί να τους προσφέρει το περιβάλλον τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Δεξιότητα ευελιξίας

Τα άτομα αυτά λόγω των πολλαπλών απαιτήσεων της καθημερινής τους ζωής από τη μικρή τους ηλικία (π.χ. μπαινοβγαίνουν στα νοσοκομεία και παράλληλα πρέπει να αντεπεξέρχονται στις απαιτήσεις του σχολείου) μπορούν να προγραμματίζουν αποτελεσματικά πόσο χρόνο και πότε θα αφιερώσουν στην κάθε δραστηριότητα και να χρησιμοποιούν ημερολόγια και χρονοδιαγράμματα με αποτελεσματικό τρόπο. Ακόμη, έχουν την ικανότητα να προγραμματίζουν και να βάζουν σε προτεραιότητα τις διάφορες εργασίες που έχουν να κάνουν.

Δεξιότητα ευελιξίας

Τα άτομα αυτά είναι σε θέση να βρίσκουν λύσεις και να προσαρμόζονται εύκολα σε πολλά προβλήματα και καταστάσεις της καθημερινής ζωής, όπως για παράδειγμα να το πρόβλημα της μετακίνησης σε χώρους δε διαθέτουν εργονομική διευθέτηση, της εύρεσης ενός ατόμου για πρόσθετη βοήθεια, όταν το άτομο που τα βοηθά στην καθημερινή τους ζωή λείπει για μικρό χρονικό διάστημα κ.λ.π.

Γενικότερα, έχουν την ικανότητα να αντεπεξέρχονται στις αλλαγές των συνθηκών καινά αλλάζουν τα σχέδια τους γρήγορα.

Δεξιότητα ανάληψης πρωτοβουλιών

Πολλές φορές οι άνθρωποι με ειδικές ανάγκες αναγκάζονται να λάβουν μόνοι τους πρωτοβουλία, είτε σε επίπεδο προσωπικών επαφών είτε σε επίπεδο επαγγελματικό, αφού τις περισσότερες φορές οι άλλοι διστάζουν να τους πλησιάσουν ή δε γνωρίζουν τις πραγματικές τους ανάγκες. Έτσι, αναπτύσσουν μόνοι τους δίκτυα προσωπικών επαφών και υποστήριξης, εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται και προκαλούν ή προετοιμάζουν αλλαγές αντί να περιμένουν να τους τύχουν.

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

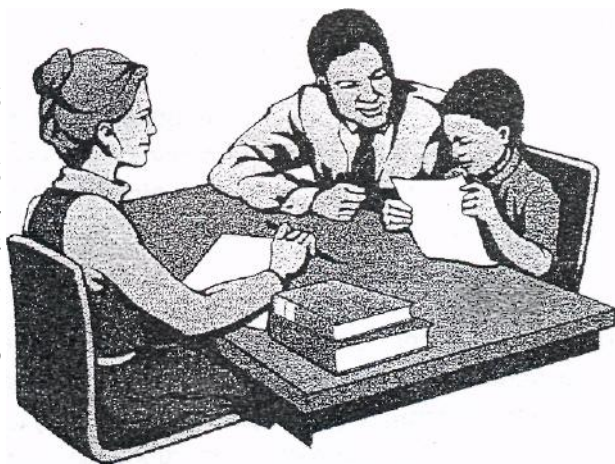
ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΤΟΥΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΩΝ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες εξαιτίας των ιδιαιτεροτήτων τους, οι οποίες αναλύθηκαν πιο πάνω, μπορούν να δημιουργήσουν δυσκολίες στο σύμβουλο κατά τη διάρκεια της παρέμβασης. Το έργο του συμβούλου επιβαρύνεται, αφού τις περισσότερες φορές αυτά τα άτομα δεν τον προσεγγίζουν με τη θέληση τους. Συγκεκριμένα, το πιθανότερο είναι ότι ο σύμβουλος θα αντικρίσει ένα φοβισμένο άτομο, χωρίς καμία εμπιστοσύνη στον εαυτό του και καμία συναίσθηση των ικανοτήτων του, έτοιμο να περάσει στη δική του εξάρτηση από την εξάρτηση των γιατρών, των γονέων, των δασκάλων. Ο σύμβουλος πρέπει να εργαστεί προσεκτικά με το άτομο αυτό και να χειριστεί λεπτές ισορροπίες, ώστε να το οδηγήσει να γνωρίσει τις πραγματικές του δυνατότητες αλλά και τις αδυναμίες του και παράλληλα να πιστέψει ότι είναι ικανό να στηριχτεί στον εαυτό του και τις δυνάμεις του.

Εξάλλου, όπως έχει προαναφερθεί, τα άτομα αυτά εξαιτίας της απόρριψης, των προκαταλήψεων και των απογοητεύσεων γενικότερα που έχουν δεχτεί από τους γύρω τους συσσωρεύουν πικρία και μίσος προς αυτούς και οδηγούνται στην απομόνωση. Έτσι, έχοντας την εμπειρία του παρελθόντος με τις ανθρώπινες σχέσεις, προσδιορίζουν εκ των προτέρων την έκβαση της σχέσης τους με το σύμβουλο και την απορρίπτουν. Προκειμένου να μη βιώσουν ξανά τις απογοητεύσεις και τον πόνο των προηγούμενων σχέσεων αρνούνται να διευκολύνουν το σύμβουλο στο έργο του, δε συνεργάζονται και προβάλλουν διάφορες αντιστάσεις.

Ακόμη, είναι πιθανό ο σύμβουλος να βρει το άτομο σε κατάσταση πλήρους παραίτησης, κατάθλιψης, την περίπτωση αυτή πρέπει να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια και να εμπνεύσει εμπιστοσύνη στο άτομο, ώστε να μιλήσει ελεύθερα και έτσι να βοηθήσει να μειώσει το άγχος του και σε ένα δεύτερο στάδιο να ξεπεράσει βαθμιαία την κρίση που αντιμετωπίζει και να ξεφύγει από τον μαρασμό που έχει περιπέσει.

Συναφής αλλά λιγότερο οδυνηρή είναι και η περίπτωση κατά την οποία το άτομο εμφανίζεται παθητικό, χωρίς να έχει τη διάθεση να αναλάβει ενεργό ρόλο για τα θέματα που το αφορούν. Το άτομο έχοντας συνηθίσει να ζει υπό την προστασία των γονέων του, σε ένα περιβάλλον όπου δε χρειαζόταν να ενεργοποιηθεί και να πάρει πρωτοβουλία ποτέ και για τίποτε, περιμένει τα προβλήματά του να λυθούν αυτόματα από το σύμβουλο, χωρίς την παραμικρή δική του συμμετοχή. Ο σύμβουλος πρέπει να

εργαστεί προς την αντίθετη κατεύθυνση και να οδηγήσει το άτομο στην κατάσταση του "πλήρως ενεργοποιημένου προσώπου".

Επιπλέον, ο σύμβουλος που έρχεται σε επαφή με αυτά τα παιδιά πρέπει να περιμένει πολλά προβλήματα προσαρμογής τόσο στο σπίτι, όσο και στο σχολείο ή στην ευρύτερη κοινότητα. Καθώς τα παιδιά με ειδικές ανάγκες δεν είναι καλά προετοιμασμένα, δεν είναι συνηθισμένα στον ανταγωνισμό και δεν έχουν εμπειρία από κοινωνικές επαφές, ο σύμβουλος πρέπει να προσφέρει διαρκή βοήθεια, για να κατορθώσουν να φθάσουν στο ίδιο επίπεδο εμπειρίας με άλλα παιδιά της ηλικίας τους. Συνέπεια του απομονωμένου περιβάλλοντος στο οποίο ζουν τα άτομα αυτά, μη έχοντας πολλές φορές τη δυνατότητα να συνειδητοποιήσουν τις συνέπειες των περιορισμών που τους δημιουργεί η αναπηρία τους, είναι και το γεγονός ότι φαντάζονται ότι στο μέλλον θα ασκήσουν κάποιο επάγγελμα το οποίο ακριβώς της αναπηρίας τους δεν μπορούν να το ασκήσουν. Για παράδειγμα, επειδή έχουν σχέση με τα νοσοκομεία από πολύ μικρή ηλικία, ονειρεύονται ότι θα γίνουν γιατροί, ενώ το νοητικό ηλικίο τους είναι περιοριστικό προς αυτή την κατεύθυνση. Με άλλα λόγια τα παιδιά αυτά ονειρεύονται το μέλλον, αλλά δύσκολα μπορούν να κάνουν τα αναγκαία πρακτικά βήματα, επειδή δεν έχουν γνώση του τι είναι διαθέσιμο, τι προσιτό ή τι μπορούν να κάνουν. Ο σύμβουλος θα πρέπει να εργαστεί πολύ στο επίπεδο της γνώσης, κατανόησης, εφαρμογής, ανάλυσης, σύνθεσης και αξιολόγησης για τα επαγγέλματα, ώστε τα άτομα αυτά να μπορέσουν να θέσουν ρεαλιστικούς στόχους για το μέλλον (Δέσποινα Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 1998).

Τέλος, τα άτομα αυτά, καθώς δεν έχουν ασκηθεί στη λήψη αποφάσεων, αφού συνήθως οι άλλοι αποφασίζουν γι' αυτά, αντιδρούν όταν φθάνουν σε αυτό το στάδιο κατά τη συμβουλευτική διαδικασία και αδυνατούν να εξετάσουν σε βάθος γεγονότα, σχέσεις και ευθύνες. Το αποτέλεσμα είναι να βιώνουν έντονο άγχος και να μη μπορούν να καταλήξουν στην καταλληλότερη γι' αυτά επιλογή ή να μη μπορούν να αποφασίσουν καθόλου. Ο σύμβουλος με την εμπειρία του μπορεί να ασκήσει αποφασιστικό ρόλο για την ανατροπή της κατάστασης αυτής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

Τα μειονεκτήματα που προκύπτουν από την αναπηρία των ατόμων με ειδικές ανάγκες είναι σίγουρα περιοριστικά. Στην πραγματικά όμως, ένα μειονέκτημα είναι σημαντικό μόνο στην έκταση που περιορίζει κάποιον να πραγματοποιήσει τους στόχους που επιθυμεί. Το να ζει κανείς ολοκληρωμένα σημαίνει κυρίως μια διαδικασία παραμερισμού των περιοριστικών εμποδίων. Ο αγώνας αυτός αρχίζει από τη νηπιακή ηλικία και τελειώνει μόνο με το θάνατο.

Οι άνθρωποι με ειδικές ανάγκες θα έχουν πολλές ανησυχίες και συγκρούσεις, καθώς δημιουργούν την προσωπικότητά τους. Θα αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις. Θα έρθουν πιθανόν αντιμέτωποι με περισσότερες διαψεύσεις, αβεβαιότητες, απορρίψεις και δυστυχία. Θα βρουν ισοπεδωτικά συναισθήματα αταξίας, ανασφάλειας και πραγματικών ορίων στην εμπειρία τους. Ο πειρασμός να υποκύψουν σ' αυτά και να πέσουν στην αυτουποτίμηση και σε ανίατη απόγνωση θα τους παρουσιαστεί συχνά. Η μάχη θα είναι δύσκολη και διαρκής, αναγκαία όμως για να αναγνωρίσουν πως είναι ολοκληρωμένοι άνθρωποι.

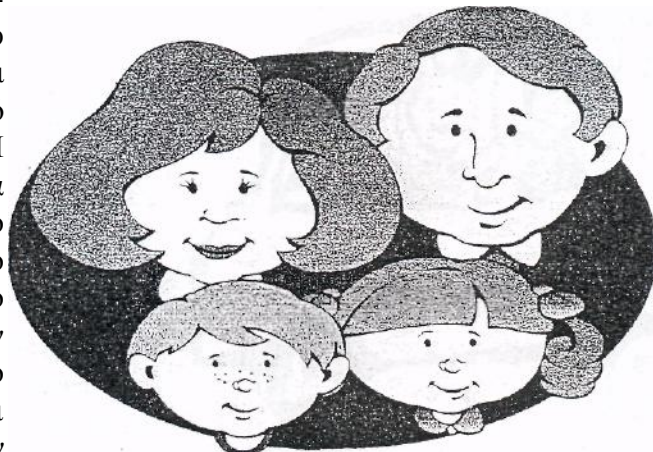
Είναι εξαιρετικά σημαντικό για όσους θα μείνουν σωματικά ή νοητικά περιορισμένοι σε όλη τους τη ζωή, να τους δοθεί κάθε δυνατή ευκαιρία, ώστε να βιώσουν τον κόσμο, τα αντικείμενα που τον αποτελούν, τους ανθρώπους που τον

κατοικούν, την ομορφιά που τους εξυψώνει, το θαυμασμό που του δίνει χρώμα και προκαλεί τις αλλαγές, τα καθημερινά γεγονότα που προσφέρουν ασφάλεια και τα αναπάντεχα που συνοδεύονται από το στοιχείο έκπληξης.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες δεν έχουν την πολυτέλεια να είναι αφελή με τη ζωή, πρέπει να είναι προετοιμασμένα για την αντιμετώπιση της προκατάληψης, των εσωτερικών συγκρούσεων, της σύγχυσης, ακόμα και της απελπισίας (Buscaglia, 1993). Με άλλα λόγια πρέπει να είναι μαχητές.

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Σύμφωνα με τη συστημική θεώρηση, η δυνατότητα κατανόησης της συμπεριφοράς ενός ατόμου προωθείται σημαντικά, εάν οι ενδιαφερόμενοι προσεγγίσουν τη συμπεριφορά ως ένα οργανικό μέρος ενός συγκροτημένου συνόλου. Η παρέμβαση πρέπει να γίνεται στο όλο πλέγμα συναλλαγών το οικογενειακό επίπεδο ή στο επίπεδο των σχέσεων της οικογένειας με το περιβάλλον της. Η αναγνώριση ότι το άτομο αποτελεί ένα δυναμικό έλος πλατύτερων ψυχοκοινωνικών διεργασιών μέσα στο οικοσύστημα στο οποίο ζει, είναι θεωρητικά και πρακτικά θεμελιωμένη στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών. Επομένως η ατομικιστική προσέγγιση που αξιολογεί το άτομο ξέχωρα από το κοινωνικό πλαίσιο του δεν μπορεί να είναι επιτυχημένη. Είναι φανερό ότι σύμφωνα με τη θεώρηση αυτή μερικές φορές απαιτείται αλλαγή όχι μόνο του ατόμου, αλλά και του πλαισίου μέσα στο οποίο το άτομο αυτό είναι ενταγμένο.

Το περιβάλλον του ατόμου με ειδικές ανάγκες εξετάζεται ως υποσύνολο ενός ευρύτερου συστήματος επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, τα οποία περιλαμβάνουν το ένα το άλλο. Έχουμε το μικροσύστημα, το οποίο είναι η οικογένεια, το μεσοσύστημα, το οποίο είναι το σχολείο και οι υπηρεσίες που σχετίζονται με το άτομο με ειδικές ανάγκες, το μακροσύστημα, το οποίο είναι το σύστημα παιδείας και το σύστημα υγείας και το εξωσύστημα, το οποίο είναι το σύστημα αξιών. Οποιαδήποτε κατάσταση σ' ένα σύστημα θεωρείται ότι προκύπτει από την αλληλεπίδραση όλων των στοιχείων του μεταξύ τους. Γι' αυτό η κατανόηση των δεδομένων σ' ένα σύστημα προκύπτει από τη μελέτη των επιμέρους σχέσεων των μελών.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών, η οικογένεια προσδιορίζεται ως κοινωνικός θεσμός με τη μορφή μικρού, αλληλένδετου κοινωνικού συστήματος. Μέσα σ' αυτό μπορεί να υπάρχουν και μικρό-α υποσυστήματα, ανάλογα με το μέγεθος της οικογένειας και τους καθορισμένους φίλους. Είναι σωστό πως οι περίπλοκες διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ όλων των μελών της οικογένειας, οι υποομάδες που σχηματίζονται μέσα στην οικογένεια και οποιαδήποτε μεταβολή της θα επηρεάσουν κάθε μέλος της ατομικά, αλλά και την ομάδα συνολικά.

Οι περισσότερες οικογένειες έχουν αρκετά σταθερή συνοχή, καθαρά προσδιορισμένους οικογενειακούς ρόλους, δικά τους περιγράμματα, συμφωνημένα στη βάση προτύπων και αξιών. Όλα τα μέλη της οικογένειας ξέρουν το ρόλο τους και πώς αναμένεται από αυτά να τον εκπληρώσουν. Η οικογένεια, όμως, δε ζει σε κοινωνικό κενό. Αποτελεί μέρος μιας μεγαλύτερης κοινωνικής μονάδας, της κοντινής κοινότητας και της συνολικής κοινωνίας μέσα στην οποία υπάρχει. Κάθε κοινωνική ία με

οποιαδήποτε φόρτιση, θετική ή αρνητική, θα επηρεάσει την οικογενειακή μονάδα και όλα της τα μέλη. Η κοινωνική προκατάληψη, για παράδειγμα, από την πλευρά της ευρύτερης κοινότητας απέναντι σε όλα ή σε ένα μέλος της οικογένειας, θα έχει αντίκτυπο πάνω στο καθένα. Όλα όσα αφορούν το ρόλο οποιασδήποτε οικογένειας, ισχύουν για την οικογένεια των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Όμως, τα προβλήματα συνήθως είναι περισσότερα και πιο έντονα σε μια οικογένεια, ένα μέλος της οποίας είναι άτομο με ειδικές ανάγκες.

Από τους παράγοντες της οικογενειακής ζωής που μελετήθηκαν κυριότεροι θεωρούνται οι εξής:

α) Το εκφραζόμενο συναίσθημα που ουσιαστικά αντικατοπτρίζει τη συναισθηματική στάση των μελών της οικογένειας απέναντι στο άτομο με ειδικές ανάγκες και γενικότερα τη συναισθηματική ενδο-οικογενειακή ατμόσφαιρα. Κωδικοποιούμενο, το εκφραζόμενο συναίσθημα μπορεί να έχει 5 διαστάσεις (θρήνος, συναισθηματική υπερεμπλοκή, εχθρικότητα, εγκαρδιότητα, θετικά σχόλια).

Οι γονείς είναι φυσικό να θέλουν να αποκτήσουν ένα φυσιολογικό παιδί. Η γέννηση ενός παιδιού με προβλήματα είναι λογικό να προκαλέσει αντιδράσεις που μπορεί να φτάσουν μέχρι την απόρριψη και την επιθετικότητα - ενεργητική ή παθητική- απέναντι στον εαυτό τους και το παιδί. Η οδυνηρή πραγματικότητα της αδυναμίας να αντιμετωπιστεί το συγκεκριμένο πρόβλημα δημιουργεί συναισθήματα φόβου, άγχους και πόνου. Οι γονείς νιώθουν αβοήθητοι, μπερδεμένοι και μόνοι.

Ο θρήνος είναι φυσικό επακόλουθο της εσωτερικευμένης εικόνας που δημιουργεί το πρόβλημα. Η εικόνα αυτή με πολλά στοιχεία διαστρέβλωσης εμπεριέχει και τη ματαίωση των ονείρων των γονέων που έβλεπαν το παιδί σαν συνέχεια του εαυτού τους. Η αυτοεπίκριση είναι η συνηθισμένη αντίδραση στο γεγονός αυτό, παρ' όλο που δεν ανταποκρίνεται συνήθως στην πραγματικότητα-

β) Η επιβάρυνση της οικογένειας από τη φροντίδα του ατόμου με ειδικές ανάγκες που εκφράζεται με τη μορφή άγχους, έντασης, ενοχής και κατάθλιψης.

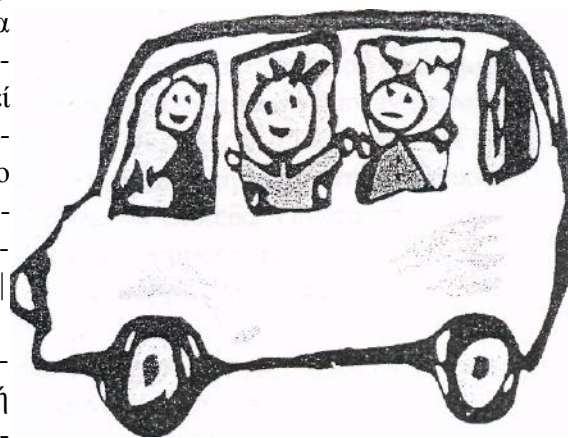
Οι γονείς θα ανακαλύψουν πως θα υπάρξουν υπερβολικές απαιτήσεις από το χρόνο τους, την υπομονή και τη σωματική αντοχή τους. Οι απαιτήσεις αυτές θα τους προκαλέσουν μεγάλη απογοήτευση και πικρία. Η φύση της αδυναμίας του παιδιού και οι ιδιαίτερες ανάγκες που προκαλούνται από αυτή θα τους κάνουν να νιώθουν πως κατακλύζονται από ευθύνες.

Πολλές φορές θα αισθανθούν παγιδευμένοι, ανίσχυροι και μπερδεμένοι στην αντιμετώπιση ενός τέτοιου προβλήματος, όπως είναι φυσικό να αισθάνεται κανείς, όταν έχει μπροστά του μια καινούργια εμπειρία.

Οι περισσότεροι γονείς χρειάζονται βοήθεια για να ξεκαθαρίσουν τα συναισθήματα τους, να οριοθετήσουν τη συμπεριφορά τους και να δράσουν αποτελεσματικά και για τους ίδιους και για το άτομο με ειδικές ανάγκες που είναι μέλος της οικογένειας τους.

Στόχοι που θα μπορούσαν να τεθούν είναι οι εξής:

- κάθε μέλος της οικογένειας να γνωρίζει τη φύση του προβλήματος του άλλου μέλους της οικογένειας που έχει κάποια αναπηρία,
- να τεθούν συγκεκριμένοι στόχοι ζωής για κάθε μέλος της οικογένειας,
- να προσδιοριστούν ειδικά προβλήματα και να επιχειρηθεί η λύση τους,
- να προσδιοριστούν οι δυνατότητες και οι αδυναμίες του οικογενειακού πλαισίου στην επίλυση προβλημάτων,

- να προσδιοριστούν και να κατανοηθούν οι αδυναμίες κάθε μέλους της οικογένειας,
- να ενθαρρυνθεί η έκφραση συναισθήματος απ' όλα τα μέλη της οικογένειας.,
- να βοηθηθούν οι γονείς και το παιδί να αποδεχθούν τη μειονεξία χωρίς υποτίμηση,
 - να βοηθηθούν οι γονείς και το παιδί, ώστε να αναπτύσσουν τις ικανότητες τους μαζί και ανεξάρτητα προς την κατεύθυνση της αυτοπραγμάτωσης τους.

Τα αποτελέσματα πολλών ερευνών αποκαλύπτουν πως η συμβουλευτική των γονέων των ατόμων με ειδικές ανάγκες είναι ίσως πιο ωφέλιμη από την άμεση θεραπεία. Σίγουρα πάντως διευκολύνει την πορεία ζωής που ακολουθεί το άτομο.

*ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ, Η
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ*

**Β ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΙΚΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

Βασικός στόχος τα τελευταία χρόνια στις χώρες της Ε.Ε. είναι η δυνατότητα πρόσβασης και ενσωμάτωσης όλων των παιδιών στο ενιαίο σχολείο. Στο πλαίσιο αυτού του στρατηγικού στόχου επιδιώκεται και η σχολική ένταξη και ενσωμάτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Οι ειδικοί συγκλίνουν στη λογική αυτή και οι επιφυλάξεις που ακούγονται έχουν να κάνουν με την έκταση που μπορεί να έχει η σχολική ενσωμάτωση και ΜΕ την επιλογή μοντέλων εφαρμογής.

Η επίτευξη αυτού του στρατηγικού στόχου προϋποθέτει αναδιάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να μπορεί να ικανοποιεί τις ανάγκες όλων των παιδιών. Τακτικές των προηγούμενων χρόνων που προσπαθούσαν να ταιριάξουν το παιδί στο προϋπάρχον σύστημα αλλάζοντας ένα μέρος του για να εξυπηρετηθεί ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων είναι ξεπερασμένες. Η υλοποίηση αυτής της πολιτικής προϋποθέτει διορθωτικές παρεμβάσεις και αλλαγές σε τρία συγκεκριμένα επίπεδα. Πρώτα στο επίπεδο της οργάνωσης, της εσωτερικής διάρθρωσης και δομής, καθώς και της νομοθεσίας της εκπαίδευσης. Δεύτερον στο επίπεδο των αναλυτικών προγραμμάτων. Τρίτον στην ενθάρρυνση - εκπαίδευση - στήριξη των εκπαιδευτικών.

Οι προηγούμενες παρεμβάσεις βέβαια είναι μόνο το σημείο εκκίνησης. Αν δε γίνει προσεκτική παρέμβαση στην κοινότητα, αν δεν ευαισθητοποιηθεί το κοινωνικό σύνολο έτσι ώστε σταδιακά να αμβλυνθούν και ή δυνατόν να τείνουν προς εξάλειψη οι κοινωνικές προκαταλήψεις, η κοινωνική ενσωμάτωση, και επομένως και η σχολική, δε θα είναι δυνατή. Στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σημείο εκκίνησης για τη σχολική ενσωμάτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες είναι η δράση και οι πρωτοβουλίες των δασκάλων. Αυτό βέβαια είναι τεράστια απαίτηση από τους δασκάλους και δεν μπορεί να γίνει χωρίς ορισμένες αρχικές προϋποθέσεις, όπως:

- υποστήριξη όσον αφορά τους πόρους που διατίθενται,
- ειδικευμένους δασκάλους και ειδικούς υποστηρικτές,
- αρχική κατάρτιση και συνεχής επιμόρφωση,
- ανταλλαγή πληροφοριών, ιδεών και εμπειριών από άλλες χώρες που εφαρμόζουν ανάλογες στρατηγικές.

Για την ενσωμάτωση των μαθητών στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, εκτός των προαναφερθέντων, επιδιώκεται να διαφοροποιηθούν τα κριτήρια επιτυχίας στο σχολικό χώρο. Η ταύτιση της επιτυχίας μόνο μέσω της επίτευξης ακαδημαϊκών στόχων αγνοεί άλλες παραμέτρους εξίσου σημαντικές, όπως:

- η ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη,
- οι επικοινωνιακές δεξιότητες,
- η λήψη αποφάσεων,
- συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες.

Η μονομερής έμφαση σε εκπαιδευτικές πρακτικές δασκαλοκεντρικής μάθησης και όχι ομαδοσυνεργατικής ή βιωματικής μας απομακρύνει από τη σχολική ενσωμάτωση.

Στους καθηγητές του κοινού σχολείου, σε γενικές γραμμές, παρατηρείται έλλειψη ευαισθησίας και αποστασιοποίηση από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Η αλλαγή της στάσης αυτής μπορεί να γίνει μέσω της πληροφόρησης, της κατάρτισης και της επιμόρφωσης.

Η εκπαιδευτική αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η ευελιξία του σχολικού προγράμματος μπορούν ουσιαστικά να βοηθήσουν στην ενσωμάτωση.

Οι νέες εκπαιδευτικές μεθοδολογίες ανάπτυξης γνωστικών και μεταγνωστικών στρατηγικών, αν συνδυαστούν με ψυχολογική ενίσχυση και στήριξη, μπορούν να οδηγήσουν σε αυτοκαθοδηγούμενη μάθηση.

Οι καινούργιες δομές στήριξης του εκπαιδευτικού όπως:

τα Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, στελεχωμένα με Συμβούλους Επαγγελματικού Προσανατολισμού με γνώσεις Συμβουλευτικής Ψυχολογίας, και οι Συμβουλευτικοί Σταθμοί Νέων, στελεχωμένοι με γιατρούς και ψυχολόγους, θα δώσουν τη δυνατότητα διεπιστημονικής συνεργασίας για την αντιμετώπιση ειδικών περιπτώσεων. Η έγκαιρη διάγνωση, η στοχοθέτηση και η συμβουλευτική στήριξη θα διευκολύνουν την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων που θα ανιχνευθούν.

Έμφαση δίνεται επίσης και στην υποστήριξη των γονέων και των οικογενειών γενικότερα των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Οι γονείς μπορούν να συμμετέχουν:

- στη λήψη αποφάσεων,
- στον προγραμματισμό δράσης και
- στην αξιολόγηση.

Η συμβολή τους μπορεί να είναι ουσιαστική όχι μόνο για το κάθε παιδί αλλά για το σύνολο των δράσεων σε εθνικό επίπεδο- Οι γονείς καθώς οι επίσημες οργανώσεις, έχοντας την εμπειρία και την ευαισθησία, μπορούν να διαπεράσουν το σύστημα και να ωθήσουν τη νομοθεσία σε ένα διευρυμένο πλαίσιο ενσωμάτωσης.

Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο καλύτερος τρόπος να περιοριστούν οι κοινωνικές προκαταλήψεις, να επιτύχει η ζύμωση της αλληλοαποδοχής των ατόμων με και χωρίς ειδικές ανάγκες και να ενσωματωθούν ισότιμα κοινωνικά και οικονομικά είναι η συνύπαρξη και ο συγχρωτισμός όλων των ατόμων από τις μικρές παιδικές ηλικίες (Κ. Χρηστάκης, "Η ενσωμάτωση στην εκπαίδευση"),

Δραστηριότητες οι οποίες θεωρούνται σημαντικές στο πλαίσιο υλοποίησης της ενσωμάτωσης στην εκπαίδευση είναι οι εξής:

α) Το νέο σχέδιο νόμου για την ειδική εκπαίδευση έχει κεντρικό άξονα - προσανατολισμό και φιλοσοφία τη σχολική ενσωμάτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες,

β) Τα νέα προγράμματα σπουδών για εκπαίδευση δασκάλων και νηπιαγωγών, το τμήμα Ειδικής Αγωγής και η σχολή μετεκπαίδευσης δασκάλων και νηπιαγωγών με στόχο την κατάρτιση για εκπαίδευση όλων των παιδιών στα κοινά σχολεία.

γ) Οι ειδικές / παράλληλες τάξεις, η ενισχυτική διδασκαλία για αποτελεσματικότερη σχολική ενσωμάτωση.

δ) Τα επιμορφωτικά σεμινάρια για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών, ώστε να διαμορφωθεί το κλίμα και οι συνθήκες που χρειάζονται για να διευκολυνθεί η προώθηση της ενσωμάτωσης στη σχολική πράξη,

ε) Η μελέτη του οργανωτικού πλαισίου και η διαμόρφωση πρότασης από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο για διορθωτικές παρεμβάσεις, ώστε να προκύψει ένα καλύτερο οργανωτικό και λειτουργικό σχήμα για την εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

(Κ. Χρηστάκης, "Η ενσωμάτωση στην εκπαίδευση", Στ. Πολυχρονοπούλου, "Νομοθετικές τάσεις στον Τομέα της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα").

ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ, Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ

Το μέρος αυτό του συστήματος συνδέεται αφενός με το νομοθετικό πλαίσιο που έχει σχέση με τα άτομα με ειδικές ανάγκες και αφετέρου με τα άτομα που λειτουργούν στους χώρους αυτούς και φέρνουν μαζί τους χαρακτηριστικά του κοινωνικού πλαισίου, συγκεκριμένη εκπαίδευση και διαφορετικά κίνητρα.

Είναι αναγκαίο παράλληλα με το νομοθετικό πλαίσιο να υπάρξουν αλλαγές τόσο στην εκπαίδευση των επαγγελματιών που θα ασχοληθούν με τα άτομα με ειδικές ανάγκες, όσο και στη διερεύνηση του κινήτρου ενασχόλησής τους. Μια σειρά δράσεων συνδέεται με τα δεδομένα αυτά, καθώς και με τη διάχυση στο κοινωνικό πλαίσιο ιδεών, σχεδίων και απόψεων για την αντιμετώπιση της αρνητικής προκατάληψης.

Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο κόσμος της εργασίας αποτελεί ένα άλλο μέρος του συστημικού πλαισίου. Η εργασία ως κοινωνικό αγαθό δίνει δυνατότητες για εξασφάλιση των απαραίτητων για τη διαβίωση, αλλά και συμβάλλει ην προσωπική καταξίωση και ανάπτυξη.

Το επαγγελματικώς ενεργό άτομο με ειδικές ανάγκες μπορεί να ενταχθεί με τρόπο φυσικό στο κοινωνικό σώμα, γι' αυτό και δίνεται μεγάλη σημασία στον επαγγελματικό προσανατολισμό, την επιλογή, την τοποθέτηση και την υποστήριξη στο χώρο εργασίας.

Μερικές φορές η πραγματικότητα της αγοράς εργασίας δεν επιτρέπει τις πιο σωστές επιλογές στην επαγγελματική τοποθέτηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Η σωστή επιλογή θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τόσο τις ανάγκες, ης ικανότητες και τα ενδιαφέροντα του ατόμου, όσο και τις δυνατότητες του συγκεκριμένου εργασιακού χώρου.

Υπάρχει ο προβληματισμός πως η ένταξη ενός ατόμου με ειδικές ανάγκες στην ελεύθερη αγορά εργασίας στερεί από το άτομο αυτό τη δυνατότητα να απολαμβάνει μια σειρά υπηρεσιών που θα απολάμβανε σε προστατευτικό περιβάλλον.

Οι καλύτερες προσωπικές προϋποθέσεις, άριστα σχεδιασμένα και εκτελεσμένα προγράμματα εκπαίδευσης / κατάρτισης και επαρκή συστήματα υποστήριξης, μπορούν αν αποδειχτούν αναποτελεσματικά αν το εργασιακό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο επιχειρείται η ένταξη - ενσωμάτωση δεν έχει αναπτύξει θετικές στάσεις απέναντι στο άτομο με ειδικές ανάγκες και τη δυνατότητα του να εργαστεί.

Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το σύστημα στάσεων και αξιών μιας κοινωνίας επιδρά καθοριστικά σε όλες τις άλλες διαστάσεις του συστημικού πλαισίου. Τα στερεότυπα καθορίζουν τη δομή του οικογενειακού πλαισίου, την πρόσβαση ην εκπαίδευση, στην υγεία, στην εργασία. Η ενσωμάτωση, η αποδοχή, η αφομοίωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες εξαρτάται κατά πολύ από τις στάσεις και τις αξίες αυτές της κοινωνίας. Μια κοινωνία ανοικτή, ανεκτική, που αποδέχεται το διαφορετικό, είναι μια κοινωνία που θα λειτουργήσει ως πλαίσιο διευκολυντικό αλλαγών στο σύνολο του συστήματος.

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

Σύμφωνα με τον FREY οι θεωρίες συμβουλευτικής κατατάσσονται στις ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες:

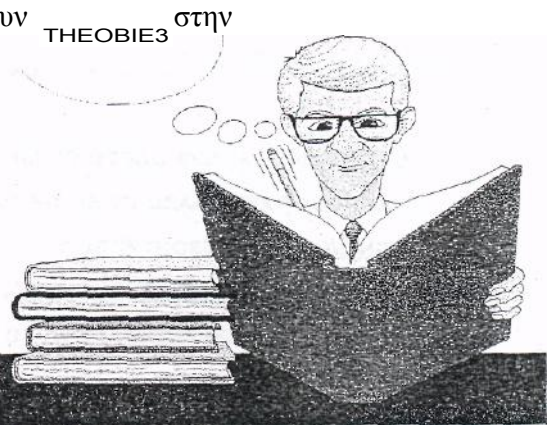
- α) Λογικές - Ενορατικές Θεωρίες: Υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος μπορεί να αποκτήσει ενόραση, η οποία θα τον οδηγήσει στην αλλαγή της συμπεριφοράς του, χρησιμοποιώντας τη λογική του σκέψη,
- β) Ενορατικές - Συναισθηματικές Θεωρίες: Υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος μπορεί να αποκτήσει ενόραση, μόνο εφόσον κατανοήσει τα συναισθήματα του και τα εσωτερικά του κίνητρα,
- γ) Συναισθηματικές - Δραστικές Θεωρίες: Τονίζουν την ενεργοποίηση του ατόμου για την τροποποίηση της συμπεριφοράς του μέσα από την κατανόηση των συναισθημάτων και των εσωτερικών του κινήτρων.

δ) Δραστικές - Λογικές Θεωρίες: Δίνουν έμφαση σε λογικές διαδικασίες που οδηγούν σε συγκεκριμένες αλλαγές της συμπεριφοράς και υποστηρίζουν ότι πρέπει πρώτα να επέλθει τροποποίηση της συμπεριφοράς του ανθρώπου και κατόπιν να αλλάξουν τα συναισθήματα του. Σε καθεμιά από τις κατηγορίες αυτές περιλαμβάνεται ένας σημαντικός αριθμός θεωριών, οι οποίες μπορεί να μοιάζουν

προσέγγιση, δεν παύουν όμως να είναι μοναδικές και να διαφέρουν μεταξύ τους. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει την ανεπάρκεια καθεμιάς ξεχωριστά να προβλέψει καινά ερμηνεύσει όλες τις πτυχές της ανθρώπινης συμπεριφοράς (Μαλικιώση - Λοΐζου, 1996).

Για το λόγο αυτό ο σύμβουλος θα πρέπει να ακολουθεί μια συνθετική προσέγγιση των θεωριών συμβουλευτικής κατά τη συμβουλευτική πράξη και να εφαρμόζει ολόκληρες ή στοιχεία των θεωριών ανάλογα με την περίπτωση, που αντιμετωπίζει και σύμφωνα με το προσωπικό μοντέλο συμβουλευτικής που έχει αναπτύξει.

Για τη συμβουλευτική των ατόμων με ειδικές ανάγκες σίγουρα απαιτούνται κάποιες εξειδικευμένες γνώσεις, τις οποίες είναι εξίσου πιθανό να έλαβε ή να μην έλαβε ο σύμβουλος κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης του. Από την άλλη όμως, δεν υπάρχουν διαφορετικές θεωρίες συμβουλευτικής για τα άτομα αυτά από εκείνες που χρησιμοποιούνται για το γενικό πληθυσμό. Ο έμπειρος και ικανός σύμβουλος δεν πρέπει να αισθάνεται ανεπαρκής για την αντιμετώπιση τέτοιων περιπτώσεων.

Η λογικο-θυμική προσέγγιση

Είναι μια θεωρία της προσωπικότητας και μια μέθοδος ψυχοθεραπείας που αναπτύχθηκε στη δεκαετία του '50 από τον Albert Ellis. Στηρίζεται στην πεποίθηση πως οι συναισθηματικές δυσκολίες οφείλονται σε λανθασμένες και παράλογες δοξασίες, οι οποίες μπορούν να αλλάξουν με τον έλεγχο των λογικών διαδικασιών, της λογικής σκέψης του ατόμου (Μαλικιώση - Λοΐζου, 1996).

Η προσέγγιση αυτή στηρίζεται στην ενεργητική και καθοδηγητική μάθηση. Μέσα από το διάλογο και τη λογική αντιμετώπιση των θεμάτων, ο σύμβουλος προσπαθεί να οδηγήσει τον πελάτη να συνειδητοποιήσει τις παράλογες σκέψεις που κάνει και οι οποίες είναι η ρίζα των προβλημάτων του, ώστε σιγά σιγά να αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο σκέπτεται και μακροπρόθεσμα να απαλλαγεί από τα προβλήματά του.

Η λογικο-θυμική θεωρία μπορεί να έχει σπουδαία εφαρμογή στην περίπτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, τα οποία είδαμε προηγουμένως ότι εξαιτίας της στάσης των γονέων και γενικότερα του κοινωνικού συνόλου απέναντί τους, αλλά και του απομονωμένου περιβάλλοντος στο οποίο τείνουν να ωθούνται, αρχίζουν να εσωτερικεύουν τους περιορισμούς τους και να μεγαλοποιούν τα προβλήματα τους, να εξιδανικεύουν τους άλλους και να μειώνουν ταυτόχρονα τον εαυτό τους, με αποτέλεσμα να απομακρύνονται όλο και περισσότερο από τους συνανθρώπους τους και να χάνουν κάθε διάθεση για ζωή. Βέβαια, επειδή η θεωρία χρησιμοποιεί ως βασικό μεθοδολογικό εργαλείο τη λογική σκέψη, δεν ενδείκνυται για περιπτώσεις ατόμων με σοβαρές ψυχικές ασθένειες που δεν έχουν επαφή με την πραγματικότητα, ατόμων με σοβαρές εγκεφαλικές βλάβες, νοητικά καθυστερημένων και αυτιστικών ατόμων.

Πολύ σημαντικό στοιχείο για την επιτυχή εφαρμογή της θεωρίας είναι και η επιθυμία του ίδιου του πελάτη να βοηθηθεί και η διάθεση του για συνεργασία με το σύμβουλο σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

Η συνδιαλεκτική ανάλυση

Είναι μια μορφή ψυχοθεραπείας που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη ανθρώπινη επικοινωνία και αλληλεπίδραση και στα "παιχνίδια που παίζουν οι άνθρωποι" στις κοινωνικές περιστάσεις. Κύριος εκπρόσωπος αυτής της θεωρητικής και θεραπευτικής προσέγγισης θεωρείται ο Eric Berne. Με τον όρο "συνδιάλεξη" ο Eric Berne εννοούσε μια μονάδα κοινωνικής επικοινωνίας. Η συνδιαλεκτική ανάλυση είναι μέθοδος που εξετάζει αυτή τη μία συνδιάλεξη όπου ένα άτομο κάνει κάτι σε ένα άλλο και το άλλο του το ανταποδίδει.

Βασικός στόχος της συνδιαλεκτικής ανάλυσης είναι να αποκτήσει το άτομο ένα ικανοποιητικό επίπεδο αυτογνωσίας, που θα το βοηθήσει στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη μελλοντική του συμπεριφορά και το μελλοντικό του τρόπο ζωής. Την αυτογνωσία αυτή θα την αποκτήσει αναγνωρίζοντας τις τρεις προσωπικότητες του που το οδηγούν σε τρεις διαφορετικούς τρόπους συμπεριφοράς:

Το Γονέα, που περιλαμβάνει τα συναισθήματα, τις στάσεις και τις συμπεριφορές που θα απέδιδε κανείς σε μια γονεϊκή μορφή.

Τον Ενήλικα, που είναι η κατάσταση του εγώ που λειτουργεί για να συγκεντρώνει, να αφομοιώνει και να αξιολογεί τα στοιχεία της τωρινής πραγματικότητας.

Το Παιδί, που αισθάνεται, σκέφτεται, μιλάει, ενεργεί και αντιδρά, όπως όταν ήταν μικρό παιδί.

Αποτελείται από τρεις διαφορετικές μορφές:

α) το Φυσικό Παιδί που είναι παρορμητικό, αυθόρμητο και ευτυχισμένο και μπορεί να επαναστατήσει εναντίον του Γονέα

β) το Προσαρμοσμένο Παιδί που έχει συμμορφωθεί και είναι προσαρμοσμένο στη γονεϊκή επίδραση και

γ) το Μικρό Καθηγητή που είναι το παιδί που προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τη λογική σκέψη ως ενήλικας

Σε κάθε διαπροσωπική αλληλεπίδραση ή συνδιάλεξη ο άνθρωπος ενεργεί με βάση μία από τις τρεις προσωπικότητές του (Μαλικιώση - Λοϊζου, 1996). Έτσι, είναι πολύ πιθανό δυο άνθρωποι που συνδιαλέγονται να μην ενεργούν με βάση την ίδια προσωπικότητα. Στην περίπτωση αυτή δημιουργείται πρόβλημα στην επικοινωνία τους. Εξάλλου, η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος από τα πρώτα χρόνια της ζωής του υιοθετεί μια θέση απέναντι στη ζωή, η οποία επηρεάζει τις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους. Οι βασικές θέσεις απέναντι στη ζωή είναι τέσσερις:

α) είμαι εντάξει - είσαι εντάξει

β) είμαι εντάξει - δεν είσαι εντάξει

γ) δεν είμαι εντάξει - είσαι εντάξει

δ) δεν είμαι εντάξει - δεν είσαι εντάξει.

Η απόκτηση μιας υγιούς θέσης απέναντι στη ζωή είναι μέσα στους στόχους της προσέγγισης.

Η συνδιαλεκτική ανάλυση εξαιτίας του πρακτικού της χαρακτήρα, αλλά και της έμφασης που δίνει στην επικοινωνία και τις σχέσεις των ανθρώπων, θεωρείται ιδιαίτερα κατάλληλη για οικογενειακή θεραπεία. Η εφαρμογή της, λοιπόν, σε άτομα με ειδικές ανάγκες είναι ενδεδειγμένη, αφού, όπως είδαμε, στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των ατόμων αυτών ο ρόλος της οικογένειας είναι πολύ σημαντικός. Επίσης, η θεωρία αυτή έχει ιδιαίτερη επιτυχία με τα νοητικά καθυστερημένα άτομα (Cheney, 1970) και έχει βοηθήσει στην αποτελεσματική λειτουργία τους.

Γενικότερα, η εφαρμογή της θεωρίας αυτής μπορεί να βοηθήσει τα άτομα με ειδικές ανάγκες να αποκτήσουν μια υγιή θέση απέναντι στη ζωή, αφού λόγω των ιδιαιτεροτήτων τους είναι πολύ πιθανό να θεωρούν ότι τα ίδια δεν είναι εντάξει, ενώ όλοι οι υπόλοιποι είναι, υποτιμώντας κατ' αυτό τον τρόπο τον εαυτό τους και θεωρώντας τους άλλους καλύτερους.

Η ατομική ψυχολογία

Τονίζει τη μοναδικότητα της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου και τη μελέτη της ως μιας ενότητας. Εμπνευστής της υπήρξε ο Alfred Adler, σύμφωνα με τον οποίο οι άνθρωποι κινούνται από αισθήματα κατωτερότητας, τα οποία οφείλονται σε υποκειμενικές εκτιμήσεις τους για κάποιες ψυχολογικές, κοινωνικές ή και σωματικές τους μειονεξίες, και οδηγούνται σε ανώτερα επίπεδα. Η ζωή τους είναι ένας ατέλειωτος

αγώνας για ανωτερότητα. Η ανωτερότητα αυτή όμως δεν έχει σχέση με την τελειότητα. Κάθε άνθρωπος προσπαθεί να γίνει ανώτερος σε σχέση με τον εαυτό του και όχι απαραίτητα ανταγωνιζόμενος κάποιους άλλους.

Εξάλλου, η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει ότι οι υγιείς άνθρωποι έχουν ανεπτυγμένο κοινωνικό ενδιαφέρον και αγωνίζονται για την εκπλήρωση τριών βασικών καθηκόντων: της εργασίας, της αγάπης και της φιλίας. Η έλλειψη ενδιαφέροντος για την εκπλήρωση των καθηκόντων αυτών είναι σημάδι δυσπροσάρμοστου ανθρώπου.

Γενικότερα, σύμφωνα με τον Adler, ο άνθρωπος που είναι δυσπροσάρμοστος χαρακτηρίζεται από αυξημένα αισθήματα κατωτερότητας, υποανεπτυγμένο κοινωνικό ενδιαφέρον και από ένα υπερβολικά μη συνεργάσιμο στόχο προσωπικής ανωτερότητας. Επομένως, τα προβλήματα τους λύνονται κατά τρόπο ιδιωτικό και εγωκεντρικό και όχι κοινό και εργοκεντρικό (Μαλικιώση - Λοΐζου, 1996).

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες εξαιτίας του απομονωμένου περιβάλλοντος στο οποίο καταλήγουν να ζουν, καθώς και εξαιτίας αυτών καθ'αυτών των αναπηριών τους και των περιορισμών που τους δημιουργούν, αναπτύσσουν αισθήματα κατωτερότητας σε βαθμό που δεν τους επιτρέπουν να κινηθούν προς την εξέλιξη και να εκπληρώσουν τα τρία βασικά καθήκοντα στη ζωή του ανθρώπου.

Η εφαρμογή των κατευθύνσεων της ατομικής ψυχολογίας, λοιπόν, μπορεί να έχει πολύ σημαντικά αποτελέσματα για τα άτομα αυτά, καθώς μπορεί να τα βοηθήσει να ξεπεράσουν τα βασανιστικά αυτά αισθήματα με τρόπο εποικοδομητικό και να κινηθούν προς την ανωτερότητα. Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η προσέγγιση αυτή είναι πολύ αποτελεσματική με ανθρώπους που θέλουν να αποκτήσουν μεγαλύτερη αυτογνωσία.

Προσωπο-κεντρική θεωρία

Εμπνευστής της υπήρξε ο Carl Rogers. Το κύριο χαρακτηριστικό της θεωρίας είναι ότι ο σύμβουλος την ακολουθεί προσπαθεί να κατανοήσει την ανθρώπινη συμπεριφορά από την άποψη του ίδιου του ατόμου. Προσπαθεί δηλαδή να παρατηρήσει τους ανθρώπους όχι όπως φαίνονται στους απ' έξω, αλλά όπως φαίνονται στον ίδιο τους τον εαυτό (Combs και Snygg, 1959).

Βασικός στόχος της προσωπο-κεντρικής θεωρίας είναι να βοηθήσει τον πελάτη να γίνει ένα άτομο με πλήρη λειτουργικότητα, πλήρως ενεργοποιημένο. Για να το επιτύχει αυτό, ο πελάτης θα πρέπει πρώτα να βοηθηθεί να αποκτήσει μια θετική γνώμη για τον εαυτό του, να αναγνωρίσει και να αντιμετωπίζει τις διαφωνίες μεταξύ των εμπειριών του και της αυτοαντίληψής του και να αποδεσμευτεί από τους μηχανισμούς άμυνας που χρησιμοποιεί (Μαλικιώση - Λοΐζου, 1996).

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, την ιδιαίτερη εφαρμογή που μπορεί να έχει η θεωρία αυτή στην περίπτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, καθώς τα "χτυπήματα" που δέχεται η αυτοαντίληψη των ατόμων των, είτε από το περιβάλλον είτε από τους περιορισμούς που προέρχονται από την ίδια τους την αναπηρία, είναι απανωτά.

Ιδιαίτερα επιβοηθητικό για την προσέγγιση των ατόμων αυτών θεωρείται το γενικότερο πλαίσιο δράσης των συμβούλων που ακολουθούν την προσωποκεντρική θεωρία- Συγκεκριμένα, θεωρείται ότι για βοηθηθεί ο πελάτης να ξεπεράσει τα προβλήματα του, είναι απαραίτητη η δημιουργία μιας θετικής ι θερμής σχέσης ανάμεσα σε αυτόν και το σύμβουλο. Αυτό επιτυγχάνεται, όταν ο σύμβουλος διαθέτει ενσυναίσθητη κατανόηση, γνησιότητα και απεριόριστο θετικό σεβασμό.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες, με το συσσωρευμένο θυμό ή ακόμα και το μίσος προς τους άλλους ή ακόμα και το φόβο που κουβαλούν μέσα τους, μόνο μέσα σε ένα τέτοιο

κλίμα, καθ' όλα μη απειλητικό, μπορούν να αποκαλυφθούν και να συνεργαστούν με το σύμβουλο για την εποικοδομητική αλλαγή της ζωής τους. Η προσωποκεντρική θεωρία ίσως είναι η ιδανική για την περίπτωση τους.

Η υπαρξιακή θεωρία συμβουλευτικής

Βρίσκεται αρκετά κοντά στην προηγούμενη θεωρία, αφού προσπαθεί να συγκεράσει τις αρχές της υπαρξιακής φιλοσοφίας, όσον αφορά την ανθρώπινη φύση, με τη φαινομενολογική μέθοδο, για να επιτύχει μια αποτελεσματική κατανόηση και ψυχοθεραπεία του συμβουλευόμενου (Μαλικιώση - Λοΐζου, 96).

Βασικός στόχος της υπαρξιακής συμβουλευτικής είναι να βοηθήσει τον άνθρωπο να βρει νόημα στη ζωή του και να αποκτήσει γνώση του εαυτού του μέσα από την επαφή του με τους άλλους.

Οι σύγχρονοι άνθρωποι και πολύ συχνά τα άτομα με ειδικές ανάγκες εξαιτίας των ποικίλων πιέσεων που δέχονται οδηγούνται στην αποξένωση από τον εαυτό τους, στη μοναξιά και την απομόνωση. Έτσι, περιέρχονται στην κατάσταση της μη ύπαρξης, που αναφέρεται σε ό,τι παύει να ισχύει για τον άνθρωπο, στην εργασία του, στις φιλίες του, στο γάμο του, στην οικογένεια του, στην ίδια του τη ζωή. Όταν τα σταματήσουν, τελειώσουν, πάψουν να υπάρχουν, τότε ο άνθρωπος φθάνει σε μια κατάσταση μη ύπαρξης ως προς αυτά. Η άμεση αντιμετώπιση της μη ύπαρξης μπορεί να οδηγήσει σε εξέλιξη, ζωντάνια και θετική εμπειρία της ύπαρξης (Κοιhr, 1971). Αυτός είναι και στόχος της υπαρξιακής συμβουλευτικής, η σημαντικότητα της οποίας για την περίπτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες είναι εμφανής.

Η λογοθεραπεία

Λογοθεραπεία είναι μια υπαρξιακή προσέγγιση που αναπτύχθηκε από το Victor Frankl και που τονίζει ιδιαίτερα το νόημα της ανθρώπινης ύπαρξης, καθώς και την αναζήτηση αυτού του νοήματος από τον ίδιο τον άνθρωπο (Frankl, 1969). Ειδικότερα, η λογοθεραπεία εκπροσωπεί την υπαρξιακή ψυχοθεραπεία με τη μορφή που αναπτύχθηκε στην Ευρώπη.

Όπως και στην υπαρξιακή θεωρία γενικότερα, ο σύμβουλος που ακολουθεί την προσέγγιση της λογοθεραπείας στοχεύει στο να βοηθήσει το συμβουλευόμενο να βρει νόημα στη ζωή του, το οποίο βέβαια για κάθε άνθρωπο είναι διαφορετικό. Πιο συγκεκριμένα., ο σύμβουλος βοηθά το συμβουλευόμενο να εξετάσει τρεις ομάδες αξιών: τις δημιουργικές, που απορρέουν από την παραγωγική εργασία και τα επιτεύγματα, τις υπαρξιακές, που ανακαλύπτονται μέσα από την εμπειρία του καλού, του αληθινού και του ωραίου (π.χ. στην επιστήμη, στις τέχνες, στη φιλοσοφία, καθώς και στην αγάπη για έναν άλλο άνθρωπο), και τις αξίες των στάσεων ή των διαθέσεων, ιδιαίτερα εκείνες που απαιτούν κουράγιο (Μαλικιώση - Λοΐζου, 1996). Μέσα τη συνειδητοποίηση αυτών των αξιών μπορεί ο άνθρωπος να βρει το νόημα στη ζωή του.

Ιδιαίτερα οι τελευταίες αξίες, δηλαδή οι αξίες των στάσεων ή των διαθέσεων, έχουν μεγάλη σημασία για τη βοήθεια των ανθρώπων με ειδικές ανάγκες. Οι άνθρωποι αυτοί από τα πρώτα βήματα της ζωής τους αντιμετωπίζουν δύσκολες και πολλές φορές επίπονες καταστάσεις και από ψυχολογική και από σωματική άποψη. Ο σύμβουλος μέσα

από την προσέγγιση της λογοθεραπείας μπορεί να τον βοηθήσει να αντιμετωπίσει αυτές τις καταστάσεις και να βρει νόημα στη ζωή του ακόμα και μέσα από αυτές.

Η θεραπεία της πραγματικότητας

Εμπνευστής της θεραπείας υπήρξε ο William Glasser και βασική υπόθεση για την όλη προσέγγιση είναι η ανάγκη του ανθρώπου για απόκτηση επιτυχημένης ταυτότητας.

Σύμφωνα με τον Glasser, κάθε καλά προσαρμοσμένος άνθρωπος έχει ικανοποιήσει τη βασικότερη ανθρώπινη ανάγκη, που είναι η απόκτηση επιτυχημένης ταυτότητας. Η επιτυχημένη ταυτότητα συνίσταται στο να ενεργεί εποικοδομητικά το άτομο, στο να αισθάνεται, θετικά, να σκέπτεται λογικά και να επικεντρώνεται σε υγιείς δραστηριότητες και αναπτύσσεται, αφού ικανοποιηθούν δύο επιμέρους βασικές ανάγκες, που είναι: "Η ανάγκη που έχει ο άνθρωπος να αγαπάει και να αγαπιέται και η ανάγκη να αισθάνεται ότι αξίζει για τον εαυτό του και τους άλλους" (Glasser, 1965). Στόχος της θεραπείας είναι να βοηθήσει το συμβουλευόμενο να ικανοποιήσει αυτές τις δύο βασικές ανάγκες, ώστε να αποκτήσει τελικά επιτυχημένη ταυτότητα.

Στον αντίποδα της επιτυχημένης ταυτότητας βρίσκεται η αποτυχημένη ταυτότητα, την οποία πολύ συχνά συναντούμε στα άτομα με ειδικές ανάγκες, και η οποία συνίσταται σε ένα πρόσωπο σε πλήρη παραίτηση. Μέσα από τη θεραπεία της πραγματικότητας, τα άτομα αυτά μπορούν να βοηθηθούν, ώστε να αντιμετωπίσουν την πραγματικότητα, να αναλάβουν την ευθύνη για τις πράξεις τους και να ενεργήσουν προς την αντίθετη κατεύθυνση για την απόκτηση της επιτυχημένης ταυτότητας.

Βέβαια, επειδή η θεραπεία στηρίζεται στο διάλογο - τον προφορικό γενικά λόγο- δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε περιστατικά μεγάλης πνευματικής καθυστέρησης, σε αυτιστικές και άλλες παρόμοιες περιπτώσεις (Μαλικιώση - Λοΐζου, 1996).

Η συμπεριφοριστική προσέγγιση στη συμβουλευτική των ατόμων με ειδικές ανάγκες

Παρά τις έκδηλες μεθοδολογικές διαφορές που διακρίνουν τις ποικίλες συμβουλευτικές προσεγγίσεις, όλοι οι συμβουλευτικοί χειρισμοί έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό - μια ουσιαστική επικέντρωση στη συμπεριφορά από την αρχή ως το τέλος (Buscaglia, 1993).

Το γεγονός αυτό αποδεικνύει και τη σημαντικότητα των συμπεριφοριστικών θεωριών, οι οποίες μπορεί να μην υιοθετούνται τελικά από το σύμβουλο, οι αρχές και οι τεχνικές τους όμως αποτελούν ένα σημαντικό συμπλήρωμα, στην ουσία κάθε συμβουλευτικής προσέγγισης ή μεθόδου.

Ιδιαίτερα σημαντική για την περίπτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες θεωρείται η θεωρία της συντελεστικής μάθησης του B. P. Skinner. Σύμφωνα με αυτή, για να ενισχυθεί μια συμπεριφορά χρησιμοποιούνται αμοιβές. Μια συμπεριφορά (συντελεστής - ερέθισμα) συμβαίνει τυχαία η αυθόρμητα. Όταν ακολουθείται από ένα γεγονός που προκαλεί ευχαρίστηση (ενίσχυση), αυξάνονται οι πιθανότητες επανεμφάνισής της στο μέλλον. Η ενίσχυση διακρίνεται σε θετική και αρνητική. Η θετική αναφέρεται τις αμοιβές που δίνονται αμέσως μετά την εμφάνιση της επιθυμητής συμπεριφοράς προκειμένου να επανεμφανιστεί στο μέλλον και η αρνητική στις τιμωρίες που χρησιμοποιούνται για να μειωθεί η συχνότητα της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς και να

επανεμφανιστεί η επιθυμητή. Η τιμωρία δε σημαίνει απαραίτητα την επιβολή μιας δυσάρεστης συνέπειας, αλλά μπορεί να σημαίνει την αφαίρεση μιας θεϊκής ή την ενίσχυση μιας διαφορετικής ή αντίθετης στάσης ή την αγνόηση της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς. Γενικότερα, όμως πρέπει να είμαστε προσεκτικοί με τη χρήση της, καθώς σε πολλές περιπτώσεις οδηγεί σε αντίθετα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ωστόσο, προσεκτικοί πρέπει να είμαστε και με τη χρήση των αμοιβών, καθώς η διαρκής χρήση τους σε μια συμπεριφορά που εμφανίζεται συχνά, μπορεί να την κάνει να χάσει την αποτελεσματικότητά της.

Όπως έχουμε τονίσει σε προηγούμενο σημείο, τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν ανάγκη για ενίσχυση των θετικών τους στοιχείων και συμπεριφορών και η συντελεστική μάθηση δίνει έμφαση στις προσπάθειες και στις επιτυχίες κάποιου, αντί στις αποτυχίες και τις δυσκολίες του. Χρησιμοποιώντας τις αμοιβές και τις τιμωρίες, ο σύμβουλος μπορεί να βοηθήσει τα άτομα αυτά να αναπτύξουν επιθυμητές ικανότητες και να αποβάλουν αρνητικές συνήθειες, χωρίς τους υποτιμητικούς και αρνητικούς υπαινιγμούς που προκαλούνται από τη χρήση χαρακτηρισμών.

Εξάλλου, πολύ σημαντική είναι και η θεωρία της κοινωνικής μάθησης που αναπτύχθηκε από τον Albert Bandura, Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή δίνεται έμφαση στη έμμεση μάθηση, τη μάθηση δηλαδή που επιτελείται μέσα από την παρατήρηση των άλλων (Κάντας, 1991). Κατ' αυτό τον τρόπο ο συμβουλευόμενος μπορεί να οδηγηθεί να αποκτήσει ή να αποβάλει ανεπιθύμητες συμπεριφορές καλούμενος να μιμηθεί πρόσωπα από το άμεσο περιβάλλον του ή συμβολικά πρότυπα και μέσω της χρήσης διαφόρων ενισχύσεων. Εξαιτίας της σημασίας που αποδίδει στο περιβάλλον του ατόμου και στη δύναμη που μπορεί να ασκήσει στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του, η θεωρία της κοινωνικής μάθησης μπορεί να εφαρμοστεί με εξαιρετικά αποτελέσματα στη συμβουλευτική των ατόμων με ειδικές ανάγκες και των οικογενειών τους.

Γενικότερα, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι στις συμπεριφοριστικές θεωρίες το περιβάλλον ρυθμίζεται με τρόπο ώστε να μεγιστοποιεί τις πιθανότητες επιτυχίας, χρησιμοποιείται συστηματική τακτική για να συμβάλει στην απόκτηση θετικής συμπεριφοράς, ενώ ανταμείβεται η συνεπακόλουθη επιτυχημένη προσέγγιση ή κατάκτηση επιθυμητών συμπεριφορών. Με την έννοια αυτή, η συμπεριφοριστική προσέγγιση στη συμβουλευτική πρέπει οπωσδήποτε να χαρακτηριστεί ανθρωπιστική (Buscaglia, 1993).

Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Η συμβουλευτική επαφή στοχεύει να δώσει γνωστικούς και συναισθηματικούς πόρους, καθώς και να τον διδάξει πώς μπορεί συνεχώς να αποκτά πρόσβαση σε οποιοδήποτε πόρο τον ενδιαφέρει. Εφόσον μιλάμε για άτομα με ειδικές ανάγκες θεωρούμε ότι και οι δύο αυτοί παράγοντες είναι εξίσου σημαντικοί.

Πιο συγκεκριμένα, η επαγγελματική συμβουλευτική στοχεύει να βοηθήσει το συμβουλευόμενο να κατανοήσει τι επιθυμεί ως προς τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές κατευθύνσεις που βρίσκονται κάθε φορά στον ορίζοντά του.

Στο πλαίσιο αυτό ο συμβουλευόμενος υποστηρίζεται να ανιχνεύει την διαθεσιμότητα πόρων (resources). Οι πόροι να είναι πληροφόρηση ως προς τις δυνατότητες εκπαίδευσης, απασχόλησης, αλλαγή σταδιοδρομίας και δια βίου εκπαίδευσης.

Πολύ σημαντικός παράγοντας και ειδικά για τα άτομα με ειδικές ανάγκες που ζητούν συμβουλευτική στήριξη είναι και η πρόσβαση σε εσωτερικούς συναισθηματικούς πόρους όπως το κουράγιο να συνεχίσουν να προσπαθούν, η δυνατότητα δημιουργίας συμπαράστασης και η ανάπτυξη ικανότητας αντοχής στην αποτυχία –απόρριψη.

ΑΞΟΝΕΣ ΔΡΑΣΗΣ

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες, καθώς αναπτύσσονται ηλικιακά, συναισθηματικά και νοητικά, βρίσκονται αντιμέτωπα με ανάγκες τις οποίες είναι δύσκολο να εκπληρώσουν εξαιτίας των ελλείψεών τους και των συνεπειών τους στο οικογενειακό και άλλα περιβάλλοντα.

Σύμφωνα με τον Κρουσταλλάκη μερικές από τις ανάγκες αυτές είναι:

- Ανάγκες που απορρέουν από τη σχέση του ατόμου με τον εαυτό του,
- Ανάγκες για γονική στοργή, ηθική και υλική κάλυψη, προστασία, συναισθηματική ηρεμία και αναζήτηση γονικών προτύπων,
- Ανάγκες που προκύπτουν από τη σχέση του ατόμου με τον κόσμο που το περιβάλλει,
- Ανάγκες για επαφή με ιδιαίτερες ομάδες, καθώς και μεταφυσικές ανάγκες.

Σε γενικές γραμμές, όλες οι παραπάνω ανάγκες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις άξονες: το συναισθηματικό, το γνωστικό και τον ψυχοκοινωνικό.

Ανεξάρτητα με το αν και κάτω από ποιες προϋποθέσεις οι ανάγκες αυτές έχουν εκπληρωθεί ή όχι, ο σύμβουλος δρα στους τρεις άξονες παράλληλα, ώστε να εξασφαλίσει από την πλευρά του την συνεργεία των παραγόντων που προϋποτίθενται για την κάλυψη των αναγκών αυτών.

Το πλαίσιο των δράσεων που προτείνεται είναι το συστημικό, διότι η ανικανότητα δρα πάνω στο άτομο μέσω των συστημάτων που το περιβάλλουν (David R. Mitchell. 1986). Ο σύμβουλος καλείται να διερευνήσει τον αντίκτυπο της αναπηρίας στο άτομο σε σχέση με τα περιβάλλοντά του (μικροσύστημα, μακροσύστημα κ.λ.π.), καθώς και παράγοντες όπως η επιλογή επαγγέλματος, η προσήλωση στην επιλογή, η αυτοπεποίθηση, η ευελιξία, η ατομική επιχειρηματικότητα κ.λ.π.

A. Συναισθηματικός άξονας

Στο πλαίσιο αυτού του άξονα το άτομο με ειδικές ανάγκες υποστηρίζεται να δομήσει ή /και να επανορθώσει την σχέση του με τον εαυτό του (το ελλιπές Εγώ του, όπως θα λέγαμε από ψυχαναλυτική σκοπιά).

Οι δράσεις που προτείνονται στο συναισθηματικό άξονα είναι:

1. ένταξη,
2. οριοθέτηση,
3. προσφορά,
4. αποδοχή και αναπλήρωση του “χαμένου κομματιού” του εαυτού μέσω της αποδοχής,
5. ενδυνάμωση του αυτοσυναισθήματος του ατόμου με ειδικές ανάγκες,
6. δημιουργία οριοθετημένου εαυτού όσον αφορά το δούναι και λαβείν,
7. αυτοαποδοχή, αυτογνωσία.

Η παιδαγωγική ένταξη και η ένταξη σε ομάδα

Στο πλαίσιο της παιδαγωγικής επιστήμης υπάρχουν αρκετές θέσεις οι οποίες πραγματεύονται την τάξη με διαφορετικό τρόπο η καθεμία.

Στο παρόν εγχειρίδιο με τον όρο ένταξη αναφερόμαστε στη **συνειδητοποίηση από τα άτομα (όχι μόνο τα άτομα με ειδικές ανάγκες) της ύπαρξης της άτυπης ομάδος εντός του συνόλου και στην υποκίνηση των ατόμων (ειδικά των ΑΜΕΑ) στο να θελήσουν να συμμετάσχουν.**

Ο πιο κοντινός ως προς τη λειτουργικότητα ορισμός της ένταξης είναι αυτός του Τσιναρέλη, ο οποίος περιλαμβάνει και τα παραπάνω στάδια.

“...την αποδοχή μέσα σε μία ήδη λειτουργούσα – με τις δικές της φυσικές και κοινωνικές δυνάμεις – ομάδα μιας θέσης από ένα άτομο ή μια κατηγορία που έχουν διαφορετικά κοινωνικά βιολογικά ψυχολογικά ή οικονομικά χαρακτηριστικά και την παροχή κάθε είδους βοήθειας μέσα και έξω από την ομάδα για τη διατήρηση της θέσης αυτής, καθώς και την απόκτηση ρόλου ή ρόλων στα πλαίσια αυτής της ομάδας”

Τσιναρέλης, 1993

Η τοποθέτηση αυτή μοιράζεται κοινό έδαφος με τα πορίσματα της επιτροπής Warnock (1982) για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και μάλιστα όσον αφορά το πνεύμα και των τριών τύπων ένταξης που αναφέρει η έκθεση (κοινωνική, χωρική και λειτουργική).

Στόχοι των δράσεων που προτείνονται στο συναισθηματικό άξονα

Στόχος του άξονα είναι η ενδοβολή των βασικών διαδικασιών ομάδας, μεταξύ του ατόμου με ειδικές ανάγκες και των μελών των υποομάδων που αποτελούν την τάξη, από την πλευρά του ατόμου με ειδικές ανάγκες.

Οι διαδικασίες αυτές μπορεί να έχουν αναπτυχθεί μεταξύ των άλλων ατόμων, αλλά είναι πιθανό η αναπηρία του ατόμου με ειδικές ανάγκες να έχει συμβάλει στη μη ανάπτυξη των διαδικασιών. Μέσω των δράσεων στο συναισθηματικό άξονα αποφεύγεται η αυτοπεριθωριοποίηση του ατόμου με ειδικές ανάγκες ή η

χρησιμοποίηση του ως συμβολικό “εξιλαστήριο θύμα” από άλλα μέλη της ομάδος της τάξης.

Πιο συγκεκριμένα οι στόχοι των δράσεων στο συναισθηματικό άξονα έχουν ως εξής:

Ένταξη

Η κατανόηση της ύπαρξης των δομών των άτυπων ομάδων. Έτσι και αλλιώς όλα τα άτομα, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με ειδικές ανάγκες, τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους θα ανήκουν σε κάποιο είδος ομάδας.

Οριοθέτηση

Επιδιώκεται να κατανοήσει το άτομο τι πρέπει να δώσει και τι μπορεί να πάρει από την ομάδα.

Προσφορά

Η συνεισφορά κάθε ατόμου, καθώς και των ατόμων με ειδικές ανάγκες, στους κοινούς στόχους της ομάδας.

Αποδοχή και αναπλήρωση του "χαμένου κομματιού" του εαυτού μέσω της αποδοχής/ Ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησης του ατόμου με ειδικές ανάγκες.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες λόγω της αναπηρίας τους έχουν χαμηλό αυτοσυναίσθημα. Η αποδοχή/ επιβράβευση από την ομάδα με βάση τη συμμετοχή και την προσφορά συμβάλουν στην ενίσχυση του αυτοσυναισθήματος του ατόμου.

Δημιουργία οριοθετημένου εαυτού όσον αφορά το δούναι και λαβείν.

Το άτομο με ειδικές ανάγκες, όπως όλα τα άτομα, δρα πλέον οριοθετημένα και όχι διασπαστικά στην ομάδα. Οι άμυνες του ατόμου με ειδικές ανάγκες, οι οποίες μπορεί να είναι κυρίως υστερικές, απορριπτικές ή καταθλιπτικές έχουν μετουσιωθεί σε αυτοπεποίθηση, η οποία με τη σειρά της συνεισφέρει στην αυτοαποδοχή και αυτογνωσία. Ο σύμβουλος μέσα από το κατάλληλο πλαίσιο επαφής, αποδοχής, αλλά και απόρριψης, εφόσον χρειάζεται για να οριοθετηθεί το άτομο, χρησιμοποιεί την τεχνική του καθρεπτισμού (mirroring), της λογικοθυμικής ανάλυσης και άλλες τεχνικές προσεγγίσεις, ώστε να επικοινωνήσει με το άτομο σε συναισθηματικό επίπεδο.

Δημιουργία οριοθετημένου εαυτού όσον αφορά το δούναι και λαβείν.

Το άτομο με ειδικές ανάγκες, όπως όλα τα άτομα, δρα πλέον οριοθετημένα και όχι διασπαστικά στην ομάδα. Οι άμυνες του ατόμου με ειδικές ανάγκες, οι οποίες μπορεί να είναι κυρίως υστερικές, απορριπτικές ή καταθλιπτικές έχουν μετουσιωθεί

σε αυτοπεποίθηση, η οποία με τη σειρά της συνεισφέρει στην αυτοαποδοχή και αυτογνωσία. Ο σύμβουλος μέσα από το κατάλληλο πλαίσιο επαφής, αποδοχής, αλλά και απόρριψης, εφόσον χρειάζεται για να οριοθετηθεί το άτομο, χρησιμοποιεί την τεχνική του καθρεπτισμού (mirroring), της λογικοθυμικής ανάλυσης και άλλες τεχνικές προσεγγίσεις, ώστε να επικοινωνήσει με το άτομο σε συναισθηματικό επίπεδο.

B. Γνωστικός Άξονας

Ο σύμβουλος διερευνά και καθοδηγεί το άτομο με ειδικές ανάγκες, ώστε "να μάθει να μαθαίνει". Ειδικότερα, οι στόχοι της προετοιμασίας και ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες στο γνωστικό άξονα προσομοιάζουν με τους στόχους όλων των γνωστικών αντικειμένων. Μπορούμε να τους κατατάξουμε σύμφωνα με τα στάδια μάθησης του Bloom, σύμφωνα με τα οποία μπορούμε να πούμε ότι κάθε συμβουλευόμενος επιδιώκεται να καταφέρει να αναρριχηθεί στην υψηλότερη βαθμίδα γνώσης, δηλαδή την κρίση & αξιολόγηση σε δύο ξεχωριστά επίπεδα: τη γνώση σχετικά με τα επαγγέλματα, καθώς και τη γνώση σχετικά με τον εαυτό του και τα επαγγέλματα.

Στόχοι των δράσεων που προτείνονται στο γνωστικό άξονα

Οι βαθμίδες που της γνωστικής ανάπτυξης είναι οι εξής:

Γνώση

Κατανόηση

Εφαρμογή

Ανάλυση

Σύνθεση

Αξιολόγηση

Για την αναρρίχηση σε καθεμία από αυτές είναι απαραίτητα τα κατάλληλα ερεθίσματα, τα οποία ο σύμβουλος πρέπει να παρέχει στο άτομο με πειραματικές και διαλεκτικές μεθόδους. Η κατάκτηση της υψηλότερης γνωστικής βαθμίδας στο θέμα της επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης συνίσταται στο να μάθει το ίδιο το άτομο να αποκτά πρόσβαση στις πληροφορίες, οι οποίες θα το οδηγήσουν στη γνώση

για το συγκεκριμένο, αλλά και για το εκάστοτε θέμα. Αναλυτικότερα οι στόχοι των δράσεων στο γνωστικό άξονα και ανά βαθμίδα γνώσης έχουν ως εξής:

Γνώση

Πιο συγκεκριμένα, για το πρώτο στάδιο "Γνώση", ο συμβουλευόμενος και πολύ περισσότερο ο συμβουλευόμενος με αναπηρίες χρειάζεται να θυμάται και να αναγνωρίζει στοιχεία- πληροφορίες σχετικά με τα επαγγέλματα και σχετικά με τον εαυτό του σε σχέση με τα επαγγέλματα.

Ο συμβουλευόμενος θα πρέπει να γνωρίζει και να μπορεί εύκολα να ανακαλεί τις απαντήσεις σε ερωτήματα όπως αυτές που ακολουθούν και οι οποίες αφορούν:

Τα επαγγέλματα

- Τι κατηγορίες επαγγελμάτων υπάρχουν;
- Ποιες είναι οι γενικές έννοιες που περιγράφουν κάθε κατηγορία;
- Τι ιδιαιτερότητες έχει κάθε κατηγορία επαγγελμάτων;

Εαυτός σε σχέση με τα επαγγέλματα

- Ποιος είμαι και σε ποιο στάδιο της ζωής μου βρίσκομαι τώρα;
- Ποιο είναι το περιβάλλον μου;
- Ποιες είναι οι δυνατότητές μου;
- Ποιες είναι οι αδυναμίες μου;

Κατανόηση

Πιο συγκεκριμένα, για το δεύτερο στάδιο "Κατανόηση", ο συμβουλευόμενος και πολύ περισσότερο ο συμβουλευόμενος με αναπηρίες επιδιώκεται να μπορεί να κατανοεί συνεχώς (όχι να έχει κατανοήσει, γιατί η κατανόηση, όπως και οι άλλες γνωστικές διαδικασίες είναι συνεχής) τα παρακάτω στοιχεία:

Σχετικά με τα επαγγέλματα

- Ποια επαγγέλματα θα μου δώσουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσω τις δυνατότητες μου και τις ιδιαίτερες κλίσεις μου;
- Πώς οι ιδιαίτερες ανάγκες μου μπορεί να αλληλεπιδρούν με τις ανάγκες του επαγγέλματος που επιθυμώ να ακολουθήσω;
- Πώς μπορώ να μάθω περισσότερα για κάποιο επάγγελμα;

Σχετικά με τον εαυτό και τα επαγγέλματα

- Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μου;
- Σε τι με εμποδίζουν;
- Πώς μπορώ να βελτιώσω μερικά από αυτά;
- Γιατί η Χ ικανότητα είναι δυνατό μου σημείο;
- Πώς μπορώ να το καλλιεργήσω;

Εφαρμογή

Για το τρίτο γνωστικό στάδιο "Εφαρμογή", ο συμβουλευόμενος επιδιώκεται να μπορεί να μεταφέρει και τη γνώση ως προς τα επαγγέλματα, αλλά και ως προς τον εαυτό σε σχέση με τα επαγγέλματα στην καθημερινότητα.

Εφαρμογή όσον αφορά τη γνώση για τα επαγγέλματα

- Τι δεξιότητες απαιτούν τα επαγγέλματα που με ενδιαφέρουν;
- Ποια επαγγέλματα είναι περιοριστικά λόγω του ότι απαιτούν δεξιότητες και κλίσεις τις οποίες εξαιτίας της ειδικής κατάστασής τους τα άτομα με ειδικές ανάγκες δεν έχουν;
- Πόσο μεγάλες είναι αυτές οι δυσκολίες;
- Πώς θα μάθω αν μπορούν να υπερβληθούν;
- Τι συμβαίνει με τις θέσεις εργασίας στο συγκεκριμένο επάγγελμα;

Εφαρμογή όσον αφορά τον εαυτό και τα επαγγέλματα

- Πώς μπορώ να μάθω που έχω κλίση;
- Ποια επαγγέλματα απαιτούν κλίσεις σαν τις δικές μου;
- Ποιες είναι οι διαφορετικές θέσεις εργασίας στην αγορά;
- Πόσες είναι οι θέσεις εργασίας για κάθε επάγγελμα;

Ανάλυση

Για το τέταρτο γνωστικό στάδιο "Ανάλυση", ο συμβουλευόμενος επιδιώκεται να μπορεί να ανακαλύπτει τα επιμέρους στοιχεία που αποτελούν το σύνολο της γνώσης για τα επαγγέλματα και τον εαυτό σε σχέση με τα επαγγέλματα και την καθημερινότητα. Επιδιώκεται, επίσης, να μπορεί να κρίνει γεγονότα και απόψεις, καθώς και να γνωρίζει τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσει για να φτιάξει μια "υπόθεση εργασίας" είτε για γνώση που αφορά τα επαγγέλματα είτε για γνώση που αφορά τα επαγγέλματα και τον εαυτό του. Συγκεκριμένα, πρέπει να γνωρίζει:

Ανάλυση όσον αφορά τη γνώση για τα επαγγέλματα

- Ποια στοιχεία του επαγγέλματος X θα δώσουν στο άτομο τη δυνατότητα να αναπτύξει τις δραστηριότητες που τον ενδιαφέρουν;

Ανάλυση όσον αφορά τη γνώση του εαυτού σε σχέση με τα επαγγέλματα

- Ποια στοιχεία θα με βοηθήσουν να αναπτύξω τις ικανότητες που χρειάζεται το συγκεκριμένο επάγγελμα;
- Πώς μπορώ να αξιοποιήσω καλύτερα τις κλίσεις και τις ιδιαίτερες ικανότητές μου;

Σύνθεση

Η σύνθεση εδώ αφορά τον εκ νέου συνδυασμό των επιμέρους στοιχείων της βαθμίδας "Γνώσης" που αφορούν είτε τα επαγγέλματα είτε τον εαυτό και τα επαγγέλματα σε καινούργια γνωστικά σχήματα.

Σύνθεση σε ό,τι αφορά τη γνώση για τα επαγγέλματα

Εύρεση επαγγελμάτων διαφορετικών από αυτά που υποστηρίζονταν στην υπόθεση εργασίας του προηγούμενου σταδίου, πράγμα που σημαίνει απόρριψη των επιμέρους στοιχείων που δεν ισχύουν και χρησιμοποίηση των στοιχείων που ισχύουν, καθώς και ενσωμάτωση νέων ευρημάτων, π.χ. αν δε μπορώ να είμαι δημοσιογράφος σε εφημερίδα, τι άλλο μπορώ να κάνω που να έχει σχέση με σύνταξη κειμένων και ειδήσεις;

Σύνθεση σε ό,τι αφορά τη γνώση για τον εαυτό και τα επαγγέλματα

Εύρεση νέων τρόπων χρησιμοποίησης των υπάρχοντων "προσωπικών" πόρων σε διαφορετικές καταστάσεις π.χ. πώς θα αξιοποιήσω καλύτερα την ικανότητα που έχω ως προς την έκφραση και το γραπτό λόγο;

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση αφορά τη δυνατότητα να μπορεί κάποιος να κρίνει τη σημαντικότητα και την εγκυρότητα των στοιχείων που έχει επισημαίνει, ώστε να αποφασίσει τι θα πράξει ή πώς θα λύσει ένα πρόβλημα.

Αξιολόγηση όσον αφορά τα επαγγέλματα

- Ποια μπορεί να είναι η εξέλιξή μου σε ό,τι αφορά το α ή το β επάγγελμα;

Αξιολόγηση όσον αφορά τον εαυτό και τα επαγγέλματα

- Πόσο θα με ικανοποιούσε το συγκεκριμένο επάγγελμα;

Γ. Ψυχοκοινωνικός Άξονας

Οι στόχοι στον ψυχοκοινωνικό άξονα αναφέρονται στο αποτέλεσμα των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων σε σχέση με τις λειτουργίες που αφορούν τη διαμόρφωση του εαυτού. Ο σύμβουλος καλύπτει να βοηθήσει το άτομο με ειδικές ανάγκες να "διαχύσει" τα κτηθέντα από τη δουλειά του στους δύο προηγούμενους άξονες στο περιβάλλον και να τα εδραιώσει ως μοντέλα συμπεριφοράς και μοντέλα αλληλεπίδρασης. Για την επίτευξη αυτού του στόχου εργάζεται σε συστημικό πλαίσιο με την εφαρμογή των μεθόδων που προκύπτουν από την προσέγγιση της συναισθηματικής νοημοσύνης (D. Gollman).

Στόχοι των δράσεων που προτείνονται στον ψυχοκοινωνικό άξονα

Οι στόχοι στον ψυχοκοινωνικό άξονα δεν έχουν άμεση σχέση με τον εκπαιδευτικό και τον επαγγελματικό προσανατολισμό και προετοιμασία του ατόμου, αλλά με την διαπροσωπική του επικοινωνία γενικότερα. Θεωρούμε, όμως, ότι η επικοινωνιακή ικανότητα είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχή άσκηση κάθε επαγγέλματος.

Ειδικότερα, η ενδυνάμωση της ενδοπροσωπικής συναισθηματικής νοημοσύνης περιλαμβάνει:

- τη βελτίωση της αντίληψης των συναισθημάτων του περιβάλλοντος,
- τη βελτίωση της ικανότητας ορθής μετάφρασης των συναισθημάτων του περιβάλλοντος,
- τη δυνατότητα αναγνώρισης και απόδοσης των συναισθημάτων όσον αφορά την επικοινωνία,
- την αύξηση της δυνατότητας θετικής παρέμβασης από το άτομο με ειδικές ανάγκες στη συναισθηματική κατάσταση του άλλου.

Η ενδοπροσωπική νοημοσύνη περιλαμβάνει:

- αντίληψη των συναισθημάτων του εαυτού,
- τη δυνατότητα αναγνώρισης των συναισθημάτων του εαυτού,
- τη δυνατότητα απόδοσης αιτίου- αιτιατού όσον αφορά τα συναισθήματα,
- τη δυνατότητα αυτοπαρέμβασης και εναρμονισμού των συναισθημάτων με το περιβάλλον.

Ο συνδυασμός ενδοπροσωπικής- διαπροσωπικής νοημοσύνης εξασφαλίζει τη δυνατότητα θετικού επηρεασμού οποιουδήποτε επικοινωνιακού συστήματος.

Σύμφωνα με τον Goleman και με βάση την έρευνα Head Start τα στοιχεία τα οποία καθορίζουν την ετοιμότητα ενός ατόμου για το σχολείο (και κατά συνέπεια για εργασία) άπτονται των στοιχείων που περιλαμβάνει η διαπροσωπική και ενδοπροσωπική νοημοσύνη.

Τα στοιχεία αυτά είναι:

Εμπιστοσύνη: Ισοδυναμεί με μια αίσθηση ελέγχου και κυριαρχίας πάνω στο σώμα, στη συμπεριφορά, στις κοινωνικές συναλλαγές. Είναι η αίσθηση κάποιου ότι έχει πολλές πιθανότητες να πετύχει σε ό,τι αναλαμβάνει, καθώς και ότι υπάρχουν άτομα κοντά του έτοιμα να τον βοηθήσουν.

Περίεργεια: Είναι η αίσθηση κάποιου ότι η ανακάλυψη είναι θετική δράση και ότι προσφέρει ικανοποίηση.

Πρόθεση: Είναι η επιθυμία και η ικανότητα του ατόμου να επηρεάζει και να δρα προς κάποια κατεύθυνση με σταθερότητα. Αυτό συνδέεται με μια αίσθηση επιδεξιότητας και αποτελεσματικότητας.

Αυτοέλεγχος: Είναι η ικανότητα του ατόμου να συντονίζει και να ελέγχει τις κινήσεις και τις πράξεις του με τρόπους κατάλληλους προς την ηλικία του. Είναι με άλλα λόγια μια αίσθηση εσωτερικού ελέγχου.

Αρμονικότητα: Είναι η ικανότητα του ατόμου να συντονίζεται με τους άλλους με βάση την αλληλοκατανόηση και τη συνεργασία.

Ικανότητα επικοινωνίας: Είναι η επιθυμία και η ικανότητα του ατόμου να ανταλλάσσει με τρόπο λεκτικό κυρίως ιδέες και συναισθήματα με τους άλλους. Αυτό συνδέεται με την εμπιστοσύνη προς τους άλλους και την άντληση ικανοποίησης από τη συναναστροφή μαζί τους.

Συνεργασιμότητα: Είναι η ικανότητα του ατόμου να ισορροπεί τις ανάγκες του σε σχέση με τις ανάγκες των άλλων σε μια δραστηριότητα.

Τα Στάδια της Συμβουλευτικής Επαφής

A. Διερεύνηση

Η διερεύνηση σε αυτόν τον άξονα συνεπάγεται τη διερεύνηση των γνωστικών παραγόντων που επηρεάζουν ή θα επηρεάσουν τη λήψη της απόφασης επιλογής

επαγγέλματος. Πριν από οποιαδήποτε παρέμβαση, ο σύμβουλος πρέπει να ερευνήσει προσεκτικά και να κατανοήσει τους παράγοντες που παίζουν ή θα παίξουν ρόλο στη διαμόρφωση επιλογής επαγγέλματος.

Εφόσον η συμβολή κάθε παράγοντα γίνει κατανοητή στο σύμβουλο, τότε το άτομο καθοδηγείται με συγκεκριμένες τεχνικές και μεθόδους, ώστε να μάθει να κατανοεί με τη σειρά του τη συμβολή των διαφόρων παραγόντων στη λήψη των αποφάσεων του.

Ειδικότερα, παράγοντες που πρέπει να διερευνούνται είναι:

Περιβαλλοντικοί παράγοντες, όπως:

- Γνώσεις του ατόμου για τη φύση και το αντικείμενο των επαγγελμάτων,
- Γνώσεις για τη διαθεσιμότητα κάποιων επαγγελμάτων,
- Επιδράσεις του περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της απόφασης για την επιλογή επαγγέλματος.

Παράγοντες ιδιοσυγκρασίας, όπως:

- Εξωστρέφεια, εσωστρέφεια, ανάγκη για επικοινωνία, ανάγκη για έκφραση, ικανότητες, ανάγκη για εσωτερική ή εξωτερική επιβράβευση κ.ά.

Παράγοντες που αφορούν διάφορες επιδιώξεις του ατόμου, όπως για παράδειγμα οι οικονομικές επιδιώξεις.

Προσδοκίες έκβασης, το κατά πόσο δηλαδή το άτομο νομίζει ότι είναι ικανό να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις κάποιου επαγγέλματος.

Στάσεις ως προς διάφορα κοινωνικά θέματα και οι οποίες μπορεί να είναι καθοριστικές για την άσκηση κάποιου επαγγέλματος. Καθοριστική στάση για την επιλογή του επαγγέλματος του αστυνομικού π.χ., είναι η στάση που υπαγορεύει το ότι μόνο οι δικαστικές αρχές μπορούν να επιβάλλουν ποινές και όχι τα όργανα τήρησης του νόμου με ίδιους τρόπους.

Επιδιώξεις του ατόμου σχετικά με τη ζωή του και το μέλλον του.

Ερωτήσεις που θα βοηθήσουν τη γνωστική διερεύνηση είναι οι εξής:

Ερωτήσεις που αφορούν περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως για παράδειγμα αυτές που αφορούν τις γνώσεις του ατόμου για τη φύση και το έργο των επαγγελματιών. Συγκεκριμένα, σχετικές ερωτήσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι οι ακόλουθες:

- Πώς μπορούν να κατηγοριοποιηθούν τα επαγγέλματα;
- Ποιες διαφορές μπορείς να διακρίνεις μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών επαγγελματιών;
- Πόσο σημαντική είναι κάθε διαφορά μεταξύ των κατηγοριών;
- Ποιες ομοιότητες μπορείς να διακρίνεις μεταξύ Ποιες διαφορές μπορείς να διακρίνεις μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών των διαφόρων κατηγοριών επαγγελματιών;
- Πόσο σημαντική είναι κάθε ομοιότητα μεταξύ των κατηγοριών;
- Ποιες υποκατηγορίες γνωρίζεις για κάθε κατηγορία επαγγελματιών;
- Ποιες διαφορές μπορείς να διακρίνεις μεταξύ των υποκατηγοριών των επαγγελματιών;
- Πόσο σημαντική είναι κάθε ομοιότητα μεταξύ των υποκατηγοριών;
- Ποιες υποκατηγορίες γνωρίζεις σε κάθε κατηγορία επαγγελματιών;

Ερωτήσεις που αφορούν τις γνώσεις του ατόμου για τη διαθεσιμότητα κάποιων επαγγελματιών. Παραδείγματα σχετικών ερωτήσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, ώστε να διερευνηθεί η γνώση του ατόμου για την διαθεσιμότητα και την πρόσβαση σε κάποια επαγγέλματα, είναι τα ακόλουθα:

- Πώς μπορεί κάποιος να εισέλθει σε κάθε κατηγορία επαγγελματιών;
- Πόσο διαθέσιμη είναι κάθε κατηγορία επαγγελματιών γενικά;
- Πόσο διαθέσιμη είναι κάθε κατηγορία επαγγελματιών ως προς εμένα;
- Πόσο διαθέσιμη είναι κάθε υποκατηγορία επαγγελματιών γενικά;
- Πόσο διαθέσιμη είναι κάθε υποκατηγορία επαγγελματιών ως προς εμένα;
- Πόσο εύκολη είναι η μεταπήδηση από μια γενική κατηγορία επαγγελματιών σε μια άλλη;
- Πόσο εύκολη είναι η μεταπήδηση από μια γενική κατηγορία επαγγελματιών σε μια άλλη για εμένα;
- Ποιοι παράγοντες συντελούν αρνητικά στο να μεταπηδήσει κάποιος από μια γενική κατηγορία επαγγελματιών σε μια άλλη;

-Ποιοι παράγοντες συντελούν θετικά στο να μεταπηδήσει κάποιος από μια γενική κατηγορία επαγγελμάτων σε μια άλλη;

-Ποιοι παράγοντες συντελούν αρνητικά στο να μεταπηδήσει κάποιος από μια υποκατηγορία επαγγελμάτων σε μια άλλη;

-Ποιοι παράγοντες συντελούν θετικά στο να μεταπηδήσει κάποιος από μια γενική κατηγορία επαγγελμάτων σε μια άλλη;

Ερωτήσεις που αφορούν τις επιδράσεις του περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της απόφασης για την επιλογή επαγγέλματος, όπως:

-Ποιοι περιβαλλοντικοί παράγοντες βοηθούν στο να εισέλθει κανείς στις επαγγελματικές κατηγορίες που ενδιαφέρουν το συγκεκριμένο άτομο;

Ερωτήσεις που αφορούν τους παράγοντες ιδιοσυγκρασίας που επηρεάζουν την επαγγελματική επιλογή. Τέτοιες ερωτήσεις είναι:

-Θα χαρακτήριζες τον εαυτό σου εξωστρεφή ή εσωστρεφή;

-Ανάφερε μερικά παραδείγματα συμπεριφορών, οι οποίες να αιτιολογούν την απάντησή σου;

-Πόσο σημαντική είναι για σένα η ανάγκη για επικοινωνία;

-Τι ρόλο παίζει για σένα το μέσο επικοινωνίας;

-Ποια μέσα επικοινωνίας γνωρίζεις να χρησιμοποιείς;

-Ποια μέσα επικοινωνίας μπορείς να χρησιμοποιείς;

-Ποιες είναι οι ενδεχόμενες ανάγκες σου για έκφραση;

-Ποια είναι τα μέσα έκφρασης που γνωρίζεις να χρησιμοποιείς;

-Ποιες ικανότητες νομίζεις ότι έχεις οι οποίες μπορούν να προωθήσουν τις ανάγκες σου για επικοινωνία;

-Ποιες ικανότητες δεν έχεις και νομίζεις ότι σου λείπουν, προκειμένου να προωθήσεις τις ανάγκες σου για επικοινωνία;

-Ποιες ικανότητες νομίζεις ότι έχεις οι οποίες να μπορούν να προωθήσουν τις ανάγκες σου για έκφραση;

-Ποιες ικανότητες δεν έχεις και νομίζεις ότι σου λείπουν, προκειμένου να προωθήσεις τις ανάγκες σου για έκφραση;

-Είναι σημαντική η επιβράβευση για σένα;

-Συνήθως τι σε χαροποιεί περισσότερο: όταν οι άλλοι σου λένε μπράβο ή όταν εσύ ξέρεις ότι έκανες κάτι καλά;

Ερωτήσεις που αφορούν παράγοντες σχετικούς με τις επιδιώξεις του ατόμου. Τέτοιες είναι:

- Τι είναι πιο σημαντικό σε μια εργασία για σένα;
- Πόσο σημαντικός είναι ο οικονομικός παράγοντας για σένα;
- Πόσο σημαντικό είναι για σένα να μπορείς να ασκείς εξουσία;
- Πόσο σημαντικό είναι για σένα να μπορείς να αποδίδεις το δίκαιο σε κάθε περίπτωση;
- Πόσο σημαντικός παράγοντας είναι για σένα η θρησκεία;
- Πόσο σημαντικό είναι για σένα να έχεις μετρήσιμα αποτελέσματα;
- Πόσο σημαντικό είναι για σένα να παρέχεις βοήθεια σε αυτούς που την έχουν ανάγκη;
- Πόσο σημαντικό είναι για σένα να παρέχεις υποστήριξη σε αυτούς που τη χρειάζονται;
- Πόσο σημαντικό είναι για σένα να είσαι ανεξάρτητος;
- Πόσο σημαντικό είναι για σένα να ανήκεις κάπου;
- Σε τι πιστεύεις ότι μπορεί η αναπηρία σου να επηρεάσει τις επιδιώξεις σου;

Ερωτήσεις που αφορούν τις προσδοκίες έκβασης, δηλαδή το κατά πόσο το άτομο νομίζει ότι θα πετύχει αυτό που ενδεχομένως θέλει. Σχετικές ερωτήσεις είναι οι ακόλουθες:

- Πόσες πιθανότητες νομίζεις ότι έχεις για να πετύχεις αυτό που ενδεχομένως θέλεις;
- Μήπως υπάρχει κάτι άλλο που επιθυμείς και φοβάσαι ότι δεν θα το επιτύχεις;
- Ποιοι παράγοντες νομίζεις ότι θα σε βοηθούσαν να πετύχεις αυτό που πραγματικά θέλεις;
- Ποιοι παράγοντες νομίζεις ότι συντελούν αρνητικά στο να πετύχεις αυτό που πραγματικά θέλεις;
- Υπάρχει κάτι που μπορείς να κάνεις για να τους εξαλείψεις;
- Τι μπορεί να είναι αυτό;

-Ποιες εναλλακτικές λύσεις έχεις σε περίπτωση που δεν μπορέσεις να τους εξαλείψεις;

Ερωτήσεις που αφορούν τις προσδοκίες προσωπικής επάρκειας, δηλαδή το κατά πόσο το άτομο νομίζει ότι είναι ικανό να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις κάποιου επαγγέλματος. Σχετικές ερωτήσεις είναι οι ακόλουθες:

-Πόσο επιτυχημένος νομίζεις ότι θα είσαι στο επάγγελμα που επιθυμείς να ακολουθήσεις;

-Ποια χαρακτηριστικά σου νομίζεις θα σε βοηθήσουν σε αυτή την κατεύθυνση;

-Ποια χαρακτηριστικά σου νομίζεις ότι ενδεχομένως θα δράσουν αρνητικά;

Ειδικά τα άτομα με ειδικές ανάγκες χρειάζονται ενίσχυση και ενθάρρυνση σχετικά με τις προσδοκίες έκβασης και γι' αυτό απαιτείται ιδιαίτερη διερεύνηση των παραγόντων που συντελούν στην ύπαρξη προσωπικής επάρκειας καθώς και αυτών που την επηρεάζουν αρνητικά.

Ερωτήσεις που αφορούν τις στάσεις ως προς διάφορα κοινωνικά θέματα και οι οποίες μπορεί να είναι καθοριστικές για την άσκηση κάποιου επαγγέλματος. Σχετικές ερωτήσεις είναι οι ακόλουθες:

-Ποιες είναι οι στάσεις σου σε θέματα όπως αυτά των ατομικών ελευθεριών;

-Ποιες είναι οι στάσεις σου σε θέματα που αφορούν την ισότητα;

-Ποιες είναι οι στάσεις σου σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον;

-Ποιες είναι οι στάσεις σου σε θέματα επιμόρφωσης (ατόμων, ομάδων κ.λπ.) σε διάφορα θέματα;

-Ποιες είναι οι στάσεις σου σε θέματα που αφορούν κοινωνικές ομάδες που διαφέρουν από το γενικό πληθυσμό;

-Ποιες είναι οι στάσεις σου σε θέματα καταπολέμησης αρνητικών κοινωνικών φαινομένων, όπως η χρήση ναρκωτικών, ο αλκοολισμός κ.λ.π.;

Ερωτήσεις που αφορούν τις επιδιώξεις του ατόμου σχετικά με τη ζωή του, και το πώς φαντάζεται το μέλλον του. Τέτοιες ερωτήσεις μπορεί να είναι:

-Πώς φαντάζεσαι τον εαυτό σου στο μέλλον;

-Γύρω από ποια κέντρα φαντάζεσαι ότι θα περιστρέφεται η καθημερινή σου ζωή σε 5 χρόνια;

-Γύρω από ποια κέντρα φαντάζεσαι ότι θα περιστρέφεται η καθημερινή σου ζωή σε 10 χρόνια;

-Σε ποιες αξίες φαντάζεσαι ότι θα βασίζεται ο γενικός τρόπος σκέψης σου σε 10 χρόνια;

-Σε ποιες αξίες φαντάζεσαι ότι θα βασίζεται η καθημερινή σου ζωή σε 10 χρόνια;

-Ποιες από τις παραπάνω αξίες θεωρείς σημαντικές τώρα;

2. Διερεύνηση στο συναισθηματικό άξονα και στον ψυχοκοινωνικό άξονα

Ο κύριος στόχος στους άξονες αυτούς είναι να βοηθηθεί το άτομο με ειδικές ανάγκες να δομήσει ή/ και να επανορθώσει τη σχέση του με τον εαυτό του και το περιβάλλον του. Η μέθοδος που ακολουθεί είναι συγκεκριμένη και στρέφεται γύρω από τη διαδοχή και ανάπτυξη των καταστάσεων που αναπτύχθηκαν στους στόχους και οι οποίοι παρατίθενται στη συνέχεια με συντομία.

Συγκεκριμένα, οι δράσεις που προτείνονται στο συναισθηματικό και στον ψυχοκοινωνικό άξονα έχουν ως εξής:

α. ένταξη,

β. οριοθέτηση,

γ. προσφορά,

δ. αποδοχή και αναπλήρωση του "χαμένου κομματιού" του εαυτού μέσω της αποδοχής,

ε. ενδυνάμωση του αυτοσυναισθήματος του ατόμου με ειδικές ανάγκες,

στ. δημιουργία οριοθετημένου εαυτού όσον αφορά το δούναι και λαβείν,

ζ. αυτοαποδοχή, αυτογνωσία.

Για να επιτευχθούν τα παραπάνω πρέπει ο σύμβουλος να μπορεί να καταλάβει που υπολείπεται η σχέση του ατόμου με ειδικές ανάγκες με τον εαυτό του. Εδώ φαίνονται δύο πτυχές, η σχέση του ατόμου μου με α) το φυσικό εαυτό του και β) το εγώ του.

Ερωτήσεις και μέθοδοι που θα βοηθήσουν τον σύμβουλο να κατανοήσει την επάρκεια του ατόμου με ειδικές ανάγκες όσον αφορά τις δυνατότητές του είναι αυτές που ακολουθούν στη συνέχεια.

Προσεγγίσεις: ερωτηματολόγια και λίστες ελέγχου λειτουργιών και ικανοτήτων.

Παράγοντες που πρέπει να διερευνούνται:

- Σωματικές λειτουργίες: ικανότητα να στέκεται το άτομο όρθιο και καθιστό, βάδισμα, ποσοστό λειτουργικότητας άκρων, ικανότητα αυτοεξυπηρέτησης, όραση, ακοή, ομιλία.
- Γνωστικές ικανότητες: σύντομη και μακράς διάρκειας, μνήμη, βασική ικανότητα σύνθεσης εννοιών, βασική αναλυτική ικανότητα, ικανότητα επικοινωνίας απλών εννοιών.

Ως προς τις γνωστικές ικανότητες, η διερεύνηση μπορεί να γίνει είτε με παρατηρήσεις αυτών των ικανοτήτων είτε με τεστ μέτρησης της γνώμης του ατόμου για τις ικανότητές του.

Παραδείγματα σχετικών ερωτήσεων οι οποίες πρέπει να γίνονται με τη μορφή φιλικών οδηγιών και καθόλου διασπαστικά έως και με τη μορφή παιχνιδιών.

Συγκεκριμένα, ερωτήσεις- οδηγίες που αφορούν τη σύντομη μνήμη είναι:

- Ζητάμε από το άτομο να επαναλάβει έναν επταψήφιο αριθμό,
- Ζητάμε από το άτομο να επαναλάβει έναν επταψήφιο αριθμό, του οποίου τα ψηφία ανά δύο να είναι ίδια, π.χ. 22 33 55 1,
- Ζητάμε από το άτομο να επαναλάβει έναν επταψήφιο αριθμό, του οποίου τα ψηφία ανά τρία να είναι τα ίδια, π.χ. 444 555 9.

Ερωτήσεις- οδηγίες που αφορούν τη μνήμη μακράς διάρκειας μπορεί να είναι:

- Αφού διηγηθούμε μια ιστορία, ρωτάμε το άτομο για λεπτομέρειες,
- αναφέρουμε κάποιο γεγονός και ζητάμε από το άτομο να το περιγράψει σε επόμενη συγκέντρωση,
- ερωτήσεις που αφορούν βασικές αναλυτικές και συνθετικές ικανότητες, όπως:

Ποιο νούμερο είναι πιο μεγάλο το 0,2 ή το 1/3 ή

Ο Γιάννης και ο Πέτρος έχουν παντρευτεί δύο αδελφές. Τι συγγένεια έχουν;

Εξάλλου, υπάρχουν ερωτηματολόγια που αφορούν το εγώ του ατόμου και ερωτηματολόγια μέτρησης του άγχους ως προς την απόδοση.

Προκειμένου ένα άτομο να επιτύχει οποιονδήποτε σκοπό είναι απαραίτητο να αξιολογούμε το άγχος του. Στην περίπτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες

θεωρούμε πολύ σημαντικό τον παράγοντα άγχος ως προς την απόδοση και παρακάτω παραθέτουμε ένα ερωτηματολόγιο από το οποίο ο σύμβουλος θα μπορέσει να αντλήσει δείκτες που αφορούν το συγκεκριμένο παράγοντα. Επίσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως υλικό διερεύνησης, από το οποίο ο σύμβουλος θα μπορεί να αντλεί ιδέες και ερωτήσεις ως προς το πώς θα διερευνήσει προφορικά τον παράγοντα αυτό.

Συγγραφείς του ερωτηματολογίου είναι οι R. Aron και R. Haber.

Ειδικότερος στόχος του είναι η μέτρηση του άγχους σχετικά με τις επιδόσεις στο σχολείο.

Το εργαλείο αποτελείται από 19 ερωτήσεις και μετρά δύο υποτομείς του άγχους για απόδοση:

- Το άγχος που διευκολύνει την απόδοση ή αλλιώς "δημιουργικό άγχος" (ερωτήσεις 2, 6, 8, 9, 10, 12, 15, 16, 18).
- Το άγχος που εμποδίζει την απόδοση ή αλλιώς "καταστροφικό άγχος" (ερωτήσεις 1, 3, 4, 5, 7, 11, 14, 17, 19).

Οι νόρμες του οργάνου έχουν αναπτυχθεί με βάση διαφορετικά δείγματα σπουδαστών Ψυχολογίας, κυρίως ανδρών.

Το μέσο σκορ για την κλίμακα δημιουργικού άγχους είναι 27.3, ενώ για την κλίμακα καταστροφικού άγχους είναι 26.3.

Ως προς τον τρόπο αξιολόγησης, οι δύο υποκλίμακες αξιολογούνται ξεχωριστά και τα σκορ προστίθενται για να εξαχθεί το τελικό σκορ. Οι ερωτήσεις της υποκλίμακας του δημιουργικού άγχους 8, 10, 12 βαθμολογούνται ανάποδα. Στην υποκλίμακα του καταστροφικού άγχους βαθμολογούνται ανάποδα οι ερωτήσεις 3, 4, 13, 17 και 19.

Ο δείκτης αξιοπιστίας σε διάστημα test-retest δέκα εβδομάδων για την κλίμακα του δημιουργικού άγχους έχει βρεθεί ότι είναι 0.83, ενώ για την υποκλίμακα του καταστροφικού άγχους έχει βρεθεί ότι είναι 0.87.

ΟΔΗΓΙΕΣ

Παρακαλώ βάλτε σε έναν κύκλο το νούμερο που αντεπεξέρχεται στην άποψή σας όσον αφορά την κάθε πρόταση:

1 = συμφωνώ απόλυτα

2 = συμφωνώ μέτρια

3 = συμφωνώ ελαφρά

4 = διαφωνώ ελαφρά

5 = διαφωνώ μέτρια

6= διαφωνώ απόλυτα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Η νευρικότητά μου με εμποδίζει στην απόδοσή μου σε εξετάσεις.

1 2 3 4 5

2. Δουλεύω πιο αποτελεσματικά κάτω από πίεση ή όταν αυτό που κάνω είναι πολύ σημαντικό.

1 2 3 4 5

3. Σε κάποιο μάθημα που δεν τα κατάφερα πολύ καλά ο φόβος για κακό βαθμό ελαττώνει την απόδοσή μου.

1 2 3 4 5

4. Όταν είμαι ανεπαρκώς προετοιμασμένος νευριάζω και τα καταφέρνω λιγότερο καλά από ό,τι θα μπορούσα, έστω και αν δεν είμαι ανεπαρκώς προετοιμασμένος.

1 2 3 4 5

5. Όσο πιο σημαντική είναι μια εξέταση τόσο πιο άσχημα φαίνεται να τα καταφέρνω.

1 2 3 4 5

6. Κατά τη διάρκεια των εξετάσεων "κολλάω" σε ερωτήσεις τις οποίες θυμάμαι, όταν η εξέταση τελειώνει.

1 2 3 4 5

7. Κάποια νευρικότητα κατά τη διάρκεια των εξετάσεων με βοηθάει να τα καταφέρω καλύτερα.

1 2 3 4 5

8. Όταν αρχίζει η εξέταση τίποτα δε μπορεί να με διακόψει.

1 2 3 4 5

9. Φαίνεται ότι τα καταφέρνω καλύτερα σε εξετάσεις όπου ο βαθμός του μαθήματος εξαρτάται μόνο από αυτές.

1 2 3 4 5

10. Διαπιστώνω ότι το μυαλό μου αδειάζει στην αρχή κάθε εξέτασης και μου παίρνει μερικά λεπτά να επανέλθω.

1 2 3 4 5

11. Περιμένω με ανυπομονησία τις εξετάσεις.

1 2 3 4 5

12. Κουράζομαι τόσο από την ανησυχία για τις εξετάσεις που στο τέλος δε με ενδιαφέρει πως θα τα καταφέρω.

1 2 3 4 5

13. Η πίεση του χρόνου με κάνει να τα καταφέρνω χειρότερα από ό,τι οι υπόλοιποι σε τέτοιες περιπτώσεις.

1 2 3 4 5

14. Μπορώ να μάθω ικανοποιητικά και να χρησιμοποιήσω ύλη που αφορά το μάθημα λίγο πριν τις εξετάσεις.

1 2 3 4 5

15. Διασκεδάζω με μια δύσκολη εξέταση παρά με μια εύκολη.

1 2 3 4 5

16. Σε κάποια εξέταση βρίσκω τον εαυτό μου να διαβάζει χωρίς να καταλαβαίνει τις ερωτήσεις και μετά να ανατρέχει πίσω για να καταλάβει το νόημά τους.

1 2 3 4 5

17. Όσο πιο σημαντική είναι η εξέταση, τόσο πιο καλά τα πηγαίνω.

1 2 3 4 5

18. Όταν δεν τα καταφέρνω σε ένα δύσκολο αντικείμενο, στην αρχή της εξέτασης, με εκνευρίζει τόσο που "κολλάω" σε κάθε ερώτηση που ακολουθεί, ακόμη και αν είναι εύκολη.

1 2 3 4 5

Ακολουθεί παράδειγμα ερωτηματολογίου, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά τη φάση της διερεύνησης, για να αποτυπωθεί η ιδέα του ατόμου για το πώς προσεγγίζει τα διάφορα προβλήματα.

Επίσης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως υλικό διερεύνησης από όπου ο σύμβουλος θα μπορεί να αντλεί ιδέες και ερωτήσεις για το πως θα διερευνήσει προφορικά τον παράγοντα σε ανοιχτή συζήτηση.

Συγγραφέας του ερωτηματολογίου είναι ο P. Herpner.

Σκοπός του ερωτηματολογίου είναι να αξιολογηθεί ο τρόπος που το άτομο αντιλαμβάνεται προβλήματα και οι συμπεριφορές που χρησιμοποιεί για να τα λύσει.

Το εργαλείο αποτελείται από 35 ερωτήσεις και είναι σχεδιασμένο για να μετρά πως το άτομο αντιδρά γενικά σε προσωπικά προβλήματα στην καθημερινότητα. Ο όρος προσωπικά προβλήματα αναφέρεται σε σχέσεις με φίλους, στον τρόπο που κάποιος αντιδρά στη θλίψη, στον τρόπο που θα διαλέξει καριέρα, ή θα αποφασίσει αν θα χωρίσει με τον σύντροφό του.

Παρόλο που το εργαλείο δε μετράει την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, μετράει την ικανότητα τεκμηρίωσης και τον τρόπο που κάποιος προσεγγίζει ένα προσωπικό πρόβλημα, τομείς οι οποίοι έχουν συσχετιστεί με τη μέθοδο της ανάλυσης παραγόντων.

Το εργαλείο μετράει τρεις υποτομείς σχετικούς με τον τρόπο επίλυσης προσωπικών προβλημάτων. Συγκεκριμένα οι υποτομείς που μετράει το όργανο είναι οι εξής:

- 1) την αυτοπεποίθηση ως προς τη λύση του προβλήματος (ερωτήσεις #5, #10, #11, 12, 19, 23, 24, 27, 33, 34*).
- 2) τον τρόπο που το άτομο αποφεύγει ή αποδέχεται το πρόβλημα (#1*, #2*, #4*, #6, #7, #8, #13*, #15*, #16, #17*).
- 3) τον προσωπικό έλεγχο στο πρόβλημα (ερωτήσεις #3*, #14*, #25*, #26*, #32*).

Το τελικό σκορ είναι ενδεικτικό της αντίληψης πάνων στις συμπεριφορές και αντιλήψεις που διέπουν το άτομο, όταν χρειάζεται να λύσει προσωπικά προβλήματα. Το εργαλείο είναι ένα από τα λίγα σταθμισμένα εργαλεία που μπορεί και να βοηθήσει και συμβούλους ψυχικής υγιεινής να προσεγγίσουν τον τρόπο που το άτομο προσεγγίζει κάποιο πρόβλημα.

Ως προς τις νόρμες, το όργανο έχει αναπτυχθεί πάνω σε διαφορετικά δείγματα σπουδαστών Ψυχολογίας. Συγκεκριμένα, το συνολικό δείγμα αποτελούνταν από 402 άρρενες και 498 θήλειες.) Από αυτούς οι 25 άρρενες και 59 θήλειες ανήκαν στη μαύρη φυλή. Επίσης, έχει δοκιμαστεί σε 26 άρρενες και 42 θήλειες που ήταν πελάτες γραφείου συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες ενηλίκων: 101 άτομα χωρίς αντικοινωνική διάσταση συμπεριφοράς, 77 αλκοολικοί εσώκλειστοι, 29 ηλικιωμένοι και 90 θήλειες που ανήκαν στο προσωρινό προσωπικό κάποιου πανεπιστημίου κ.α.

Το μέσο σκορ που παρουσιάζεται διαφέρει ανάλογα με την πληθυσμιακή κατηγορία και κυμάνθηκε από 74.0 για τις γυναίκες που ανήκαν στο έκτακτο προσωπικό του πανεπιστημίου μέχρι 98.0 για τους άνδρες πελάτες του γραφείου συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού.

Ως προς τον τρόπο αξιολόγησης, οι δύο υποκλίμακες αξιολογούνται ξεχωριστά και τα σκορ προστίθενται, για να εξαχθεί το τελικό σκορ. Οι ερωτήσεις με αστεράκι βαθμολογούνται ανάποδα. Οι απαντήσεις σε κάθε υποκλίμακα προστίθενται και οι ερωτήσεις 9, 22 και 29 εξυπηρετούν στατιστική σκοπιμότητα και δε βαθμολογούνται. Οι χαμηλές βαθμολογίες φανερώνουν ανώτερες προσεγγίσεις στην επίλυση των προσωπικών προβλημάτων.

Ο δείκτης αξιοπιστίας σε διάστημα test-retest δέκα εβδομάδων ήταν 0.72 μέχρι 0.85 ανάλογα με τις πληθυσμιακές κατηγορίες όσον αφορά την υποκλίμακα του δημιουργικού άγχους και 0.87 για την υποκλίμακα του καταστροφικού άγχους.

Herpner & Petersen (1982). The developments and implication of personal problem solving inventory. Journal of Counseling psychology 29, 66-75.

ΟΔΗΓΙΕΣ

Διαβάστε προσεκτικά κάθε πρόταση και σημειώστε αν συμφωνείτε ή διαφωνείτε με κάθε δήλωση χρησιμοποιώντας τις παρακάτω κλίμακες:

1 = συμφωνώ απόλυτα

2 = συμφωνώ μέτρια

3 = συμφωνώ ελαφρά

4 = διαφωνώ ελαφρά

5 = διαφωνώ μέτρια

6= διαφωνώ απόλυτα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Όταν η λύση σε ένα πρόβλημα δεν πετυχαίνεται δεν εξετάζω γιατί δεν πετυχαίνει.

1 2 3 4 5

2. Όταν αντιμετωπίζω ένα πρόβλημα δε συλλέγω πληροφορίες που θα με βοηθήσουν να ορίσω το πρόβλημα καλύτερα.

1 2 3 4 5

3. Όταν οι πρώτες προσπάθειες για να λύσω ένα πρόβλημα αποτυχαίνουν, αρχίζω να αμφιβάλω για την ικανότητά μου να χειριστώ την κατάσταση.

1 2 3 4 5

4. Αφού λύσω ένα πρόβλημα, δεν εξετάζω τι πήγε καλά και τι όχι.

1 2 3 4 5

5. Συνήθως είμαι ικανός να σκεφτώ δημιουργικές και αποτελεσματικές εναλλακτικές λύσεις.

1 2 3 4 5

6. Έχοντας προσπαθήσει να λύσω κάποιο πρόβλημα με ένα συγκεκριμένο τρόπο, προβάλλω το πραγματικό αποτέλεσμα με το επιθυμητό αποτέλεσμα.

1 2 3 4 5

7. Όταν αντιμετωπίζω ένα πρόβλημα, σκέφτομαι όσες πιο πολλές εναλλακτικές λύσεις μπορώ και βεβαιώνομαι ότι δεν υπάρχουν άλλες.

1 2 3 4 5

8. Κάθε φορά που αντιμετωπίζω ένα πρόβλημα, εξετάζω τα συναισθήματά μου για να ξέρω πως αντιδρώ.

1 2 3 4 5

9. Όταν αντιμετωπίζω κάποιο πρόβλημα, δεν προσπαθώ να ορίσω ιδέες ή συναισθήματα με σταθερούς και συγκεκριμένους όρους.

1 2 3 4 5

10. Έχω την ικανότητα να λύνω τα περισσότερα προβλήματα, ακόμη και αν δεν είναι ορατή κάποια λύση από την αρχή.

1 2 3 4 5

11. Πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζω είναι πολύ σύνθετα για να τα λύσω.

1 2 3 4 5

12. Είμαι ευτυχισμένος με τις αποφάσεις που παίρνω.

1 2 3 4 5

13. Μόλις αντιμετωπίζω κάποιο πρόβλημα, εφαρμόζω την πρώτη λύση που θα σκεφτώ.

1 2 3 4 5

14. Μερικές φορές δε δίνω χρόνο να σκεφτώ κάποιο πρόβλημα.

1 2 3 4 5

15. Δε σκέφτομαι το ποσοστό επιτυχίας για λύσεις που έχω να εφαρμόσω σε κάποιο πρόβλημα.

1 2 3 4 5

16. Όταν συναντώ κάποιο πρόβλημα δίνω χρόνο να σκεφτώ πριν κάνω την επόμενη κίνηση.

1 2 3 4 5

17. Συνήθως τάσσομαι υπέρ της πρώτης καλής ιδέας που μου περνάει από το μυαλό.

1 2 3 4 5

18. Όταν παίρνω κάποια απόφαση ζυγίζω τις συνέπειες κάθε λύσης και τις συγκρίνω μεταξύ τους.

1 2 3 4 5

19. Όταν κάνω σχέδια για τη λύση ενός προβλήματος, είμαι σχεδόν σίγουρος ότι θα αποδώσουν.

1 2 3 4 5

20. Προσπαθώ να προβλέψω τα συνολικά αποτελέσματα για κάποιες αλληλουχίες πράξεων.

1 2 3 4 5

21. Όταν προσπαθώ να σκεφτώ όσο πιο πολλές λύσεις μπορώ για κάποιο πρόβλημα δεν τα καταφέρνω και πολύ καλά.

1 2 3 4 5

22. Μια συνηθισμένη τακτική στη λύση κάποιου προβλήματος είναι να το συγκρίνω με παρόμοια που έχω αντιμετωπίσει στο παρελθόν.

1 2 3 4 5

23. Δεδομένου χρόνου και προσπαθειών μπορώ να λύσω τα περισσότερα προβλήματα που συναντώ.

1 2 3 4 5

24. Όταν αντιμετωπίζω μια κατάσταση έχω αυτοπεποίθηση και πιστεύω ότι μπορώ να λύσω προβλήματα που πιθανόν να προκύψουν.

1 2 3 4 5

25. Ακόμα και όταν ασχολούμαι με κάποιο πρόβλημα, ονειροβατώ και δε φθάνω σε πραγματικές λύσεις.

1 2 3 4 5

26. Παίρνω γρήγορες αποφάσεις και αργότερα μετανιώνω.

1 2 3 4 5

27. Εμπιστεύομαι την ικανότητά μου να επιλύω νέα και δύσκολα προβλήματα.

1 2 3 4 5

28. Έχω ένα συστηματικό τρόπο για να συγκρίνω πράγματα και να παίρνω αποφάσεις.

1 2 3 4 5

29. Όταν προσπαθώ να συγκρίνω λύσεις για ένα πρόβλημα, δεν προσπαθώ να συνδυάσω τις λύσεις.

1 2 3 4 5

30. Όταν αντιμετωπίζω ένα πρόβλημα συνήθως δεν εξετάζω ποιοι εξωτερικοί παράγοντες μπορεί να επιδρούν.

1 2 3 4 5

31. Όταν αντιμετωπίζω ένα πρόβλημα, ένα από τα πρώτα πράγματα που κάνω είναι να διερευνήσω την κατάσταση και να εξετάσω πού μπορώ να βρω σχετικές πληροφορίες.

1 2 3 4 5

32. Μερικές φορές φορτίζομαι με συναισθήματα που με εμποδίζουν να βρω περισσότερες από μία λύσεις.

1 2 3 4 5

33. Συνήθως τα αποτελέσματα μιας απόφασης είναι αυτά που περιμένω.

1 2 3 4 5

34. Δεν είμαι πάντα σίγουρος ότι μπορώ να αντιμετωπίσω την κατάσταση όταν συναντώ ένα πρόβλημα.

1 2 3 4 5

35. Ένα από τα πρώτα πράγματα που κάνω όταν αντιμετωπίσω ένα πρόβλημα είναι να βρω ακριβώς ποιο είναι το πρόβλημα.

1 2 3 4 5

Στη συνέχεια ακολουθεί παράδειγμα ερωτηματολογίου, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά τη φάση της διερεύνησης, για να αποτυπωθεί η ιδέα του ατόμου για το πως προσεγγίζει τα διάφορα προβλήματα. Επίσης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως υλικό διερεύνησης, από όπου ο σύμβουλος θα μπορεί να αντλεί ιδέες και ερωτήσεις για το πως θα διερευνήσει προφορικά τον παράγοντα σε ανοιχτή συζήτηση.

Συγκεκριμένα, το άτομο με ειδικές ανάγκες είναι πιθανό λόγω της αναπηρίας του να υποφέρει από κάποιου είδους και βαθμού θλίψη. Η θλίψη σε γενικές γραμμές συντελεί αρνητικά στις περισσότερες δραστηριότητες (εκτός ίσως από την τέχνη). Ο ρόλος του συμβούλου είναι να διερευνήσει και εάν διαπιστώσει ότι υπάρχει υπόστρωμα κατάθλιψης να συμβουλευτεί ειδικό θεραπευτή και ενδεχομένως να παραπέμψει το άτομο με ειδικές ανάγκες.

Το ερωτηματολόγιο που θα παρουσιαστεί ονομάζεται βραχύ ερωτηματολόγιο θλίψης και συγγραφείς του είναι οι P. Hakistian και P. McLean. Στόχος του είναι, όπως γίνεται κατανοητό και από τον τίτλο του, η διερεύνηση θλίψης και της συναισθηματικής αστάθειας.

Το εργαλείο αποτελείται από πέντε ερωτήσεις και είναι σχεδιασμένο να προανιχνεύει πιθανά υποστρώματα συναισθηματικών διαταραχών, ενδεχομένως λόγω της αναπηρίας του ατόμου με ειδικές ανάγκες.

Ως προς τις νόρμες, το όργανο έχει αναπτυχθεί σε 196 άτομα με καταθλιπτική ιδεοληψία, σύμφωνα με το MMPI, καθώς και με τη λίστα συμπεριφορών που υποδηλώνουν κατάθλιψη. Επίσης, ένας αριθμός 161 ατόμων έχει χρησιμοποιηθεί ως ομάδα ελέγχου, καθώς και άλλα 107 άτομα με διάφορες ψυχικές διαταραχές εκτός από κατάθλιψη.

Το μέσο σκορ που παρουσιάζεται διαφέρει ανάλογα με την πληθυσμιακή κατηγορία και κυμαίνεται από 33.88 για τα άτομα με κατάθλιψη έως 13.8 για τα άτομα χωρίς καταθλιπτικό υπόστρωμα. Ως προς τον τρόπο αξιολόγησης, προσθέτουμε τις ερωτήσεις 2-5 και στο αποτέλεσμα προσθέτουμε τέσσερις φορές τη βαθμολογία της ερώτησης 1.

Ο δείκτης αξιοπιστίας κυμαίνεται από 0.63 μέχρι 0.65 και 0.87. Ως προς τη σταθερότητα έχουμε να παρατηρήσουμε ότι ο δείκτης κυμαίνεται από 0.73 σε διάστημα test-retest μιας εβδομάδας έως 0.54 σε διάστημα test-retest τριών μηνών.

Hakistian A. R & McLean P.D, (1989)

Σύντομο ερωτηματολόγιο κατάθλιψης.

Psychological Assessment 1, 139-141.

ΟΔΗΓΙΕΣ

Διαβάστε προσεκτικά τις ερωτήσεις και επιλέξτε τον αριθμό που αντιστοιχεί στην απάντηση που σας εκφράζει περισσότερο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πόσες φορές τις τελευταίες δύο ημέρες έχετε καταληφθεί από σκέψεις, όπως ότι είστε αβοήθητοι, απαισιοδοξίας, ισχυρές ανησυχίας, δυστυχίας κ.λ.π.

1

2

3

4

5

Καθόλου

Συνέχεια

2. Πόσο ήρεμος ήσουν τις τελευταίες δύο ημέρες σε σύγκριση με το πώς είσαι συνήθως;

1	2	3	4	5
Καθόλου				Συνέχεια

3. Σε ποιο βαθμό δυσκολεύεσαι να αρχίσεις και να φέρεις σε πέρας μια απλή εργασιακή αποστολή;

1	2	3	4	5
Καθόλου				Συνέχεια

4. Πόσο ευχαριστημένος είσαι με την ικανότητά σου να πραγματοποιείς απλές οικιακές εργασίες π.χ. ψώνια, φαγητό, πλύσιμο, μικροεπισκευές κ.λ.π.

1	2	3	4	5
Καθόλου				Συνέχεια

5. Πόσο ικανοποιημένος ήσουν τις τελευταίες δύο ημέρες σε σύγκριση με το πώς είσαι συνήθως;

1	2	3	4	5
Καθόλου				Συνέχεια

B. Παρέμβαση

Μετά τη Διερεύνηση, ακολουθεί η παρέμβαση του συμβούλου στο γνωστικό, συναισθηματικό και ψυχοκοινωνικό άξονα.

1. Η παρέμβαση στο γνωστικό άξονα

Με την παρέμβαση στον άξονα αυτό, ο σύμβουλος αποσκοπεί να δώσει στο άτομο με ειδικές ανάγκες όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τα επαγγέλματα που τον ενδιαφέρουν. Ακόμη καλύτερα και όταν υπάρχουν περιθώρια, όταν δηλαδή ο σύμβουλος έχει τη δυνατότητα πολλών συναντήσεων με τον συμβουλευόμενο, ωθεί το άτομο να αναπτύξει προσωπικές διαδικασίες συλλογής και ελέγχου πληροφοριών.

Βασική προϋπόθεση είναι ότι ο σύμβουλος πρέπει να έχει πρόσβαση σε συνδυαστικές πηγές πληροφόρησης για τα επαγγέλματα.

Η πληροφόρηση που πρέπει να μπορεί να παρέχει άμεσα ο σύμβουλος είναι απαραίτητο να περιλαμβάνει πληροφορίες για τη δομή των δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων και υπηρεσιών, δηλαδή πληροφορίες για το πώς είναι οργανωμένες και ποιες είναι οι πιθανές θέσεις εργασίας για κάθε ειδικότητα στην καθεμιά από αυτές. Εξάλλου, η πληροφόρηση είναι καλό να περιλαμβάνει στοιχεία σχετικά με περιγραφές επαγγελματών και χώρων εργασίας. Ειδικότερα, οι πληροφορίες που δίνονται μπορεί να αφορούν:

- τα επαγγέλματα που είναι σχετικά με τη χωροταξία και το δομικό χώρο,
- τα θετικά επαγγέλματα,
- τα ιατρικά-παραϊατρικά επαγγέλματα,
- τα ανθρωπιστικά-εκπαιδευτικά επαγγέλματα,
- τα επαγγέλματα του καλλιτεχνικού χώρου,
- τα επαγγέλματα του αθλητικού χώρου,
- τα επαγγέλματα του χώρου του ΜΜΕ,
- τα οικονομικά και τα τραπεζικά επαγγέλματα,
- τα επαγγέλματα του χώρου των μεταφορών,
- τα εμπορικά επαγγέλματα,
- τα επαγγέλματα του δημοσίου τομέα.

Γίνεται εμφανής στο σημείο αυτό η ανάγκη για ενίσχυση των ερευνητικών προσπαθειών σχετικά με τα επαγγέλματα, τις επαγγελματικές επιλογές και την αγορά εργασίας, καθώς και για δημιουργία δομών συνεχούς πληροφόρησης από την πλευρά της πολιτείας για την υποστήριξη του έργου των συμβούλων.

Στο σημείο αυτό παρατίθεται απόσπασμα από τα πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, όπου τονίζεται η ανάγκη για έρευνα των εργασιακών δομών για χρήση σε θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού:

"Έχοντας σχεδιάσει και εκπονήσει διάφορα προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού για διαφορετικούς αποδέκτες το καθένα, έχω εισπράξει τις κοινές ανάγκες των χρηστών όλων αυτών των προγραμμάτων για ουσιαστική πληροφόρηση. Η πληροφόρηση αυτή πρέπει να ανταποκρίνεται στις συνθήκες εργασίας και να

αντανακλά τις παρούσες χροίες αυτής σε κάθε τομέα, είτε προσωπικό είτε οικονομικό είτε διαπροσωπικό.

Πιο συγκεκριμένα, σε κάθε ατομική ή ομαδική συνεδρία, είτε μεμονωμένες είτε ως σύνολο κάποιου ευρύτερου προγράμματος, οι χρήστες του προγράμματός μου επικοινωνούν τις ακόλουθες ανάγκες τους:

ανάγκη Πληροφόρησης για τις δυνατότητες διείσδυσης κάθε υποσυνόλου στην αγορά εργασίας,

ανάγκη Πληροφόρησης για τους τρόπους και τις οδούς για διείσδυση, συνήθως για επαγγέλματα που δεν αντιπροσωπεύονται από αναγνωρισμένα σωματεία ή συλλόγους,

ανάγκη Πληροφόρησης για το ρόλο των προσωπικών χαρακτηριστικών του υποψηφίου (εσωτερικών και εξωτερικών) στην επαγγελματική επιλογή,

ανάγκη Πληροφόρησης για την αρχική αποδοχή σε κάθε τομέα,

ανάγκη Πληροφόρησης για τη διαπροσωπική διάσταση των εργασιακών σχέσεων,

ανάγκη Πληροφόρησης για τις τρέχουσες αμοιβές και λοιπές οικονομικές σχέσεις,

ανάγκη Πληροφόρησης για το διαπροσωπικό αντίκτυπο της εργασίας,

ανάγκη για λεπτομερή περιγραφή των θέσεων εργασίας που αποτελούν έναν εργασιακό τομέα,

ανάγκη για σκιαγράφηση ομοιοτήτων και διαφορών διαφορετικών θέσεων εργασίας σε διαφορετικούς χώρους,

ανάγκη για τις δυνατότητες πληροφόρησης ως προς τις οδούς για αυτοαπασχόληση σε κάθε εργασιακό τομέα.

Η απαίτηση για γνώση αυτού του είδους δε μπορεί να καλυφθεί από καμία μεμονωμένη πηγή πληροφόρησης. Αυτό που ίσως μπορεί να ανταποκριθεί αυτή τη στιγμή στα παραπάνω είναι κάποια ξενόγλωσσα εγχειρίδια με θέμα περιγραφή θέσεων εργασίας, τα οποία αναφέρονται μόνο σε θέσεις οργανωμένης εργασίας και εξετάζουν μόνο τα καθήκοντα κάθε θέσης, παρουσιάζοντας ενδιαφέρον μόνο από οργανωτικής πλευράς.

Η ανάγκη για συνεχή ποιοτική, ποσοτική, αλλά και διεπιχειρησιακή έρευνα, η οποία θα καλύπτει τα παραπάνω κενά στη διάσταση της πληροφόρησης είναι εμφανής και εισπράττεται από οποιονδήποτε ασχοληθεί με το θέμα και μέσω οποιουδήποτε κοινού. (Ανδριανός, 1998).

Εκτός από την πληροφόρηση και την υποστηρικτική δράση για την απόκτηση αυτογνωσίας, είναι απαραίτητη και η ανάγκη δράσης του ατόμου ως ενεργού

πληροφοριακής μονάδας. Αυτό σημαίνει ότι το άτομο για να δράσει αποτελεσματικά θα πρέπει να μάθει να αποκτά πρόσβαση σε όλες τις πηγές που προσφέρουν πληροφορίες σχετικά με τις επαγγελματικές κατευθύνσεις που το ενδιαφέρουν, αλλά και να μεταφέρει αποκτηθείσες ή προσωπικές πληροφορίες επιλεκτικά σε άλλα άτομα ή δομές. Με άλλα λόγια απαιτείται ενεργοποίηση του ατόμου για την πρόσβαση και την αποκωδικοποίηση πληροφοριών από όλες τις υπάρχουσες πηγές.

Ο σύμβουλος επαγγελματικού προσανατολισμού, για να βοηθήσει αποτελεσματικά το άτομο, οφείλει να καλλιεργήσει και να ενθαρρύνει το προσωπικό έδαφος που θα επιτρέψει στο άτομο να δράσει ως πόλος πολυεπίπεδης επεξεργασίας και αναμετάδοσης πληροφοριών. Παρατίθενται μερικά από τα επίπεδα στα οποία καλείται να δράσει το άτομο:

Ως προς τη συλλογή πληροφοριών, το άτομο θα πρέπει να προβαίνει και να αποκωδικοποιεί πληροφορίες από άμεσες και έμμεσες πηγές. Παράδειγμα άμεσης πηγής είναι η κατευθείαν ζήτηση προσωπικού από οργανωμένες δομές μέσω αγγελιών και διαδικτύου. Έμμεσες πηγές είναι η εκτίμηση των αναγκών από δευτερογενείς πηγές, π.χ. αύξηση των κονδυλίων για διαφήμιση ενός προϊόντος συνεπάγεται και προσπάθεια για καλύτερη τοποθέτηση και προώθηση του προϊόντος, πράγμα που θα ενδιέφερε αυτούς που θα επιθυμούσαν να ασχοληθούν με τις πωλήσεις.

Ως προς τη μετάδοση πληροφοριών, είναι πολύ σημαντική η γνώση των κωδικών μετάδοσης της πληροφορίας ανάλογα με το πλαίσιο επικοινωνίας. Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κώδικες και παράμετροι, όπως: κοινωνικοί κώδικες επικοινωνίας, επαγγελματικοί κώδικες επικοινωνίας, επικοινωνία θέσεων, επικοινωνία συναισθημάτων.

2. Η παρέμβαση στο συναισθηματικό και ψυχοκοινωνικό άξονα

Ο σύμβουλος σε κάθε άμεση ή έμμεση επαφή με τα άτομα με ειδικές ανάγκες τηρεί τα παρακάτω:

α) Προσπαθεί να παρακινεί το άτομο με ειδικές ανάγκες να συμμετάσχει στις αποφάσεις που σχετίζονται με αυτά και ειδικά στις περιπτώσεις επαγγελματικού προσανατολισμού με την εκπαιδευτική ή επαγγελματική κατεύθυνση που σκοπεύει να ακολουθήσει. Οι πρόσφατες τάσεις στην ειδική αγωγή προτείνουν ότι αυτή η συμμετοχή θα πρέπει να περιλαμβάνει συμβουλές από τους γονείς, τους

εκπαιδευτικούς, αλλά και την έννοια της συνεργασίας γονέα-επαγγελματία, καθώς και γονέα εκπαιδευτικού.

β) Ενώ τα περισσότερα παιδιά αναπτύσσονται γρήγορα σωματικά, νοητικά και συναισθηματικά και αποκτούν διάφορες δεξιότητες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες πολλές φορές δεν παρουσιάζουν την ίδια εξέλιξη. Για το λόγο αυτό ο εκπαιδευτικός σε κάθε επαφή πρέπει να επιδεικνύει υπομονή αλλά και να αποδέχεται το άτομο άσχετα με το πως αποδίδει, επιβραβεύοντας την προσπάθεια όταν δεν υπάρχει αποτέλεσμα. Η προσπάθεια άλλωστε είναι αυτή που θα φέρει το αποτέλεσμα.

Καθώς αυτές οι διαφορές με τις κλίμακες του μέσου όρου ανάπτυξης γίνονται όλο και πιο έντονες κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης μπορεί οι γονείς να έχουν την τάση να αντιστέκονται στην έννοια της ομαλοποίησης, δηλαδή να ωθούν το άτομο με ειδικές ανάγκες προς αυτό που αυτοί αποδέχονται ως κανονικότητα παραβλέποντας τις ιδιαίτερες αναπτυξιακές ανάγκες του ατόμου. Σε αυτό το επίπεδο ο σύμβουλος πρέπει να παρέμβει ώστε να οδηγήσει τους γονείς να δουν το παιδί τους ως ξεχωριστή, μοναδική οντότητα, ανεξάρτητα από τα άλλα παιδιά.

γ) Να βοηθά το άτομο με ειδικές ανάγκες και την σχολική ομάδα να προσαρμοστεί ο ένας στον άλλο. Σε ένα επίπεδο αυτό το έργο περιλαμβάνει συνειδητές προσπάθειες να εκπαιδεύσει το κοινό για τη φύση των συνθηκών της αναπηρίας και για τα δικαιώματα των ανθρώπων με αναπηρίες, ενώ σε ένα άλλο επίπεδο περιλαμβάνει τη βοήθεια προς το παιδί με αναπηρίες ώστε να κατανοήσει την αναπηρία του και να αναπτύξει κοινωνικές δεξιότητες, καθώς έρχεται σε επαφή με τις αντιδράσεις άλλων ανθρώπων.

δ) Να δίνει λογικές ευθύνες στα παιδιά που δεν έχουν αναπηρίες για τη φροντίδα/ υποστήριξη του συμμαθητή τους με αναπηρίες εναλλάξ. Στη διάρκεια αυτού του σταδίου, η σχολική ομάδα "εκπαιδεύεται" στις ειδικές ανάγκες και είναι όλο και πιο πιθανό να στρατευθεί να συμμετάσχει στην υποστήριξη του ατόμου με αναπηρίες. Αν δεν το χειριστεί κανείς πολύ προσεκτικά, αυτό μπορεί να είναι πηγή μνησικακίας. Από την άλλη πλευρά, μπορεί να είναι μια εμπλουτιστική εμπειρία για τα παιδιά της σχολικής ομάδας, που συχνά χαρακτηρίζονται από μια ωριμότητα και μια υπεύθυνη στάση που υπερβαίνει την ηλικία τους.

ε) Να βοηθήσει τον/ την αδελφό/ ή που δεν έχει αναπηρίες (εφόσον υπάρχει τέτοιος) να αναπτύξει στρατηγικές για να εξηγήσει την αναπηρία του/ της αδελφού/ ης στους φίλους του. Λαμβάνοντας υπόψη την τάση για ενσωμάτωση των παιδιών με αναπηρίες σε συνήθη σχολικά περιβάλλοντα, είναι όλο και πιο πιθανό ότι αυτά θα

πηγαίνουν στο γειτονικό σχολείο με τα αδέρφια τους που δεν έχουν αναπηρίες. Το να βοηθήσει κανείς τα δεύτερα να εξηγήσουν και να κατανοήσουν τις αντιδράσεις των άλλων παιδιών και των δασκάλων και προς τους ίδιους και προς τα αδέρφια τους με αναπηρίες επομένως, αποτελεί ένα σημαντικό στόχο της συστημικής παρέμβασης.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

A. Η χρήση της γλώσσας

Η γλώσσα που χρησιμοποιούμε προκειμένου να επικοινωνήσουμε ή να αναφερθούμε σε κάποιον άνθρωπο με αναπηρία απεικονίζει τις αντιλήψεις μας για τα χαρακτηριστικά, τις επιθυμίες και τις ανάγκες που ενδεχομένως έχει αυτός ο άνθρωπος.

Αυτό συμβαίνει ανεξαρτήτως αν χρησιμοποιούμε τη γλώσσα συνειδητά ή ασυνείδητα. Συγκεκριμένα, για τις περιπτώσεις των ανθρώπων με αναπηρίες, οι περιγραφές που χρησιμοποιούμε έχουν αρνητική επίδραση στη δημιουργία των πρώτων εντυπώσεων για τα χαρακτηριστικά τους και των προσδοκιών που η κοινωνία μπορεί να έχει από αυτούς.

Η γλώσσα δίνει υλική υπόσταση στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τους ανθρώπους, στον τρόπο με τον οποίο τους μεταχειριζόμαστε και στον τρόπο με τον οποίο προσφέρουμε υπηρεσίες.

Η γλώσσα είναι φορέας ηθικών αξιών. Έχει δύναμη, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να χαρακτηρίσει κάποιον άνθρωπο είτε θετικά είτε αρνητικά. Η γλώσσα που χρησιμοποιείται σήμερα και την οποία θα μπορούσαμε να ονομάσουμε "διαγνωστική γλώσσα" (language of diagnosis) ανάγει την ανθρώπινη αναπηρία σε κυριότερο χαρακτηριστικό, προκειμένου να περιγράψει κάποιον άνθρωπο. Παραδείγματος χάρη χρησιμοποιούμε τις λέξεις τυφλός, επιληπτικός, ανάπηρος κ.λ.π. Έτσι το διαγνωστικό χαρακτηριστικό γίνεται το σημαντικότερο χαρακτηριστικό του ανθρώπου και επαναπροσδιορίζει την ταυτότητά του. Μετά είναι δύσκολο να αντιληφθούμε τι βρίσκεται πίσω από την ετικέτα, ώστε να γνωρίσουμε την πραγματική ταυτότητα του ανθρώπου.

Προτάσεις καλής συμπεριφοράς:

Να χρησιμοποιείτε τα ονόματα των ανθρώπων και να αποφεύγετε χαρακτηρισμού που στιγματίζουν, μειώνουν ή κηλιδώνουν.

Να διορθώνετε άμεσα και με συνέπεια άτομα που χρησιμοποιούν το είδος της αναπηρίας ως ονοματικό χαρακτηρισμό.

Περιγράφετε τους ανθρώπους και αφήνετε τα χαρακτηριστικά τους να προκύπτουν φυσιολογικά από τα συμφραζόμενα.

Αποφεύγετε ακόμα τους γενικούς όρους, λ.χ. ανάπηρος, καθυστερημένος, άτομο με ειδικές ανάγκες κ.λ.π.

Όταν δεν μπορείτε να αποφύγετε τους χαρακτηρισμούς, βάζετε τη λέξη άνθρωπος εμπρός από το είδος της αναπηρίας που έχει αυτός ο άνθρωπος, λ.χ. άνθρωπος με αναπηρία, μαθητής με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κ.λ.π.

Χρησιμοποιείτε τους όρους άνθρωποι με αναπηρίες, παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, άνθρωποι που εμποδίζονται να..., όταν πραγματεύεστε γενικά θεωρητικά κοινωνικά ζητήματα.

Όταν αναφέρεστε σε κάποιον άνθρωπο που συμμετέχει σε πρόγραμμα αποκατάστασης ή σε ανάλογη δραστηριότητα, χρησιμοποιείτε τον όρο συμμετέχων που αποτελεί τον αξιοπρεπέστερο χαρακτηρισμό.

Επιπροσθέτως, βάλτε το συμβουλευόμενο να "ανακαλύψει" ονομασίες στο πλαίσιο ασκήσεων για τη σωστότερη χρήση της γλώσσας.

Επιμείνατε στη χρησιμοποίηση των ονομασιών που βρέθηκαν.

B. Η προσέγγιση του συμβούλου ως αυθεντία

Η τεχνική αυτή προέρχεται από την ψυχαναλυτική θεώρηση και χρησιμοποιείται σχεδόν στις περισσότερες προσεγγίσεις. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τη στιγμή που ο συμβουλευόμενος θα δεχθεί το σύμβουλο ως αυθεντία. Προηγουμένως όμως, απαιτείται ο σύμβουλος να έχει κερδίσει την αποδοχή του ατόμου. Βασικός παράγοντας για αυτό είναι η λεπτομερής αυτοπαρουσίαση του συμβούλου, ώστε να βοηθήσει το άτομο να εκτιμήσει την ικανότητά του ως συμβούλου, ώστε να βοηθήσει το άτομο να εκτιμήσει την ικανότητά του ως συμβούλου, καθώς και την ικανότητά του να δρα αποτελεσματικά στις απαιτήσεις του ατόμου.

Επίσης πρέπει να δίνεται προσοχή, ώστε η συμβουλευτική διαδικασία να μη γίνεται διασπαστικά και το άτομο να μη λαμβάνει το μήνυμα ότι κάτι είναι σωστό, επειδή το είπε ο σύμβουλος.

Γ. Η προσέγγιση του συμβούλου ως αρωγού

Ο σύμβουλος περνάει το μήνυμα "είμαι εδώ για εσένα, στο πλευρό σου ότι και αν αποφασίσεις". Η τεχνική αυτή είναι αρκετά αποτελεσματική για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, διότι έχουν ανάγκη από στήριξη. Η τεχνική αυτή τους δίνει δυνάμεις και τους βοηθά να προχωρήσουν με τα σχέδια τους χωρίς να φοβούνται το άγνωστο μέλλον.

Δ. Ελεύθεροι συνειρμοί

Είναι μια τεχνική με περιορισμένη χρήση συμβουλευτική επαγγελματικού προσανατολισμού, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί, όταν θέλουμε να διερευνήσουμε τους φόβους του ατόμου και ασυνείδητους παράγοντες που μπορεί να τους προκαλούν. Για παράδειγμα:

Ο συμβουλευόμενος εκμυστηρεύεται στο σύμβουλο ότι φοβάται να λάβει μέρος στις εξετάσεις. Παρ'όλο που ο σύμβουλος ρωτά επανειλημμένα τι είναι αυτό που τον φοβίζει, δεν παίρνει απάντηση. Στην προκειμένη περίπτωση ο σύμβουλος ρωτά: "Πες μου το πρώτο πράγμα που σου έρχεται στο μυαλό σου στο άκουσμα της λέξης εξετάσεις." Μέσω αυτής της ερώτησης συλλέγεται υλικό, το οποίο αφού επεξεργαστεί και διερευνηθεί κατάλληλα θα αποκαλύψει τα βαθύτερα αίτια του φόβου.

Ε. Μεταβίβαση

Είναι μια τεχνική που αποτελεί τη βάση των ψυχοδυναμικών προσεγγίσεων και στρέφεται γύρω από την αναβίωση από μέρους του ατόμου κάποιου γεγονότος ή συναισθήματος, εφόσον το διηγηθεί. Συνδυάζοντας κατάλληλα ερωτήσεις και μέσω μαιευτικών και διαλεκτικών μεθόδων, ο σύμβουλος οδηγεί το άτομο στο να κατανοήσει τα βαθύτερα αίτια του συμβάντος ή του συναισθήματος που είχε βιώσει στο παρελθόν και που αναβίωσε.

Στ. Αντιμετώπιση κατά πρόσωπο

Είναι μια τεχνική που χρησιμοποιείται, εφόσον ο συμβουλευόμενος υπερβαίνει τα όρια που έχουν τεθεί. Ο σύμβουλος του εξηγεί τι μπορεί και τι δε μπορεί να κάνει. Επίσης, η τεχνική χρησιμοποιείται στην περίπτωση που το άτομο χάνει τα όρια του σε σχέση με άλλα άτομα του συστημικού του περιβάλλοντος. Για παράδειγμα:

Σύμβουλος: Τι επάγγελμα σκέφτεσαι να ακολουθήσεις;

Συμβουλευόμενος: Τίποτα.

Σύμβουλος: Και πως θα ζεις;

Συμβουλευόμενος: Θα με φροντίζουν οι γονείς μου.

Στην παραπάνω περίπτωση, το άτομο έχει χάσει τα όρια του συστημικού περιβάλλοντός του και απαιτεί χωρίς να δίνει. Ο σύμβουλος μπορεί να βοηθήσει το άτομο να αντιμετωπίσει την κατάσταση υπεύθυνα παραθέτοντας κατευθείαν, αλλά με προσοχή, την επιχειρηματολογία του ως προς αυτό.

Z. Παιχνίδια με τη φαντασία- Προσωποποιήσεις- Προβολές κ.λ.π.

Ο σύμβουλος μπορεί να διερευνήσει υποσυνείδητες ιδέες και στερεότυπες αντιλήψεις ζητώντας από το άτομο να προσωποποιήσει το αντικείμενο της συζήτησης. Για παράδειγμα, μπορεί να θέσει στο άτομο την ακόλουθη ερώτηση: "Αν σου ζητούσα να περιγράψεις έναν τεχνικό υπολογιστών τι είδους άτομα θα σου ερχόταν στο μυαλό"; (ηλικία- εμφάνιση- συνήθειες)

Περαιτέρω, ο σύμβουλος μπορεί με τα φαντασιακά παιχνίδια να διερευνήσει και να παρέμβει σε ό,τι αφορά την ταύτιση του ατόμου με το φαντασιακό αντικείμενο.

H. Εργασία στο σπίτι

Βασικό εργαλείο της μοντέρνας συμβουλευτικής που συνήθως έχει στόχο να μάθει το άτομο να συλλέγει πληροφορίες, αλλά και να διερευνά τα ενδιαφέροντά του και άλλους παράγοντες που χρήζουν διερεύνησης. Σημαντικό είναι να καταγράφει και να οριοθετηθεί η εργασία και να συμφωνηθεί και από τις δύο πλευρές.

Θ. Παιχνίδι ρόλων

Πολύ χρήσιμη τεχνική εφόσον ο συμβουλευόμενος πρόκειται να περάσει από συνέντευξη για κάποια θέση που τον ενδιαφέρει. Με το παιχνίδι των ρόλων, το άγχος που συνήθως παρουσιάζεται στα άτομα που πρόκειται να περάσουν από συνέντευξη ελαττώνεται, αφού πια η κατάσταση της συνέντευξης έχει ξαναβιώσει και δεν είναι πια καινούργια.

Ι. Χιούμορ

Η χρήση του περιορίζεται από την ιδιοσυγκρασία του συμβούλου και του συμβουλευμένου. Είναι ένας από τους ιδανικούς τρόπους μετουσίωσης και απαλλαγής από δυσάρεστα συναισθήματα.

Κ. Λογικοθυμική ανάλυση

Ο στόχος είναι να κατανοήσει το άτομο τα αίτια των συναισθημάτων του και κατά συνέπεια των πράξεών του. Είναι μια προσέγγιση περισσότερο παρά τεχνική και χρησιμοποιείται κυρίως στη θεραπευτική συμβουλευτική.

Η βασική υπόθεση είναι ότι το άτομο μπορεί να αποδεχθεί τον εαυτό του ανεξάρτητα με το αν γίνεται αποδεκτό από τους άλλους και ανεξάρτητα με το αν αποδίδει ικανοποιητικά. Διδάσκει το άτομο να μην αυτοαξιολογείται συνεχώς και μάλιστα με εξωτερικά μέτρα και σταθμά, αλλά να δρα ως επιστήμονας χειριζόμενος τη λογική του και να προσπαθεί να ανακαλύψει το λογικό υπόβαθρο των συναισθημάτων του.

Η χρήση της λογικοθυμικής ανάλυσης απαιτεί πείρα, δεν έχει συγκεκριμένη δομή και ο σύμβουλος που τη χρησιμοποιεί πειραματίζεται συνεχώς.

Είναι αρκετά χρήσιμη προσέγγιση στην επαγγελματική συμβουλευτική, ειδικά στην περίπτωση που ο σύμβουλος προσπαθεί να αποδώσει, αλλά και να εκπαιδεύσει πάνω σε κάποιες σκέψεις, επιθυμίες και συναισθήματα του συμβουλευομένου, χωρίς ο συμβουλευόμενος να μπορεί να βοηθήσει συνειδητά.

Λ. Εμβολιασμός γνώμης

Γνωστική τεχνική που δε χρησιμοποιείται συνήθως στη συμβουλευτική, αλλά στα ΜΜΕ και επικοινωνία. Όμως, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στη συμβουλευτική ως τεχνική κατάρτιση στερεοτύπων.

Σε ό,τι αφορά το περιβάλλον του ατόμου με ειδικές ανάγκες, εφόσον διαπιστωθεί ότι διακατέχεται από στερεότυπα ενδείκνυται η από κοινού προσέγγιση με κοινωνικό λειτουργό και ψυχολόγο. Είναι αρκετά πιθανό η στάση του ατόμου με ειδικές ανάγκες σε θέματα προσανατολισμού, αυτοπεποίθησης, επαφής με άλλα άτομα να αντανακλά στάσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Η χρήση του εργαλείου αυτού συνεπάγεται ότι ο σύμβουλος πρέπει να εκθέσει το περιβάλλον του ατόμου (π.χ. τα άτομα της τάξης, της ομάδας και φυσικά το ίδιο το άτομο με ειδικές ανάγκες, αλλά και όσους από το συστημικό περιβάλλον του έχουν άμεση σχέση μαζί του) στα αρνητικά στερεότυπα, να περιγράψει τα αποτελέσματα της σκέψης των ατόμων του περιβάλλοντος με βάση αυτά τα στερεότυπα και κατόπιν να ωθήσει το περιβάλλον της τάξης και το άτομο με ειδικές ανάγκες να τα απορρίψει με βάση τα στοιχεία που αναφέρονται στη δεύτερη στήλη του πίνακα που ακολουθεί.

Η εκ των προτέρω γνώση των στερεοτύπων από το σύμβουλο αναμφίβολα βοηθά και αυτόν ακριβώς το σκοπό εξυπηρετεί και ο παρακάτω πίνακας.

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΟ	ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
Στερεότυπες αντιλήψεις του ευρύτερου πληθυσμού για τα άτομα με ειδικές ανάγκες		
Το άτομο με αναπηρία είναι ή άρρωστο ή έχει κάποιο πρόβλημα.	Η αναπηρία αποτελεί φυσικό μέρος της ανθρώπινης εμπειρίας και δεν είναι συνώνυμο της ασθένειας. Οι άνθρωποι με αναπηρίες έχουν διαφορετικούς βαθμούς ανάγκης. Μερικές φορές ασθενούν, αλλά αυτές οι φορές είναι όσες και οι φορές που ασθενούν και οι ικανοί σωματικά.	Η λανθασμένη αντίληψη της αναπηρίας ως ασθένειας αποτελεί η ίδια ασθένεια. Το μόνο που εξυπηρετεί είναι η άρνηση των ανθρώπινων αναγκών και δημιουργεί ένα αρνητικό στερεότυπο σύμφωνα με το οποίο οι άνθρωποι με αναπηρίες πρέπει να αποσυρθούν από την κυκλοφορία μέχρι να θεραπευθούν σε κάποιο ίδρυμα.
Οι άνθρωποι με αναπηρίες έχουν χαμηλή ποιότητα ζωής.	Οι άνθρωποι με αναπηρίες έχουν τις ίδιες ανάγκες με τους ικανούς σωματικά. Πασχίζουν για εξίσου υψηλό επίπεδο ζωής, όπως και οι άλλοι οι άνθρωποι. Η αναπηρογένεση οφείλεται στην ίδια την κοινωνία με την οικοδόμηση απροσπέλαστων σχολείων, κτηρίων, θεάτρων, κατοικιών, μέσων μαζικών μεταφορών, κοινωφελών οργανισμών κ.λ.π.	Αυτό είναι το πιο συνηθισμένο και βλαβερό στερεότυπο. Επειδή αποθαρρύνει τις κοινωνικές συναναστροφές και την ανάπτυξη των ώριμων ανθρώπινων σχέσεων. Η νοοτροπία ότι η αναπηρία είναι κακό πράγμα και ότι η αναπηρία σημαίνει χαμηλή ποιότητα ζωής είναι μεγαλύτερη αναπηρία από αυτή την ίδια την αναπηρία.
Οι άνθρωποι με αναπηρίες είναι πεφωτισμένοι, ηρωικοί και θαρραλέοι επειδή μπορούν να ζουν με την αναπηρία τους.	Οι άνθρωποι με αναπηρίες έχουν ακριβώς τις ίδιες υποχρεώσεις και τα ίδια καθήκοντα με τους ικανούς σωματικά και μπορούν να αντεπεξέλθουν εξίσου καλά στην εργασία, στις εμπορικές τους συναλλαγές, στις αθλητικές τους δραστηριότητες και στις κοινωνικές τους συναναστροφές.	Η προσπέλαση στα κτήρια, η διαθεσιμότητα επαγγελματιών βοηθών, η προσπελασιμότητα των μέσων μαζικής μεταφορών και των κοινόχρηστων χώρων, η ίση μεταχείριση από το σύστημα υγείας και τα ασφαλιστικά ταμεία τους καθιστά ικανούς να αναπτύσσουν δραστηριότητες ανάλογες με αυτές των ικανών σωματικά.
Οι άνθρωποι με αναπηρίες πάντα χρησιμοποιούν ακριβά και υψηλής τεχνολογίας βοηθήματα αποκατάστασης.	Τα περισσότερα από τα άκρως απαραίτητα βοηθήματα είναι φθηνά, απλά στην κατασκευή και χαμηλής τεχνολογίας. Πολλά από αυτά μπορούν να κατασκευαστούν από απλά υλικά που βρίσκονται σε κάθε σπίτι.	Παραίτηση του ΑΜΕΑ και του περιβάλλοντός του από την "προσπελασιμότητα", με την ευρεία έννοια.
Οι άνθρωποι με αναπηρίες πρέπει να μένουν σε ιδρύματα ή σε άσυλα επειδή μπορεί να βλάψουν τον εαυτό τους.	Η αλήθεια είναι πως ακόμη και άνθρωποι με πολύ σοβαρές και πολλαπλές αναπηρίες μπορούν να ζουν ανεξάρτητοι στην κοινότητα και να αναπτύσσουν οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες αντίστοιχες με αυτών των ικανών σωματικά.	Το μόνο που χρειάζονται είναι προσπελασιμότητα των μεταφορών, των κοινόχρηστων χώρων, υπηρεσίες βοήθειας στο σπίτι από επαγγελματίες βοηθούς και νομοθεσία που διέπεται από τις αρχές της ίσης μεταχείρισης.
Στερεότυπες αντιλήψεις των ατόμων με ειδικές ανάγκες		

Όλοι μου φέρονται καλά γιατί είμαι ανήμπορος.	Οι περισσότεροι άνθρωποι δεν ξέρουν πως να αντιμετωπίσουν ένα άτομο με ειδικές ανάγκες.	Τα ΑΜΕΑ δε χρειάζονται προνομιακή αντιμετώπιση σε τομείς άλλους από αυτούς που επηρεάζονται από την αναπηρία.
Εγώ δε μπορώ να κάνω ό,τι κάνουν όλοι οι άλλοι.	Ένα ΑΜΕΑ μπορεί να κάνει ό,τι κάνουν όλοι οι άλλοι αρκεί να μην εμπλέκονται θέματα που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη αναπηρία.	Τα ΑΜΕΑ δε μπορούν να εκτελέσουν μόνο εκείνες τις δραστηριότητες που εξαρτώνται άμεσα από την αναπηρία τους.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ Α

Ο Νίκος είναι σήμερα 28 ετών. Στα δεκαοχτώ του χρόνια είχε ένα ατύχημα με μηχανή, με αποτέλεσμα να χτυπήσει στο κεφάλι και να έχει πολλές επιπλοκές στη συνέχεια από αυτό το χτύπημα στην ομιλία, στο βάδισμα, στη λειτουργία του δεξιού του χεριού.

Πριν από το ατύχημα, ο Νίκος είχε δοκιμάσει και έκανε συχνά χρήση ελαφρών ναρκωτικών, καθώς και αλκοόλ. Επίσης, είχε αναπτύξει ενεργό δράση με ομάδες αναρχοαυτόνομων, πράγμα που τον είχε οδηγήσει στη σύλληψη για φθορά ξένης περιουσίας.

Ανέκτησε την πλειονότητα των γνωστικών και κινησιοαισθητικών του ικανοτήτων τέσσερα ή πέντε χρόνια περίπου μετά το ατύχημα. Όμως, τότε βρισκόταν σε μια ηλικία, στην οποία έπρεπε ήδη να έχει επιλέξει τουλάχιστον εκπαιδευτική αν όχι επαγγελματική κατεύθυνση.

Έτσι, ο Νίκος άρχισε να επισκέπτεται ένα σύμβουλο επαγγελματικού προσανατολισμού. Στις συνεδρίες που ακολούθησαν, ο Νίκος δεν έδειχνε κανένα ενδιαφέρον σε ό,τι αφορούσε το επάγγελμα που θα ακολουθούσε παρ'όλο που οι περισσότερες λειτουργίες του είχαν αποκατασταθεί.

Η δικαιολογία που προέβαλε ήταν ότι δε μπορούσε να δουλέψει γιατί ήταν άτομο με ειδικές ανάγκες.

Η προσέγγιση του συμβούλου ήταν αρχικά διερευνητική. Έπρεπε να εντοπίσει ποιοι ήταν οι πραγματικοί λόγοι για τους οποίους δεν ήθελε ο Νίκος να ασχοληθεί με το εργασιακό του μέλλον.

Ακολούθησε την τεχνική των ελεύθερων συνειρμών, η οποία έδειξε ότι ο Νίκος είχε συνδέσει την εργασία με την επιβολή εξουσίας. Προφανώς είχε παίξει και κάποιο ρόλο το αναρχικό παρελθόν του.

Ο σύμβουλος κατόπιν διερεύνησε το αυτοσυναίσθημα του Νίκου, καθώς και τα ενδιαφέροντά του. Βρέθηκε ότι το αυτοσυναίσθημα ήταν αρκετά υψηλό, ενώ τα ενδιαφέροντά του στρέφονταν γύρω από καλλιτεχνικά θέματα.

Ο σύμβουλος κατατόπισε σε επόμενες συναντήσεις το Νίκο για επαγγέλματα τα οποία λόγω της φύσης τους (καλλιτεχνικά) δεν παρέπεμπαν σε επιβολή εργασίας και συναποφάσισαν να διερευνήσει μόνος του πλέον στοιχεία γύρω από το επάγγελμα του φωτογράφου.

Ο Νίκος εργάζεται σήμερα ως βοηθός φωτογράφου και υπεύθυνος στούντιο.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ Β

Ο Πέτρος είναι σήμερα 25 ετών. Γεννήθηκε με παραπληγία η οποία του δημιουργούσε προβλήματα στην ομιλία και την κίνηση. Ωστόσο, οι επιδόσεις του στο σχολείο ήταν ικανοποιητικές.

Ο ίδιος εξαιτίας των αδυναμιών του προβληματιζόταν ως προς την επαγγελματική κατεύθυνση που έπρεπε να ακολουθήσει, καθώς και ως προς την επάρκειά του για οποιαδήποτε επαγγελματική επιλογή.

Στις συνεδρίες συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού που ακολούθησαν, ο Πέτρος φανέρωσε μεγάλο ενδιαφέρον για τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Ο σύμβουλος του έδωσε βασικά στοιχεία για τις σχετικές σπουδές και τα επαγγέλματα και μαζί συμφώνησαν να συγκεντρώσει ο ίδιος περαιτέρω πληροφορίες. Στις επόμενες εβδομάδες ο Πέτρος κάθε φορά που συναντούσε το σύμβουλο είχε όλο περισσότερες απορίες, καθώς μάθαινε καινούργια στοιχεία που τον προβλημάτιζαν.

Το αποτέλεσμα ήταν να απογοητευθεί. Μετά από προσεκτική έρευνα, ο σύμβουλος συμπέρανε ότι προκειμένου να καταλάβει κάποια πράγματα σχετικά με τους υπολογιστές και τελικά να κάνει μια συνειδητή επιλογή, ο Πέτρος έπρεπε να επισκεφθεί έναν ειδικό.

Ο σύμβουλος συνέστησε στον Πέτρο να συγκεντρώσει τις απορίες του και κανόνισε ένα ραντεβού με έναν ειδικό.

Ο ειδικός του εξήγησε όλα αυτά που τον προβλημάτιζαν και του έδωσε περισσότερες πληροφορίες για την αγορά των σχετικών με τους υπολογιστές επαγγελμάτων.

Κατόπιν ο σύμβουλος με τη σειρά του έδωσε στον Πέτρο τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τη δομή του εκπαιδευτικού συστήματος και τις δημόσιες και ιδιωτικές σχολές Η/Υ.

Ο Πέτρος σήμερα εργάζεται σε μεγάλη εταιρεία υπολογιστών ως προγραμματιστής ιστοσελίδων με πολύ υψηλό μισθό.

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Γεννήθηκα το 1959, 14 Φεβρουαρίου. Την 1^η Ιανουαρίου του 1983, σε τροχαιό ατύχημα απέκτησα τετραπληγία ύστερα από κάκωση του νωτιαίου μυελού.

Από τότε ζω κάτω από συνθήκες σοβαρής τετραπληγίας που συνεπάγεται η κάκωση νωτιαίου μυελού στον 5^ο αυχενικό σπόνδυλο.

Υπήρξα τυχερός. Προέρχομαι από μια σχετικά εύπορη οικογένεια και γι'αυτό οι γονείς μου είχαν κάποια χρήματα, αλλά και τη διάθεση να τα ξοδέψουν ή να τα επενδύσουν για τη δική μου αποκατάσταση.

Από την αρχή νοσηλεύτηκα στο Stoke Mandeville Hospital της Αγγλίας, το οποίο θεωρείται και είναι ένα από τα καλύτερα κέντρα αποκατάστασης για κακώσεις νωτιαίου μυελού στον κόσμο.

Η αποκατάσταση όσο καλή κι αν ήταν, δεν ήταν αρκετή. Εδώ είναι Ελλάδα, "Μπαλκάνια". Οτιδήποτε ωραίο καταστρέφεται, κατατροπώνεται, συνθλίβεται και εξουδετερώνεται.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει χώρος για ανάπηρους. Κανείς δε θέλει τους ανάπηρους. Εάν τους θέλανε, θα είχαν φτιάξει κέντρα αποκατάστασης και δε θα εξανάγκαζαν του Έλληνες να μεταναστεύουν αμέσως μετά την απόκτηση της παράλυσής τους.

Υπήρξα τυχερός και είχα την ανοχή του οικογενειακού και κοινωνικού κύκλου. Υπήρξα ακόμη πιο τυχερός, επειδή είχα και την υποστήριξη του κύκλου μου. Γι'αυτό μπόρεσα να προετοιμαστώ και να αντιμετωπίσω την απειλητική εισβολή της δικής μου προσωπικής αναπηρίας.

Οργανώθηκα, έμαθα την αναπηρία μου, προσπάθησα να βρω τρόπους για να υπερβώ τις ανικανότητές μου, προσπάθησα να ανασυγκροτήσω τη ζωή μου, τον εαυτό μου και την προσωπικότητά μου. Προσπάθησα, αλλά δεν έγιναν πολλά πράγματα.

Το μόνο που κατάφερα είναι να μην με αντιμετωπίζουν (πάντα) ως άτομο με ειδικές ανάγκες. Τίποτα άλλο, όμως, δε μπόρεσα να κάνω τη ζωή μου.

Ίσως κάποιος θεωρούν πως έχω κάνει πολλά. Πραγματικά έχω συνδέσει το όνομά μου με κάποιες από τις καινοτομίες στον τομέα της αποκατάστασης και της αναπηρίας. Όμως, ποτέ δεν κατόρθωσα να κάνω αυτό το τόσο απλό που το κάνει οποιοσδήποτε Έλληνας: δεν κατόρθωσα να εργασθώ και αυτή η εργασία να μου αποδίδει χρήματα. Δεν κατόρθωσα να επιτύχω επαγγελματικά και επιχειρηματικά, με την οικονομική έννοια του όρου "επιτυχία", σύμφωνα με την οποία τα χρήματα είναι ένδειξη επιτυχίας.

Ίσως να έχω επιτύχει σε κάποιες καινοτομίες, αλλά στην ουσία έχω αποτύχει στο να δημιουργήσω τις συνθήκες και τους όρους της δική μου προσωπικής επιβίωσης.

Έχω δοκιμάσει τα πάντα: έχω δοκιμάσει την τεχνολογία, την υποστήριξη από εκπαιδευμένους νοσηλευτές, τη χρήση εξειδικευμένων τεχνολογικών εφαρμογών αποκατάστασης, τη ρητορική της αναπηρίας, την παρέμβαση στα ΜΜΕ και στους φορείς, τη συμμετοχή σε προγράμματα αποκατάστασης, τη συναναστροφή με τους κορυφαίους επαγγελματίες στην αποκατάσταση και γι'αυτό με βεβαιότητα μπορώ να ισχυριστώ ορισμένες αλήθειες που αφορούν τη ζωή κάτω από συνθήκες αναπηρίας και αυτά που την υπονομεύουν.

Αυτό που με βεβαιότητα μπορώ να ισχυριστώ είναι ότι πουθενά στον κόσμο δεν υπάρχει η συνταγή για μια επιτυχημένη αναπηρία. Παντού σε όλο τον κόσμο πρώτα δημιουργείται η νομοθεσία και ύστερα δημιουργούνται οι φορείς που προκύπτουν από τη νομοθεσία. Με απλά λόγια: δεν ξέρω τι πρέπει να κάνει ένας άνθρωπος που ζει κάτω από συνθήκες αναπηρίας, για να επιτύχει στη ζωή του. Γνωρίζω, όμως, τι πρέπει να αποφύγει να κάνει, γιατί, εάν τα κάνει, τότε θα αποτύχει στη ζωή του.

Με πιο απλά λόγια, θα φροντίσω να σας δώσω ορισμένες συμβουλές.

Εάν ζείτε κάτω από συνθήκες σοβαρής αναπηρίας και εάν οι επιπλοκές της αναπηρίας σας είναι περιοριστικές και σας αιφνιδιάζουν, τότε ανεπιφύλακτα σας συμβουλεύω ΜΗΝ ΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ. Για όλους εμάς που ζούμε κάτω από συνθήκες σοβαρής αναπηρίας Η ΕΡΓΑΣΙΑ μπορεί να καταλήξει σε ΤΡΑΓΩΔΙΑ. Αρκεί μια μικρή ουρολοιμώξη ή μια διαταραχή των μηχανισμών της θερμορύθμισης ή μια γρίπη ή ένα κάταγμα, για να αποσυρθείτε από την εργασία. Όταν εσείς αποσύρεστε, τα λειτουργικά έξοδα τρέχουν και εύκολα μπορείτε να καταλήξετε στην οικονομική

καταστροφή. Γι'αυτό μην εργαστείτε. Ακόμη και αν σκέφτεστε να γίνετε δημόσιος υπάλληλος, σκεφτείτε τις συνέπειες της εργασίας, κάτω από συνθήκες καύσωνα ή παγετού. Είναι δύσκολα.

Εάν ζείτε κάτω από συνθήκες μιας λιγότερο σοβαρής αναπηρίας, τότε, πριν αποφασίσετε να εργαστείτε, εξετάστε τα υπέρ και τα κατά της εργασίας σας. Εάν δεν πρόκειται να υπερβείτε κατά πολύ τις υλικές αντοχές του παράλυτου μέρους του σώματός σας, τότε εργαστείτε. Εάν, όμως, η κόπωση εξαιτίας της εργασίας πρόκειται να υπερβεί τα όρια της ανοχής σας, τότε μην εργαστείτε.

Εάν ζείτε κάτω από συνθήκες μιας ανεκτής αναπηρίας, λ.χ. χαμηλής παραπληγίας ή εγκεφαλικής παραπληγίας, τότε εργαστείτε και φροντίστε να επικρατήσετε με ηγετικούς όρους στο χώρο της εργασίας σας. Μην ξεχνάτε πως καθένας από εμάς που χρησιμοποιεί αναπηρικό κάθισμα είναι πρεσβευτής της αναπηρίας όλων των Ελλήνων με αναπηρίες. Κάθε λάθος που θα κάνει επιβαρύνει όλους τους ανθρώπους με αναπηρίες, επειδή ο κόσμος ποτέ δε λέει "έκανε λάθος ο ανάπηρος". Ο κόσμος γενικεύει το σφάλμα κάθε μεμονωμένου αναπήρου και λέει "έτσι είναι οι ανάπηροι".

Γι'αυτό, πριν εργαστείτε, ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΘΕΙΤΕ. Ανασυγκροτήστε τον εαυτό σας. Γίνετε ωραίες και ωραίοι. Χρησιμοποιείτε εύχρηστα, λειτουργικά, εργονομικά και κυρίως κομψά βοηθήματα αποκατάστασης. Τα βοηθήματα αποκατάστασης και τα αναπηρικά καθίσματα να τα μεταχειρίζεστε ως την προέκταση του σώματός σας. Να μην παραλείπετε τη φροντίδα του παράλυτου μέρους του σώματός σας. Να ντύνεστε με κομψά ρούχα. Να συναναστρέφεστε κομψούς ανθρώπους. Να αποκτήσετε αυτοεκτίμηση. Να λατρεύετε την εργασία σας. Να γίνετε εργασιομανείς. Να αποκτήσετε αξιόλογα ενδιαφέροντα, που να μη συγκρούονται ούτε με την εργασία σας, αλλά ούτε και με την κανονικότητά σας.

Όλοι εμείς που ζούμε κάτω από συνθήκες αναπηρίας δεν έχουμε παρά μόνο μία επιλογή: να εντυπωσιάσουμε με το παρουσιαστικό μας και με την αρτιότητά μας. Έχουμε και μια δεύτερη επιλογή: να κάνουμε αυτό που κάνουν και τα άλλα άτομα με ειδικές ανάγκες και να αποτύχουμε.

Χρησιμοποιήστε την τεχνολογία στις πιο ακραίες εκδοχές της. Δεν έχει σημασία τα εάν είστε έτοιμοι. Εάν δεν είσατε ακόμη έτοιμοι να χρησιμοποιήσετε την τεχνολογία αποκατάστασης, γίνετε έτοιμοι. Έχετε λίγο καιρό να προετοιμαστείτε, ΑΛΛΑ ΚΑΝΤΕ ΤΟ. Να μην ξεχνάτε πως κάθε μέρα που περνά με ανενέργεια, είναι μια μέρα χαμένη από τη ζωή σας.

Μη χάνετε το κουράγιο σας. Ανασυγκροτηθείτε, μάθετε το παράλυτο μέρος του σώματός σας, μάθετε την αναπηρία σας και οργανώστε την επιβίωσή σας. Κάντε την επιβίωση χόμπι. Το ζήτημα δεν είναι μόνο να επιβιώσετε. Το ζήτημα είναι να επιβιώνετε με στυλ. Το ζήτημα είναι να επιβιώνετε χωρίς να απωθείτε τους ανθρώπους που συναντάτε.

Για να το κάνετε, χρειάζεται να γίνετε ωραίοι και ωραίες μαζί με την αναπηρία σας και όχι χωρίς αυτή. Όσο και να προσπαθήσετε να κρύψετε την αναπηρία σας, όσο και προσπαθήσετε να κάνετε πως δε συμβαίνει τίποτα, κανείς δεν πρόκειται να σας πιστέψει.

Η αναπηρία δεν είναι κάτι που κρύβεται. Η αναπηρία κραυγάζει. Μην την αφήσετε ανεξέλεγκτη να κραυγάζει. Ελέγξτε την, για να σας διαφημίσει θετικά. Και μην ξεχνάτε πως όσο περισσότεροι ωραίοι άνθρωποι με αναπηρίες συγκεντρώνονται, τόσο περισσότερο θα αποενοχοποιείται αυτή καθαυτή ή αναπηρία. Δεν είσατε υπεύθυνοι απέναντι μόνο στον εαυτό σας. Είσατε υπεύθυνοι απέναντι σε όλους τους Έλληνες που ζουν κάτω από συνθήκες αναπηρίας. Καθένας από εμάς είναι πρεσβευτής της αναπηρίας. Ζήστε σαν πρεσβευτές.

Σημείωση: Το Βιογραφικό του κ. Βουλγαρόπουλου παρατίθεται μετά από προσωπική επικοινωνία και έγκριση του ίδιου από την ιστοσελίδα, για την οποία έχει την ευθύνη, <http://www.disabled.gr>

ΧΡΗΣΙΜΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ

ΑΡΜΟΔΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ & ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΩΝ ΑΜΕΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ερμού 15- Αθήνα- τηλ. 32 31 770, 32 31 811

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΠΗΡΩΝ

Αθήνα- τηλ. 52 95 209, 10, 13 & 52 95 149

ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ- ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Πληροφορίες για εργασία στο δημόσιο τομέα

ΑΝΩΤΑΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ (Α.Σ.Ε.Π.)

Πανεπιστημίου 15- Αθήνα- τηλ. 32 48 841-2

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΣΛΗΨΕΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Βασ. Όλγας 15- Αθήνα - τηλ. 33 93 210

ΟΑΕΔ- ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΟΑΕΔ

ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Εθνικής Αντιστάσεως 8- Άλιμος- τηλ. 99 89 000, 99 89 185

ΠΡΟΤΥΠΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Πειραιώς 52- Αθήνα- τηλ. 52 47 479

ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Πειραιώς 52- Αθήνα- τηλ. 52 45 605

ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Πειραιώς 52- Αθήνα- τηλ. 52 43 982

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εθνικής Αντίστασης & Δ. Γούναρη, Πλατεία Ιπποδαμίας- Πειραιάς- τηλ. 41 23 114

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Δωδεκανήσου 10Α- Θεσσαλονίκη- Τηλ. 542 551

ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Λαγκαδά 117-119- τηλ. 746 000

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Παρέχει πληροφόρηση για εργατικά θέματα και εκδίδει κάρτα απασχόλησης ανηλίκου.

Επιθεωρήσεις εργασίας υπάρχουν σε κάθε συνοικία σε όλη την Ελλάδα.

ΑΘΗΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Πειραιώς 52- τηλ. 52 28 840

ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΑΘΗΝΩΝ

Βούλγαρη 2- τηλ. 52 29 264

ΔΥΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΑΘΗΝΩΝ

Σουρμελή 2- τηλ. 88 18 672

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΑΘΗΝΩΝ

Αμερικής 17- τηλ. 36 00 161

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Αχιλλέως 3- τηλ. 63 95 581

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Θηβών 357- τηλ. 56 13 170

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Καθολικής Εκκλησίας 1- τηλ. 41 19 971-2

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ

Φράγκων 14- τηλ. 523 935

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

25^{ης} Μαρτίου 21- τηλ. 823 568

ΔΥΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Ενωτικών 9- τηλ. 533 104

ΘΕΡΜΗΣ

Στενημάχου 1- τηλ. 462 177

ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Πρ. Κορομηλά 51- τηλ. 226 181

ΚΕΝΤΡΟΥ

Μοναστηρίου 248- τηλ. 512 027

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ

Σολωμού 63- τηλ. 52 28 610, 52 32 183

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Ομηρίδου Σκυλίτση 19- τηλ. 42 26 620

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Σαλαμίνας 5- τηλ. 516 219

ΒΟΛΟΣ

Ιωλκού 18 & Ερμού- τηλ. 35 157

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ

Πατησίων 5- τηλ. 52 30 620, 52 49 823

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Μητροπόλεως 110- τηλ. 286 082

ΒΟΛΟΣ

Εγγλεζονησίου 1- Ν. Ιωνία- τηλ. 61 207

ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΟΥΝ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

- Η Επιθεώρηση Εργασίας της κάθε περιοχής
- Το Εργατικό Κέντρο της κάθε περιοχής
- ΑΘΗΝΑ, Γ' Σεπτεμβρίου 48B- τηλ. 88 36 917, 88 19 662
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, Αριστοτέλους 32- τηλ. 270 328, 270 805

- Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας (ΓΣΕΕ)
Αθήνα- Εμ. Μπενάκη 71^Α- τηλ. 36 24 401, 36 24 538, 33 04 469-74

ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΟΥΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΣΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

- **Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης/ Μονάδα Προώθησης της Απασχόλησης**
Αθήνα - Αχαρνών 417- τηλ. 25 84 803-4
- **Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς/ Κέντρα Πληροφόρησης Νέων**
Αθήνα- Ακαδημίας 6- τηλ. 36 44 168, 36 44 044
- **Κέντρο Ανάπτυξης Αθηνών του Δήμου Αθηναίων**
Αθήνα- Φαβιέρου 5 και Μάγιερ- τηλ. 52 21 047, 52 22 742
- **Στέκι Νέων Δήμου Νέας Ιωνίας Βόλου**
Βόλος- Πλατεία Τσιγάντε- τηλ. 82 158
- **Άρσις, Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων- Κέντρα Υποστήριξης Νέων**
Αθήνα- Ισαύρων 48- Εξάρχεια- τηλ. 33 03 369
Θεσσαλονίκη- Βενιζέλου 56- τηλ. 256 237
Βόλος- Ανθίμου Γαζή και Ροζού- τηλ 23 110
- **Κέντρο Έρευνας για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)**
Αθήνα- Μουσαίου 2- Πλάκα- τηλ. 32 18 044, 33 11 856
(Συμβουλευτική για θέματα εργασίας σε νέους πάνω από 16 ετών)
- **ΕΟΜΜΕΧ** (Πληροφορίες για επιδοτήσεις για το ξεκίνημα μικρομεσαίας επιχείρησης)
Αθήνα- Ξενίας 16- τηλ.77 94 229
Θεσσαλονίκη- Θ. Σοφούλη 62^Α- τηλ. 421 721, 421 701
- **Σύνδεσμος Βιομηχανιών Θεσσαλίας και Κεντρικής Ελλάδος**
Βόλος- Ελ. Βενιζέλου 4- τηλ. 28 111
- **Κέντρο Επιχειρηματικής Πολιτιστικής Ανάπτυξης (Κ.ΕΠ.Α)**
Θεσσαλονίκη- Ανδριανουπόλεως 22- Καλαμαριά- τηλ. 480 000

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΚΕΝΤΡΑ ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Εθνικό Ίδρυμα Προστασίας Κωφάλλων

Ζαχάρωφ 1- 11521- Αθήνα- τηλ. 64 34 629

Ελληνικό Κέντρο Διαπολιτισμικής Ψυχιατρικής και Περίθαλψης

Πλουτάρχου 10- 10676- Αθήνα- τηλ. 72 21 707

Θεραπευτήριο Χρόνιων Παθήσεων Αττικής

Α. Βουλαγαμένης & Ελ. Βενιζέλου- 16677- Ελληνικό- τηλ. 96 44 166

Κέντρο Βρεφών Η ΜΗΤΕΡΑ

Α. Δημοκρατίας 65- 13122- Ίλιον- τηλ. 26 11 181, 26 26 874

Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής Δ. Κηφισιάς

Διονύσου 73 & Γορτυνίας- 14563- Κηφισιά- τηλ. 80 19 633, 62 31 638

Κέντρο Μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού

Σκουφά 75- 10680- Αθήνα- τηλ. 52 45 001- 52 45 455

Συμβουλευτικός Σταθμός "ΑΛΚΥΩΝΙΔΑ" Δήμου Συκέων

Ελ. Βενιζέλου 84-86- 56625- Συκιές- τηλ. (231) 623 970- 627 200

Κέντρο Ψυχικής Υγείας Σερρών Ν.Γ.Ν. Σερρών

Αγ. Ιωάννου 9- 62100- Ηλιούπολη Σέρρες- τηλ. (2321) 51 230

Πολύκεντρο Συμβουλευτικό Κέντρο- Δημοτική Επιχείρηση Καταρρακτών
Έδεσσας

Φλωρίνης 8- 58200- Έδεσσα- τηλ. (2381) 23 898

Θεραπευτήριο Χρόνιων Παθήσεων Δράμας

Διογένους 1- 66100- Δράμα- τηλ. (2521) 37 227- 37 511

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηλείας

Μανωλοπούλου 32- Πύργος- τηλ. (2621) 34 026

ΚΕΜΟΠ Ο ΠΛΑΤΩΝ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ

Παλαιοπαναγιά Ναυπάκτου- 30 300- Ναύπακτος- τηλ. (2634) 23 431- 29 486

Δημοτικός Οργανισμός Πρόνοιας Δήμου Ροδίων

Πλατεία Ελευθερίας 1- 85100- Ρόδος- τηλ. (2241) 26 846- 25 790

Οργανισμός Δημόσιας Αντίληψης Ζακύνθου

Ι. Μιχαλίτση 1- 29100- Ζάκυνθος (Αγ. Χαράλαμπος)- τηλ. (2695) 22 296- 42 540

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΕΝΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ, ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΕΣ ΑΜΕΑ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΥΦΛΩΝ

Βερανζέρου 31- 10432- Αθήνα- τηλ. 52 28 333, 52 28 365, 52 45 445, 52 45 001,
52 45 578, φαξ 52 22 112

**ΕΘΝΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΠΑΡΑΠΛΗΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΙΚΑ ΑΝΑΠΗΡΩΝ
(ΕΟΠΚΑ)**

Γιάνναρη 30 & Παρασκευοπούλου- 10445- Αθήνα- τηλ. 83 12 740, 83 27 011,
φαξ 83 10 344

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΩΦΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΟΜΚΕ)

Μυλλέρου 1- 10436- Αθήνα- τηλ. 52 33 950, φαξ 52 33 968

**ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΠΑΣΧΟΝΤΩΝ ΑΠΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ
ΑΝΑΙΜΙΑ (ΠΟΣΜΑ)**

Μακεδονίας 11- 10433- Αθήνα, τηλ. & φαξ 82 14 140

**ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΝΕΦΡΟΠΑΘΩΝ ΥΠΟ ΑΙΜΟΚΑΘΑΡΣΗ Ή
ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΗ**

Καλλισπέρη 32 & Προφυλαίων- 11742- Αθήνα- τηλ. 92 32 313, 92 32 090,
φαξ 92 38 167

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΙΜΟΡΡΟΦΙΛΙΚΩΝ (ΣΠΕΑ)

Στουρνάρη 51- 10432- Αθήνα- τηλ. & φαξ 52 32 667

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΝΕΦΡΟ "ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΑΝΑΡΓΥΡΟΙ"

Ναυάρχου Βότση 21- 10445- Αθήνα- τηλ. & φαξ 85 41 600

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (ΠΟΣΓΚΑΜΕΑ)

Μυλλέρου 1- 10436- Αθήνα- τηλ. 52 36 501, 52 30 423, φαξ 52 36 501

ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Μυλλέρου 1- 10436- Αθήνα- τηλ. 52 38 961, φαξ 52 38 967

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΙΝΗΤΙΚΑ ΑΝΑΠΗΡΩΝ (ΠΟΚΑ)

Δημητσάνη 3-5, 18346- Μοσχάτο- τηλ. 48 32 564, φαξ 48 33 555

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ (ΣΟΨΥ)

ΚΕΝΤΡΟ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΒΥΡΩΝΑ

Δήλου 14, 16121, Αθήνα, τηλ. 76 40 111, 76 44 705, φαξ 76 43 997, 76 62 829

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΣΑΚΧΑΡΩΔΗ ΔΙΑΒΗΤΗ

Γαλήνης 7^Α- 14654- Κηφισιά- τηλ. & φαξ 61 43 985

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΧΑΝΣΕΝΙΚΩΝ

Δωδεκανήσου 1- Αγ. Βαρβάρα- 12351- τηλ. & φαξ 56 13 472

ΛΩΔΕΚΑΝΗΣΙΑΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ Α.Μ.Ε.Α

Δαμασκηνού 102- 85100- Ρόδος- τηλ. (2241) 33 278

ΣΥΛΛΟΓΟΣ Α.Μ.Ε.Α Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Μεγ. Αλεξάνδρου 6- 24100- Καλαμάτα- τηλ. (2721) 26 098, 21 265

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΝΕΦΡΟΠΑΘΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ

Βασ. Ηρακλείου 37- 54624- Θεσσαλονίκη- τηλ. (231) 222 821, φαξ (231) 240 095

ΣΥΛΛΟΓΟΣ Α.Μ.Ε.Α. Ν. ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Λαγοπάτη 4- 22100- Τρίπολη- τηλ. (271) 25 450

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΝΑΠΗΡΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ Ν. ΚΟΖΑΝΗΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ Δ. ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ ΤΕΡΜΑ

τηλ. (2463) 26 611, φαξ (2463) 20 835, 53 176

ΣΥΛΛΟΓΟΣ Α.Μ.Ε.Α. Ν. ΗΛΕΙΑΣ

Φιλικής Εταιρίας 8- 27200- Δημαρχείο Αμαλιάδας- τηλ. (2622) 23 923, 26 030

ΠΑΓΧΙΑΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ Α.Μ.Ε.Α.

Δημοκρατίας 8- 82100- Χίος- τηλ. (2271) 24 194, 44 250, 22 556

**ΣΥΛΛΟΓΟΣ "ΑΓΑΠΗ" ΑΤΟΜΩΝ- ΓΟΝΕΩΝ- ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ & ΦΙΛΩΝ
ΤΩΝ Α.Μ.Ε.Α.**

Πολύγυρος Χαλκιδικής- 63100- τηλ. (2371) 22 339

ΠΑΝΘΕΣΣΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΝΑΠΗΡΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Βόλου 80- Λάρισα

ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ Ν. ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Αβέρωφ 17- 43100- Καρδίτσα- τηλ. (2441) 71 761, 22 403, 28 524

ΣΥΛΛΟΓΟΣ Α.Μ.Ε.Α ΑΡΤΑΣ

Έναντι 7^ο Δημοτικού Σχολείου Άρτας (περιοχή Τριγώνου)- 47100- Άρτα-
τηλ. (2681) 78 565

**ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ "ΟΙ ΠΟΠΟΛΑΡΟΙ" Ν.
ΖΑΚΥΝΘΟΥ**

Διοικητήριο Ζακύνθου- 29100- Ζάκυνθος- τηλ. (2695) 48 435

ΣΥΛΛΟΓΟΣ Α.Μ.Ε.Α Ν. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ

Κοφινιώτου 20- 21200- Άργος- τηλ (2751) 22 869, 52 317

ΣΥΛΛΟΓΟΣ Α.Μ.Ε.Α. Ν. ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Φλώρινας- 53100- Φλώρινα- τηλ. (2385) 46 385

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΞΑΝΘΗΣ "Η ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ"

Πλάτωνος & Τσιμισκή 39- 67100- Ξάνθη- τηλ. (2541) 22 390

ΣΩΜΑΤΕΙΟ Α.Μ.Ε.Α. ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Σήφη Βλαστού 16- 74100- Ρέθυμνο Κρήτης- τηλ. & φαξ (2831) 56 678

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΑΜ.Ε.Α.

Αγίου Αθανασίου 2- Πλατεία Δαβάκη- Καστοριά- τηλ. & φαξ (2467) 22 234

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ "Η ΚΥΨΕΛΗ" ΜΥΤΙΛΗΝΗ

Παπαδιαμάντη 2- 81100- Μυτιλήνη- τηλ. (2251) 20 022

ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ Ν. ΛΕΥΚΑΔΑΣ "Η ΕΛΠΙΔΑ"

Μαρίνου 10- 31100- Λευκάδα- τηλ. (2645) 22 637

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ Α.Μ.Ε.Α. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Πάνου Σούλου 20, Αγρίνιο, τηλ. (2641) 46 463

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΕΙΔΙΚΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ

Α' ΑΘΗΝΑΣ

2/Θ για σωματικά ανάπηρα παιδιά στην ΕΛΕΠΑΑΠ

Κόνωνος 16- 11634- Παγκράτι- τηλ. 72 25 178

2/Θ Κωφών- βαρηκόν στο Εθνικό Ίδρυμα προστασίας κωφ. Ε.Ι.Π.Κ

Ζαχάρωφ 1- 11521- Αμπελόκηποι- τηλ. 64 28 082

Β' ΑΘΗΝΑΣ

1/Θ Κωφών- βαρηκόν Αθηνών

Ευνάρδου 16- Πλατεία Δροσοπούλου- 15237- Φιλοθέη- τηλ. 68 10 579, 68 91 720

2/Θ νοητικά καθυστερημένα στο Σικιαρίδειο

Πεντέλης 58- 15126- Μαρούσι- τηλ. 80 21 600

Ειδικό Τμήμα στο 7^ο 1/Θ Μεταμόρφωσης

Ιερού Λόχου- 14452- Μεταμόρφωση- τηλ. 28 43 147

Ειδικό Τμήμα στο 4^ο Πεύκης

Γ' ΑΘΗΝΑΣ

Ειδικό Τμήμα στο 25^ο Νηπιαγωγείο Περιστερίου

Καρυάτιδας & Αλκίμου- 12135- Περιστερί- τηλ. 57 15 659

Ειδικό Τμήμα στο 16^ο Νηπιαγωγείο Περιστερίου

Χρυσάνθου & Παλαιάς Καβάλας- 12136- Περιστερί- τηλ. 57 15 121

Ειδικό Τμήμα στο 17^ο Νηπιαγωγείο Ιλίου

Λ. Παλατιανού 24- 13121- Ν. Λιόσια- τηλ. 50 18 647

Δ' ΑΘΗΝΑΣ

1/Θ στο Κέντρο Εκπαίδευσης και αποκατάστασης τυφλών ΚΕΑΤ

Ελ. Βενιζέλου 210- 17657- Καλλιθέα- τηλ. 95 88 066

2/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο κωφών- βαρηκόν Αργυρούπολης

Ηλεκτρουπόλεως 44- 16452- Αργυρούπολη- τηλ. 99 32 648

Α' ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ

Ειδικό Τμήμα στο 4^ο Παλλήνης, τηλ. 24 07 388

Ειδικό Αχαρνών Αθήνας και Υγείας (Εργατικές κατοικίες), 13671

Β' ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ

Ειδικό Τμήμα στο 7^ο Αχαρνών

Ειδικό Τμήμα στο 15^ο Αχαρνών

Γ' ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο για σωματικά ανάπηρα νήπια ΠΙΚΠΑ Βούλας

Αλκυονίδων 1- 16673- τηλ. 89 55 615

Α' ΠΕΙΡΑΙΑ

2/Θ στο "Μιχαληνιό" για νοητικά καθυστερημένα του ΠΙΚΠΑ Πειραιά

Ακτή Κουντουριώτη 3- 18534- Πειραιά- τηλ. 41 72 400, 41 10 508

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Πειραιά για νοητικά καθυστερημένα

Βαλερίου Στάι 11- 18542- Πειραιά- τηλ. 42 22 068

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Κερατσινίου (Ν.Κ.)

Σηστού 4- 18758- Κερατσίνι- τηλ. 43 24 747

ΑΧΑΪΑΣ

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Πατρών (Ν.Κ.)

Πέντε Πηγαδιών 75- 26441- Πάτρα- τηλ. (261) 652 633

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Κωφών- βαρηκόων

Κ. Κωνσταντινοπούλου 91- 26331- Αράη Πατρών- τηλ. (261) 226 844

ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Ειδικό νηπιαγωγείο Θηβών (Ν.Κ.)

Σωκράτους 11- 32200- Θήβα- τηλ (2262) 24 739

ΔΡΑΜΑΣ

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Δράμας (Ν.Κ.)

Τέρμα Παρμενίωνος 66- 66100- Δράμα, τηλ. 36 336

ΕΥΒΟΙΑΣ

Ειδικό νηπιαγωγείο Χαλκίδας (Ν.Κ.)

Νεοφύτου 30- 34100- Χαλκίδα Εύβοιας- τηλ. (2221) 83 296

ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

2/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Ηρακλείου (Ν.Κ.)

Ακαδημίας 8- 71305- Ηράκλειο- τηλ. (281) 284 267

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Κωφών- βαρηκόων

Λ. Κνωσσού 126^Α- 71306- Ηράκλειο- τηλ. (281) 230 139

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1^ο 2/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Κωφών- βαρηκόων στο Ε.Ι.Π.Κ. Θεσ/νίκης

Τέρμα Πανοράματος Θεσ/νίκη- 54655- τηλ. (231) 343 093

1^ο 2/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο σωματικά αναπήρων στην ΕΛΕΠΑΑΠ

Ελαιώνας Πυλαίας- 55535- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 318 455

2^ο 2/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο (Ν.Κ.)

Καραϊσκάκη 1- 54641- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 817 185

3^ο Ειδικό νηπιαγωγείο Ψ.Κ.Β.Ε.

4^ο Ειδικό νηπιαγωγείο (Ν.Κ.) στο ίδρυμα "Άγιος Δημήτριος Πυλαία"

Τζων Κέννεντυ 62- 55535- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 856 655

5^ο 2/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο (Ν.Κ.)

Κωνσταντινουπόλεως 49- 54642- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 856 655

6^ο 1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο τυφλών, στη σχολή τυφλών "Ο ΗΛΙΟΣ"

Β. Όλγας 32- 54641- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 830 095 εσωτ. 39

7^ο 1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο (Ν.Κ.)

Κωνσταντινουπόλεως 29- 54642- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 318 644

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο για σωματικά ανάπηρα ΕΛΕΠΑΑΠ

Κομνηνών & Κιάφας- 45445- Ιωάννινα- τηλ. (2651) 34 493

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο (Ν.Κ.)

Αγ. Σαράντα 3- 45332- Ιωάννινα- τηλ. (2651) 73 579

ΚΑΒΑΛΑΣ

2/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Καβάλας (Ν.Κ.)

Τέρμα Ιοκάστης Παιδόπολη- 65404- τηλ. (251) 243 003

Ειδικό νηπιαγωγείο στο Ίδρυμα "Αγ. Μαρίνα"

Περιγιάλι- Αγ. Μαρίνα- 65000- Καβάλα- τηλ. (251) 833 941, 837 756

ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Καρδίτσας (Ν.Κ.)

Σαρανταπόρου 89, 43100- Καρδίτσα- τηλ. (2441) 41 534

ΚΟΖΑΝΗΣ

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Κοζάνης (Ν.Κ.)

Βασ. Σοφίας 25, 50100, Κοζάνη, τηλ. (2461) 25 183

ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Ειδικό Τμήμα (Ν.Κ.) στο 5^ο 2/Θ Κορίνθου

ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Κωφών- βαρηκόων Βόλου

Κύπρου- Γ. Δήμου- 38221- Βόλος- τηλ. (2421) 43 731

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Βόλου (Ν.Κ.)

Εθν. Αντιστάσης και Ογλ.- 38221- Βόλος- τηλ. (2421) 41 591

ΠΕΛΛΑΣ

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Γιαννιτσών (Ν.Κ.)

Μητροπόλεως 30- 58100- Γιαννιτσά- τηλ. (2382) 22 171

ΠΙΕΡΙΑΣ

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Κατερίνης (εκπαιδεύσιμα)

Περιφερειακή- 60100- Κατερίνη- τηλ. (2351) 35 222

Ειδικό Τμήμα Κωφών- βαρηκόων στο 16^ο νηπιαγωγείο Κατερίνης

Χατζόγλου 13- 60100- Κατερίνη- τηλ. (2351) 73 846

ΣΕΡΡΩΝ

1/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο Σερρών (Ν.Κ.)

Δ. Μαρούλη 43- 62122- Σέρρες- τηλ. (2321) 22 273

ΧΑΝΙΩΝ

2^ο Ειδικό νηπιαγωγείο Χανίων- ΕΛΕΠΑΑΠ σωματικά ανάπηρα

Ξανθουδίδου 26- 73134- Χανιά- τηλ. (2821) 43 249

2/Θ Ειδικό νηπιαγωγείο (Ν.Π.Ι.Δ.) "Εθνικού Ιδρύματος απροσάρμοστων παιδων"

Εμμ. Πιμπλή Τέρμα- 73100- Χανιά- τηλ. (2821) 51 597

ΕΙΔΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Α' ΑΘΗΝΑΣ

Πειραματικό 10/Θ Μαρασλείου Διδασκαλείου Δ.Ε. (Ν.Κ.)

Σολομωνίδου 68- 16121- Καισαριανή- τηλ. 72 11 289

9^ο 4/Θ Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Ζωγράφου (Ν.Κ.)

Πόντου & Αγ. Θωμά- 11527- Ζωγράφου- τηλ. 77 98 704

3^ο Πειραματικό Ειδικό Δημοτικό σχολείο Μαρασλείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας (Ν.Κ.)

Μαρασλή 4- 10676- Αθήνα- τηλ. 72 40 687

4° 6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Αθηνών Πατήσια (Ν.Κ.)

Νικοπόλεως 29-35- 11235- Αθήνα- τηλ. 86 10 410, 86 76 570

6° 2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Αθηνών (Ν.Κ.)

Αριστάρχου 24μ- 11634- Παγκράτι- τηλ. 72 44 493

8° 2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Αθηνών (Ν.Κ.)

Τέω 56- 11142- Λαμπρινή- τηλ. 29 21 577

10/θ Ειδικό σχολείο στην ΕΛΕΠΑΑΠ (σωματικά ανάπηρα παιδιά)

Κόνωνος 16- 11634- Παγκράτι- τηλ. 72 25 178

**(Ν.Π.Δ.Δ.) 16/θ Ειδικό σχολείο του Εθνικού Ιδρύματος Προστασίας Κωφών
ΕΠΙΚ**

Ζαχάρωφ 1- 16231- Αμπελόκηποι Αθήνα- τηλ. 64 11 940

Β' ΑΘΗΝΑΣ

1° 7/θ Ειδικό σχολείο στο Σικιαρίδειο Ίδρυμα (Ν.Κ.)

Πεντέλης 58- 15126- Μαρούσι- τηλ. 80 21 600 (εσωτ. 64)

1° 7/θ Ειδικό σχολείο στο Σικιαρίδειο Ίδρυμα (Ν.Κ.)

Πεντέλης 58- 15126- Μαρούσι- τηλ. 80 21 600 (εσωτ. 64)

3/θ Ειδικό σχολείο Περισσού- Ν. Ιωνίας (Ν.Κ.)

Φερτεκίου 1- 14233- Περισσός- τηλ. 27 54 570

3/θ Ειδικό σχολείο στο Παιδοψυχιατρικό Νοσ. Αττικής (Νταού Πεντέλης) (Ν.Κ.)

Ραφήνα - 19009- τηλ. (2294) 777 77 (εσωτ. 246)

4/θ Ειδικό σχολείο Ν. Ηρακλείου (εκπαιδευσιμα Ν.Κ.)

Ν. Καζαντζάκη 21 - 14121- Ν. Ηρακλείου- τηλ. 28 71 590

5/θ Ειδικό σχολείο ΠΚΠΑ Πεντέλης (σωματικά ανάπηρα)

Πεντέλη Αττικής- 15236- τηλ. 80 41 433

6/θ Ειδικό σχολείο Κωφών- βαρηκόνων Αθηνών

Ευνάρδου 16 Πλατεία Δροσοπούλου- 15237- Φιλοθέη- τηλ. 68 10 579

(τηλ. Κωφών 68 91 720)

Ιδιωτικό 1/θ Ειδικό σχολείο Αιμ. Θανασούλα "Η ΧΛΟΗ" (Ν.Κ.)

Λ. Κηφισιάς 307- 14561- Κηφισιά- τηλ. 80 81 190

Γ' ΑΘΗΝΑΣ

1^ο 6/θ Ειδικό σχολείο Περιστερίου (Ν.Κ.)

Δαμασκηνού & Δερβενακίων- 12132- Περιστερι- τηλ. 57 62 333

1^ο 8/θ Ειδικό σχολείο Ν. Λιοσίων (Ν.Κ.)

Πολυτέκνων 20- 13121- Νέα Λιόσια- τηλ. 26 19 117

6/θ Ειδικό σχολείο Αιγάλεω (Ν.Κ.)

Ολυμπίας & Κορίνθου - 12243- Αιγάλεω- τηλ. 26 19 117

(Ν.Π.Ι.Δ) 5/θ Ειδικό σχολείο "Ιδρύματος Προστασίας & Αποκατάστασης Απροσάρμοστων Παιδιών"- ΠΙΑΑΠ- Η Θεοτόκος

Κοιμ. Θεοτόκου 2- 13122- Ν. Λιόσια- τηλ. 23 14 222, 23 11 070

Δ' ΑΘΗΝΑΣ

1^ο 7/θ Ειδικό σχολείο Αγ. Δημητρίου (Ν.Κ.)

Σουλίου 47- 17342- Αγ. Δημητρίου- Μπραχάμι- τηλ. 99 20 604

1^ο 2/θ Ειδικό σχολείο Καλλιθέας (Ν.Κ.)

Σαπφούς & Καλυψούς- 17676- Καλλιθέα- τηλ. 93 76 855

6/θ Ειδικό σχολείο στο Κέντρο Εκπαίδευσης & Αποκατάστασης Τυφλών (Κ.Ε.Α.Τ.)

Ελ. Βενιζέλου 210- 17675- Καλλιθέα- τηλ. 95 88 066, 95 95 880

12/θ Ειδικό σχολείο Κωφών- βαρηκόνων Αργυρούπολης

Ηλεκτρουπόλεως 44- 16452- Αργυρούπολη- τηλ. 99 32 814

Ειδικό Τμήμα τυφλών μαθητών στο 2^ο Μοσχάτου

Α' ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

12/Θ Ειδικό σχολείο "Παμμακάριστος" για κοινωνικά δυσπροσάρμοστα παιδιά (Ν.Κ.)

Μαραθώνος 1- 19005- Νέα Μάκρη- τηλ. (2294) 91 206

3/Θ Ειδικό δημοτικό σχολείο Αχαρνών (Ν.Κ.)

Νεαπόλεως & Διονύσου- 13671- Εργ. Κατοικίες- τηλ. 24 40 709

Γ' ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

4/Θ Ειδικό σχολείο Π.Ι.Κ.Π.Α. Βούλας (σωματικά ανάπηρα)

Αλκυονίδων 1- 16673- Βούλα- τηλ. 89 55 615

Α' ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

4/Θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ζεφυρίου (Ν.Κ.)

Αλαμάνας & Μπουμπουλίνας- 13400- Ζεφύρι- τηλ. 26 86 990

Β' ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

5/Θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ελευσίνας (Ν.Κ.)

Ιάκχου & Παγκάλου- 19200- Ελευσίνα- τηλ. 55 46 276

Α' ΠΕΙΡΑΙΑ

1^ο 6/Θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Πειραιά- Παλαιά Κοκκινιά (Ν.Κ.)

Αγ. Παύλου 12- 18542- Πειραιάς- τηλ. 49 16 302

1^ο 4/Θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Δραπετσώνας (Ν.Κ.)

Μάρκου Μπότσαρη 48 & Αγ. Παντελεήμονα- 18648- Δραπετσώνα- τηλ. 46 16 494

2^ο 2/Θ Ειδικό σχολείο Πειραιά (Ν.Κ.)

Μ. Χατζηκυριάκου 27- 18758- Κερατσίνι- τηλ. 43 11 939

4/Θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Κερατσινίου (Ν.Κ.)

Μπαλή & Μπέτσου- 18758- Κερατσίνι- τηλ. 43 11 939

6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο ΠΙΚΠΑ Πειραιά (Ν.Κ.)

Καραολή & Δημητρίου 25- 18863- Πέραμα- τηλ. 44 15 600

1^ο 2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Κορυδαλλού (Ν.Κ.)

Μακεδονίας 33 18122- Κορυδαλλός

Ειδικό Τμήμα τυφλών στο 35^ο Δημοτικό Σχολείο Πειραιά

Β' ΠΕΙΡΑΙΑ

2/θ Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Σαλαμίνας (Ν.Κ.)

Ρ. Φεραίου 9- 18900- τηλ. 46 58 666

ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

1^ο 6/θ Ειδικό σχολείο Αγρινίου (Ν.Κ.)

Τέρμα Ψηλοβράχου- 30100- Αγρίνιο- τηλ. (2641) 25 666

3/θ Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Μεσολογγίου (Ν.Κ.)

Κύπρου 80- 30 200- Μεσολόγγι- τηλ. (2631) 22 787

ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ

1^ο 6/θ Ειδικό σχολείο Αργούς (Ν.Κ.)

Γούναρη 276- 21200- Άργος- τηλ. (2751) 211 44

ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Πειραματικό 3/θ Ειδικό σχολείο Παιδαγωγικής Ακαδημίας Τρίπολης (Ν.Κ.)

Ακαδημίας 12- 22100- Άργος- τηλ. (271) 229 522

ΑΡΤΑΣ

1^ο 3/θ Ειδικό σχολείο Άρτας (Ν.Κ.)

340 Συντ. Ευζώνων 32- 47100- τηλ. (2681) 20 245

ΑΧΑΪΑΣ

1^ο 6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Πατρών (Ν.Κ.)

Παράρτημα- Αξιού 12- 26442- τηλ. (261) 433 512, 279 512

2^ο 6/θ Ειδικό σχολείο Πατρών - στο ίδρυμα "ΜΕΡΙΜΝΑ"(Ν.Κ.)

Άλσος Γηροκομείου- τηλ. (261) 272 055

2/θ Ειδικό σχολείο Πατρών- ΠΙΚΠΑ (σωμ. Ανάπηρα)

Ιγνατίου 3- 26331- τηλ. (261) 620 342

2/θ Ειδικό σχολείο Πατρών για τυφλά παιδιά

Ρωμανού 40-26442- Πάτρα- τηλ. (261) 653 982

2/θ Ειδικό σχολείο Πατρών (Ν.Κ.)

Μαραγκοπούλου 30- 26325- Πάτρα- τηλ. (261) 279 512

2/θ Ειδικό σχολείο Αιγαίου (Ν.Κ.)

Πάροδος Κορίνθου - 21500- Αίγιο- τηλ. (2691) 21 346

**8/θ Ειδικό του Εθνικού Ιδρύματος Προστασίας Κωφολάλων Ε.Ι.Π.Κ.
Παράρτημα Πατρών**

Πάροδος Ναυπάκτου 4- Αρόη Πάτρα- τηλ. (261) 223 10

ΒΟΙΩΤΙΑΣ

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Θηβών (Ν.Κ.)

Σωκράτους 11- 32200- Θήβα- τηλ. (2262) 24 739

4/θ Ειδικό 4 σχολείο Λιβαδειάς (Ν.Κ.)

Καραγιαννοπούλου 42- 32100- Λιβαδειά- τηλ. (2261) 27 003

ΓΡΕΒΕΝΩΝ

2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Γρεβενών (Ν.Κ.)

Πλατεία Ελευθερίας 22- 51100- Γρεβενά- τηλ. (2462) 22 969

ΔΡΑΜΑΣ

6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Δράμας (Ν.Κ.)

Τέρμα Παρμενίωνος -66100- Δράμα- τηλ. (2521) 36 336

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Πειραματικό 2/θ Ειδικό σχολείο Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ρόδου (Ν.Κ.)

Πλατεία Ακαδημίας- 85100- Ρόδος- τηλ. (2241) 25 866

1^ο 7/θ Ειδικό σχολείο Ρόδου (Ν.Κ.)

Βασ. Ηρακλείου 77- 85100- Ρόδος- τηλ. (2241) 31 520

4/θ Ειδικό σχολείο Καλύμνου (Ν.Κ.)

Ανάστασης- 85200- Κάλυμνος- τηλ. (2243) 29 952

ΕΒΡΟΥ

Πειραματικό 3/θ Ειδικό σχολείο Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αλεξανδρούπολης (Ν.Κ.)

Ζαρίφη 5- 68100- Αλεξανδρούπολη- τηλ. (2551) 31 214

1/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Διδυμότειχου (Ν.Κ.)

Β. Γεωργίου 23- 68 300- Διδυμότειχο- τηλ. (2553) 23 209

2/θ Ειδικό σχολείο Ορεστιάδας (Ν.Κ.)

Αγ. Θεοδώρου 17- 68200- Ορεστιάδα- τηλ. (2552) 22 345

ΕΥΒΟΙΑΣ

1^ο 5/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Χαλκίδας (Ν.Κ.)

Νεοφύτου 30- 34100- Χαλκίδα- τηλ. (2221) 83 296

1/θ Ειδικό σχολείο Κωφών- βαρηκόων Χαλκίδας

Νεοφύτου 30- 34100- Χαλκίδα- τηλ. (2221) 83 296

ΖΑΚΥΝΘΟΥ

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ζακύνθου (Ν.Κ.)

Μπόχαλης- 29100- Ζάκυνθος

ΗΛΕΙΑΣ

3/θ Ειδικό σχολείο Πύργου (Ν.Κ.)

Πάροδος Λαμπετίου- 27100- Πύργος- τηλ. (2621) 22 932

ΗΜΑΘΙΑΣ

6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Βέροιας (εκπαιδεύσιμα Ν.Κ.)

Ημαθίωνος 2- 59100- Βέροια- τηλ. (2331) 21 551, 67 780

4/θ Ειδικό σχολείο Νάουσας στο ΤΕΛ Νάουσας (Ν.Κ.)

Αγ. Νικολάου 19- 59200- Νάουσα- τηλ. (2332) 23 014

3/θ Ειδικό σχολείο Αλεξάνδρειας (Ν.Κ.)

Ν. Ευαγγέλου 13- 59300- Αλεξάνδρεια- τηλ. (2333) 25 672

ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Πειραματικό 4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ηρακλείου Κρήτης (Ν.Κ.)

Λεωφ. Ακαδημίας 8- 71305- Ηράκλειο Κρήτης- τηλ. (281) 284 267

1^ο 2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ηρακλείου Κρήτης (Ν.Κ.)

Κνωσού 1- 71305- Ηράκλειο Κρήτης- τηλ. (281) 281 754

2^ο 4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ηρακλείου Κρήτης (Ν.Κ.)

Λ. Καλοκαιρινού 197- 71201- Ηράκλειο Κρήτης- τηλ. (281) 341 790

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Κωφών- βαρηκόων Ηρακλείου Κρήτης

Κνωσού 126^Α- 71306- Ηράκλειο Κρήτης- τηλ. (281) 230 139

ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

2/θ Ειδικός Δημοτικό σχολείο Ηγουμενίτσας (Ν.Κ.)

Αγ. Αποστόλων 25- 46100- Ηγουμενίτσα- τηλ. (2665) 23 834

1/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Φιλιατών 1^ο (Ν.Κ.)

Κτίριο 1^ο Δημοτικού Σχολείου Φιλιατών- 46300- Φιλιάτες- τηλ. (2664) 22 348

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1° 6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Θεσσαλονίκης (Ν.Κ.)

Κέννεντυ & Καραϊσκάκη 1^Α - 54641- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 817 185

2° 6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Θεσσαλονίκης (σωματικά ανάπηρα) ΕΛΕΠΑΠ

Ελαιώνες Πυλαίας- Θεσ/νίκη- 55535- τηλ. (231) 318 455

3° 4/θ Ειδικό σχολείο Θεσσαλονίκης (Ν.Κ.)

Σαρανταπόρου & Δαβάκη 40- Αν. Ηλιούπολη- 56431- τηλ. (231) 656 235

4° 6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Θεσσαλονίκης (Ν.Κ.)

Μαζαράκη 1- 54627- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 534 654

**5° 4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Θεσσαλονίκης (ασκήσιμα παιδιά) στο ίδρυμα
"Άγιος Παντελεήμων"**

7° χλμ. Θεσ/νίκης Λαγκαδά- 54500- τηλ. (231) 681 221, 681 223

**6° 2/θ Ειδικό Δημοτικό Πυλαίας Θεσσαλονίκης (ασκ/μα Ν.Κ.) στο ίδρυμα
"Άγιος Δημήτριος"**

Τζων Κέννεντυ 62- 55535- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 318 644

**7/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο στο Ψυχολογικό Κέντρο Β. Ελλάδας (Ψ.Κ.Β.Ε.)
(Ν.Κ.)**

Πεύκα Θεσ/νίκης- 56728- τηλ. (231) 673 666

8° 2/θ Ειδικό σχολείο Θεσσαλονίκης (Ν.Κ.)

Αρχαιοτήτων 3- 54632- (Καλλιθέα) Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 628 828

9° 3/θ Ειδικό σχολείο στο Ιπποκράτειο

Κων/πόλεως 49- 54642- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 856 655

10ο 4/θ Ειδικό σχολείο Κωφών- βαρηκόων Θεσσαλονίκης

Κρήτης 88- 54655- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 426 805

11° 3/θ Ειδικό Δημοτικό Θεσσαλονίκης Κεντρικό Νοσοκομείο (Ν.Κ.)

Εθνικής Αμύνης 41- 54635- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 211 221 (εσωτ. 209)

12^ο 2/θ Ειδικό Δημοτικό Θεσσαλονίκης- στο Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ

Στιλπ Κυριακίδη 1- 54636- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 993 472

13^ο 3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Θεσσαλονίκης (Ν.Κ.)

Σχολείων 4- 56334- Ελευθέριο Κορδελιό- τηλ. (231) 766 086

4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο τυφλών Βορείου Ελλάδας

Βασ. Όλγας 32- 54641- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 857 722

**(Ν.Π.Ι.Δ.) 9^ο Ειδικό Δημοτικό σχολείο του Εθνικού Ιδρύματος Προστασίας
Κωφών (Ε.Ι.Π.Κ) Παράρτημα Θεσσαλονίκης**

Τέρμα Πανοράματος- 55236- τηλ. (231) 343 093 (εσωτ. 65)

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Πειραματικό 2/θ Ειδικό Δημοτικό Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων (Ν.Κ.)

Δωδώνης 6- 45221- Ιωάννινα- τηλ. (2651) 31 547

1^ο 4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ιωαννίνων (Ν.Κ.)

Αγ. Σαράντα 3- 45332- Ιωάννινα- τηλ. (2651) 26 587

2^ο 2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ιωαννίνων (Ν.Κ.)

Κατίνας Παζίνου 28- 45221- Ιωάννινα- τηλ. (2651) 26 587

2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ιωαννίνων (Κωφά- βαρήκοα)

Β. Ηπείρου 22 (Γαλακτοκοπική)- 45333- Ιωάννινα- τηλ. (2651) 29 329

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ιωαννίνων (σωματικά ανάπηρα) ΕΛΕΠΑΑΠ

Κιάφας & Κομνηνών- 45445- Ιωάννινα- τηλ. (2651) 34 493

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο τυφλών Ιωαννίνων

Γλυκιδών 1- 45221- Ιωάννινα- τηλ. (2651) 78 608

3^ο 2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ιωαννίνων (αυτιστικά παιδιά)

Παιδόπολη Αγία Ελένη- 45500- Ιωάννινα- τηλ (2651) 70 421

ΚΑΒΑΛΑΣ

1^ο 6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Καβάλας (Ν.Κ.)

Τέρμα Ιοκάστης- Παιδόπολη- Τ.Θ. 1043- Καβάλα- τηλ. (251) 837 003, 243 003

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο στο ίδρυμα Αγ. Μαρίας (Ν.Κ.)

Περιγιάλι, Αγ. Μαρίνα- 65000- Καβάλα- τηλ. (251) 833 941, 837 756

ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Καρδίτσας (εκπαιδεύσιμα Ν.Κ.)

Σαρανταπόρου 89- 43100- Καρδίτσα- τηλ. (2441) 41 534

ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Καστοριάς (Ν.Κ.)

Δέρπφελδ 13- 49100- Καστοριά- τηλ. (2661) 31 755

ΚΙΛΚΙΣ

4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Κιλκίς (Ν.Κ.)

Τέρμα Σαλαμίνοσ- 61100- Κιλκίς- τηλ. (2341) 25 848

ΚΟΖΑΝΗΣ

5/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Κοζάνης (Ν.Κ.)

2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Πτολεμαΐδας (Ν.Κ.)

Αρχή Δημοκρατίας 1- 50200- τηλ. (2463) 81 144

ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Κορίνθου (εκπαιδεύσιμα Ν.Κ.)

Κολοκοτρώνη 27- 20100- Κόρινθος- τηλ. (2741) 20 778

ΚΥΚΛΑΔΩΝ

4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ερμούπολης Σύρου (εκπαιδεύσιμα Ν.Κ.)

Βρονάδων 2-84100- Ερμούπολη- τηλ. (2281) 28332

ΛΑΡΙΣΑΣ

Πειραματικό ειδικό 4/θ Δημοτικό σχολείο Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λάρισας (Ν.Κ.)

Μουσών- Νεάπολη- 41334- Λάρισα

4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Γιάννουλης (Ν.Κ.)

Γιάννουλη Λάρισας- 41500- τηλ. (241) 591 258

ΛΑΣΙΘΙΟΥ

5/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Αγ. Νικολάου Κρήτης (Ν.Κ.)

Παλαιολόγου 78- 72100- Αγ. Νικόλαος Κρήτης- τηλ. (2841) 26 803

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ιεράπετρας (Ν.Κ.)

Κόρακα 43- 72200- Ιεράπετρα- τηλ. (2842) 36 374

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Σητείας (Ν.Κ.)

Θερίσσου 11- Σητεία- 72300- τηλ. (2843) 23 003

ΛΕΣΒΟΥ

Πειραματικό 3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Παιδαγωγικής Ακαδημίας Μυτιλήνης (Ν.Κ.)

Γ. Μούρα 10- 81100- Μυτιλήνη- τηλ. (2251) 22 871

ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

1^ο 3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείου Βόλου (Ν.Κ.)

Χρ. Σμύρνης 25- 38446- Βόλος- τηλ. (2421) 82 413

2^ο 3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Βόλου (Ν.Κ.)

Ορφανοτροφείου 4- 38333- Βόλος- τηλ. (2421) 21 728

2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο αγωγής ανηλίκων Βόλου (κοινωνικά δυσπροσάρμοστα)

Τέρμα Αναπαύσεως 2 & Ταξιαρχών - 38446- Ν. Ιωνία Βόλου- τηλ. (2421) 61 206

1/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Κωφών- βαρηκόων Βόλου

Κύπρου- 38221- Βόλος- τηλ. (2421) 43 731

2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Αλμυρού (Ν.Κ.)

37100- Αλμυρός

ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

1^ο 6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Καλαμάτας (Ν.Κ.)

1^ο Δημοτικό σχολικό συγκρότημα Φαρές- 24100- Καλαμάτα- τηλ. (2721) 24 290

ΞΑΝΘΗΣ

1^ο 6/θ Ειδικό σχολείο Ξάνθης (Ν.Κ.)

Μαραθώνος 2- 67100- Ξάνθη- τηλ. (2541) 29 373

ΠΕΛΛΑΣ

6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Γιαννιτσών (Ν.Κ.)

Μ. Αλεξάνδρου 112- 58100- Γιαννιτσά- τηλ. (2382) 21 834

4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Έδεσσας (Ν.Κ.)

Καράνου 18- 58200- Έδεσσα- τηλ. (2381) 25 228

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Αριδαίας (Ν.Κ.)

58400- Αριδαία- τηλ. (2384) 24 780

ΠΙΠΕΡΙΑΣ

1^ο 6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Κατερίνης (Ν.Κ.)

Περιφερειακή- 60100- Κατερίνη- τηλ. (2351) 35 222

ΠΡΕΒΕΖΑΣ

1^ο 3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Πρέβεζας (Ν.Κ.)

Αρκαδίου 6- 48100- Πρέβεζα- τηλ. (2682) 28 300

ΡΕΘΥΜΝΗΣ

1° 5/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Ρεθύμνου (Ν.Κ.)

Καντανολέοντος 10- 74100- Καμαράκι- τηλ. (2831) 26 710

ΡΟΔΟΠΗΣ

1° 3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Κομοτηνής (Ν.Κ.)

Μεραρχίας Σερρών 1- 69100- Κομοτηνή- τηλ. (2531) 26 536

ΣΑΜΟΥ

4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Σάμου (Ν.Κ.)

Θεμιστοκλή Σοφούλη- 83100- Σάμος- τηλ. (2273) 28 338

ΣΕΡΡΩΝ

6/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Σερρών (Ν.Κ.)

Δ. Μαρούλη 43- 62100- Σέρρες- τηλ. (2321) 29 349

(Ν.Π.Ι.Δ.) 3/θ Ειδικό Δημοτικό του Εθνικού Ιδρύματος Προστασίας Κωφών (Ε.Ι.Π.Κ.)

Παράρτημα Σερρών- Κουρέως Στεργίου 1- 62100- Σέρρες- τηλ. (2321) 21 989

ΤΡΙΚΑΛΩΝ

1° 4/θ Ειδικό σχολείο Τρικάλων (Ν.Κ.)

Νέα Ζωαγορά- 42100- Τρίκαλα- τηλ. (2431) 72 950

1° 2/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Καλαμπάκας (Ν.Κ.)

Αγ. Στεφάνου 4- 42200- Καλαμπάκα- τηλ. (2432) 22936

ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ

Πειραματικό 4/θ Ειδικό σχολείο Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας (Ν.Κ.)

Ι. Παπασιοπούλου 2- 35100- Λαμία- τηλ. (2231) 25 574

4/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Λαμίας (Ν.Κ.)

Πρεβέζης 22- 35100- Λαμία- τηλ. (2231) 26 334

ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Πειραματικό 2/θ Ειδικό σχολείο Παιδαγωγικής Ακαδημίας Φλώρινας (Ν.Κ.)

Αριστοτέλους 1- 53100- Φλώρινα- τηλ. (2385) 22 480

1/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Αμυνταίου

Νότιος Περιφερειακή οδός- 53200- Αμύνταιο- τηλ. (2386) 22 959

ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Χαλκιδικής (Ν.Κ.)

Πολύγυρος- 63100- Χαλκιδική- τηλ. (2371) 24 868

ΧΑΝΙΩΝ

1^ο 3/θ Ειδικό σχολείο Χανίων (ασκήσιμα Ν.Κ.)

Ελ. Βενιζέλου 107^Α- 73100- Χανιά- τηλ. (2821) 59 386

2/θ Ειδικό σχολείο στην ΕΛΕΠΑΑΠ Χανίων (σωματικά ανάπηρα)

Ξανθουδίδου 26- 73 134- Χανιά- τηλ. (2821) 43 249, 56 604

(Ν.Π.Δ.Δ.) 2/θ Ειδικό σχολείο του Εθνικού Ιδρύματος Προστασίας Κωφών (Ε.Ι.Π.Κ.)

Παράρτημα Καστελίου Κισάμου Κρήτης- Καστέλι, Κισάμου- 73400- Χανιά- τηλ. (2822) 23 455

(Ν.Π.Δ.Δ.) 8/θ Ειδικό σχολείο "Εθνικού Ιδρύματος Απροσάρμοστων Παίδων Κρήτης"

Εμμ. Πιμπλή (τέρμα)- 73100- Χανιά- τηλ. (2821) 51597

ΧΙΟΥ

3/θ Ειδικό Δημοτικό σχολείο Χίου (Ν.Κ.)

Λιβανού 45- 82100- Χίος- τηλ. (2271) 22 130

ΕΙΔΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ

Ειδικό Γυμνάσιο σωματικά αναπήρων Αθήνας

Ύδρας 2- 16345- Ηλιούπολη- τηλ. 99 35 714

Ειδικό Γυμνάσιο Αθηνών για κωφά- βαρήκοα παιδιά

Κορυτσάς 19- Κοντόπευκο- 15343- Αγ. Παρασκευή- τηλ. 60 12 946

Ειδικό Γυμνάσιο σωματικά αναπήρων στο Εθνικό Ίδρυμα αποκατάστασης αναπήρων

Λεωφόρος Χασιάς (9^η στάση Ε.Ι.Α.Α)- 13122- Ν. Λιόσια- τηλ. 23 13 777, 23 10 733

Ειδικό Γυμνάσιο για κωφά- βαρήκοα παιδιά Αργυρούπολης

Φειδίου 27 & Υμηττού 4- 16452- Αργυρούπολη- τηλ. 99 32 732

Ειδικό Τμήμα βαρηκόν στο 18^ο Γυμνάσιο Πατρών

Ναυπάκτου 29- 26331- Αρόη Πάτρας- τηλ. (261) 266 779

Ειδικό Γυμνάσιο σωματικά αναπήρων στην ΕΛΕΠΑΑΠ Θεσ/νίκης

Ελαιώνες Πυλαίας- 55563- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 318 544

Ειδικό Γυμνάσιο κωφών- βαρηκόν στο παράρτημα Εθνικού Ιδρύματος Προστασίας Κωφών Θεσ/νίκης

Τέρμα Πανοράματος- 55200- Θεσ/νίκη -τηλ. (231) 343 620

Ειδικά Τμήματα κωφών στο Γυμνάσιο Μαλακώπης

Γρ. Λαμπράκη 204- 54352- Άνω Τούμπα Θεσ/νίκη -τηλ. (231) 906 600

ΕΙΔΙΚΑ ΛΥΚΕΙΑ

Ειδικό Λύκειο σωματικά αναπήρων Αθήνας

Ύδρας 2- 16345- Ηλιούπολη- τηλ. 99 35 714

Ειδικό Λύκειο Αθηνών για κωφά- βαρήκοα παιδιά

Κορυτσάς 19- Κοντόπευκο- 15343- Αγ. Παρασκευή- τηλ. 60 12 922

Ειδικό Λύκειο σωματικά αναπήρων στο Εθνικό Ίδρυμα αποκαταστάσεως αναπήρων

Λεωφ. Χασιάς (9^η στάση Ε.Ι.Α.Α)- 13122- Ν. Λιόσια- τηλ. 23 13 777, 23 10 733

Λυκειακές τάξεις κωφών- βαρηκόων Αργυρούπολης

Φειδίου 27 & Υμηττού 4- 16452- Αργυρούπολη- τηλ. 99 32 732

Ειδικό Λύκειο κωφών- βαρηκόων στο παράρτημα Εθνικού Ιδρύματος Προστασίας Κωφών Θεσ/νίκης

Τέρμα Πανοράματος- 55200- Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 343 620

Ειδικά τμήματα κωφών στο Λύκειο Μαλακοπής

Γρηγ. Λαμπράκη 204- 54352- Άνω Τούμπα Θεσ/νίκη- τηλ. (231) 906 600- 930 314

Ειδική τάξη κωφών- βαρηκόων στο Γυμνάσιο Παραλίας Καλαμάτας

Ειδική τάξη στο Γ' Γυμνάσιο Ηρακλείου Κρήτης (για παιδιά κωφά- βαρήκοα)

Ειδική τάξη για παιδιά με κινητικά προβλήματα στο Βελησάρι Ιωαννίνων

**ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ**

Τ.Ε.Ε. Κωφών- βαρηκόων, Αγ. Παρασκευή

Κορυτσάς 19- 15343- Αγ. Παρασκευή- τηλ. 60 11 299

Τ.Ε.Ε. στο Εθνικό Ίδρυμα Αποκαταστάσεως Αναπήρων (Ε.Ι.Α.Α.)

Λεωφ. Χασιάς (9^η στάση Ε.Ι.Α.Α.)- 13122- Ίλιον- τηλ. 23 14 108

Ε.Ε.Ε.Κ. (για εφήβους με Ν.Κ.) Καλλιθέα

Ανδρομάχης 274- 17674- Τζιτζιφιές Καλλιθέα- τηλ. 94 22 555

Τ.Ε.Ε. Κωφών- βαρηκόων Θεσ/νίκης

Γεωργικής Σχολής 95- 54500- τηλ. (231) 471 212

ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Διεύθυνση Κωφών- βαρηκόων, Αγ. Παρασκευή

Κορυτσάς 19- 15343- Αγ. Παρασκευή- τηλ. 60 11 299

1^η Περιφέρεια Αθήνας, Νομαρχία Α' Αθηνών

Πειραιώς & Βούλγαρη 2- 10437- Αθήνα- τηλ. 52 26 766, φαξ 52 43 480- Χαρουπιάς
Αριστείδης

2^η Περιφέρεια Ανατολικής Αττικής (Β' Αθηνών)

Δήμητρος 8- 15124- Μαρούσι- τηλ. 80 68 533- Σπετσιώτης Ιωάννης

3^η Περιφέρεια Δυτικής Αττικής (Γ' Αθηνών)

Θηβών 357- 12244- Αιγάλεω- τηλ. 54 48 440- Παπακωνσταντίνου Κώστας

4^η Περιφέρεια (μέρος ΣΜΕΑ) Ν. Πειραιά

Σκουζέ 1- 18535- Πειραιάς- τηλ. 42 92 641- Λιοδάκης Δημήτριος

Περιφέρεια Αχαΐας- Αιτωλ/νίας- 5^η Ηλείας- Κεφαλληνίας- Ζακύνθου (Ν. Αχαΐας)

Αγ. Ανδρέου 130- 132-26244- Πάτρα- τηλ. (261) 312 856, φαξ (261) 312 856-
Θανόπουλος Θεόδωρος

**Περιφέρεια Κέρκυρας- Λευκάδας- 6^η Θεσπρωτίας- Άρτας- Πρέβεζας- Ιωαννίνων
(Ν. Ιωαννίνων)**

Τ.Θ. 1137- 45110- Ιωάννινα- τηλ. (2651) 28 090- Παπανικολάου Χρήστος

Περιφέρεια Θεσσαλονικής, 7^η Κιλκίς, Χαλκιδικής (Ν. Θεσσαλονικής)

Μοναστηρίου 107- 109- 54627- Θεσσαλονική- τηλ. (231) 544 655, φαξ (231) 542
525- Ελευθερίου Αθανάσιος

Περιφέρεια Καβάλας- Σερρών- 8^η Δράμας- Ξάνθης- Ροδόπης- Έβρου (Ν. Καβάλας)

Εθνικής Αντίστασης 20 Διοικητήριο- 65110- Καβάλα- τηλ. (251) 291 432, φαξ (251) 291 504- Παπαθεμελής Ιωάννης

Περιφέρεια Μέρος Ν. Πειραιά- 9^η Κυκλάδων- Νομαρχία Πειραιά

Σκουζέ 1- 18535- Πειραιάς- τηλ. 42 92 641, φαξ 42 92 908- Μπάσιος Ιωάννης

Περιφέρεια Θεσσαλονίκης, 10η Πιερίας, Πέλλας, Ημαθίας (Ν. Θεσσαλονίκης)

Μοναστηρίου 107- 109- 54627- Θεσσαλονίκη- τηλ. (231) 544 655, φαξ (231) 542 525- Αποστολίδης Αναστάσιος

Περιφέρεια 11^η Θεσσαλίας (Ν. Λάρισας)

Παπαναστασίου 63- 41100- Λάρισα- τηλ. (241) 253 731- Μπάτζιας Γρηγόριος

Περιφέρεια Αρκαδίας- Αργολίδας- 12^η Κορινθίας- Λακωνίας- Μεσσηνίας (Ν. Αρκαδίας)

Πλ. Αγ. Δημητρίου 4- 22100- Τρίπολη- τηλ. (2231) 21 385- Πανταζόπουλος Γεώργιος

Περιφέρεια Βοιωτίας- Εύβοιας- 13^η Φθιώτιδας- Φωκίδας- Ευρυτανίας (Ν. Φθιώτιδας)

Υψηλάντου 16- 35100- Λαμία- τηλ. (2231) 21 385- Κούτκιας Βασίλειος

Περιφέρεια Γρεβενών- Κοζάνης- 14^η Καστοριάς- Φλώρινας (Ν. Κοζάνης)

Χαρισίου Μούκα 3- 50100- Κοζάνη- τηλ. (2461) 41 446- Μπούσιος Κωνσταντίνος

Περιφέρεια Λέσβου- Χίου- 15^η Σάμου- Δωδεκανήσου (Ν. Λέσβου)

Βουρνάζων 10- 81100- Μυτιλήνη- τηλ. (2251) 43 900, φαξ (2251) 43 900- Μανιάτογλου Δημήτριος

16^η Περιφέρεια Κρήτης Ηρακλείου

Μπιζανίου 1- 71201- Ηράκλειο- τηλ. (281) 286 157, φαξ (281) 288 805- Βερνάδος Μιχαήλ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΟΑΕΔ- ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Μέτρο	Τίτλος: Προγράμματα Επιδότησης της Απασχόλησης Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων
Πληθυσμός- στόχος	Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, ηλικία 16-65 ετών
Περιγραφή του μέτρου	<p>A) Τριετές πρόγραμμα επιχορήγησης εργοδοτών</p> <p>1^{ος} χρόνος: επιδοτείται ο εργοδότης με 7.000 δρχ. την κάθε ημέρα απασχόλησης του ατόμου.</p> <p>2^{ος} χρόνος: επιδοτείται ο εργοδότης με 7.500 δρχ. ημερησίως.</p> <p>3^{ος} χρόνος: επιδοτείται ο εργοδότης με 8.500 δρχ. ημερησίως.</p> <p>Ο εργοδότης υποχρεούται να απασχολήσει το άτομο άλλους 12 μήνες χωρίς επιχορήγηση.</p> <p>B) Τριετές πρόγραμμα επιχορήγησης εργοδοτών, μερικής απασχόλησης, για άτομα που δε μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις πλήρους ωραρίου.</p> <p>Ποσό επιδότησης: 5.500 δρχ. ημερησίως και για 36 μήνες με την υποχρέωση να το απασχολήσει άλλους 12 μήνες χωρίς επιχορήγηση.</p> <p>Γ) Πρόγραμμα ορισμένου χρόνου σύμβασης, για την επιχορήγηση Επιχειρήσεων που λειτουργούν σε εποχιακή βάση (τουριστικές επιχειρήσεις, κλπ.) και Αναπτυξιακών Επιχειρήσεων Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με ελάχιστο χρονικό διάστημα απασχόλησης 5 μήνες.</p> <p>Επιδοτείται ο εργοδότης με 7.000 δρχ. την κάθε ημέρα απασχόλησης του ατόμου.</p> <p>Το πρώτο τρίμηνο από την πρόσληψη του ατόμου θεωρείται περίοδος προκατάρτισης και προσαρμογής. Ο εργοδότης στο διάστημα αυτό υποχρεούται να εκπαιδεύσει το άτομο στο αντικείμενο απασχόλησής του και να το βοηθήσει να ενταχθεί ομαλά στην παραγωγική διαδικασία και γι' αυτές τις ενέργειες επιχορηγείται με το επιπλέον ποσό των</p>

	300.000 δρχ.
Ποσοτικοποιημένος στόχος	800 Νέες Θέσεις Εργασίας
Δείκτης	Η κάλυψη της ανεργίας του 50% των εγγεγραμμένων ΑΜΕΑ στα μητρώα ανέργων του ΟΑΕΔ που ζητούν απασχόληση, η διατήρηση των θέσεων εργασίας μετά τη λήξη του προγράμματος, η κοινωνικοοικονομική αυτονόμηση των ΑΜΕΑ.
Χρηματοδότηση	ΟΑΕΔ
Εμπλεκόμενοι φορείς	Υπ. Εργασίας, Υπ. Υγείας και Πρόνοιας, Φορείς κατάρτισης ΑΜΕΑ, Συνδικαλιστικοί φορείς ΑΜΕΑ. Κοινωνικοί εταίροι.

Μέτρο	Τίτλος: Προγράμματα Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων
Πληθυσμός- στόχος	Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, ηλικία 18-65 ετών
Περιγραφή του μέτρου	Διετές πρόγραμμα επιχορήγησης ΝΕΕ 1 ^{ος} χρόνος: επιδοτείται ο ΝΕΕ με 2.500.000 δρχ. και μέχρι του ποσού των 3.500.000 δρχ., εάν Είναι με ποσοστό αναπηρίας άνω του 60%, με το ποσό των 500.000 δρχ. Το άτομο είναι γυναίκα, με το ποσό των 500.000 δρχ. Ο ΝΕΕ κατοικεί σε απομακρυσμένη ορεινή και νησιωτική περιοχή, με το ποσό των 500.000 δρχ Ο ΝΕΕ είναι άνω των 45 ετών, με το ποσό των 500.000 δρχ Ο ΝΕΕ μπορεί να κάνει χρήση μέχρι δύο των παραπάνω περιπτώσεων προσαύξησης. 2 ^{ος} χρόνος: επιδοτείται ο ΝΕΕ με 1.800.000 δρχ.
Ποσοτικοποιημένος στόχος	120 Θέσεις
Δείκτης	Η κάλυψη της ανεργίας των εγγεγραμμένων ΑΜΕΑ στα μητρώα ανέργων του ΟΑΕΔ που δυσκολεύονται να ετεροαπασχοληθούν και προτιμούν να αναπτύξουν την

	ατομική τους επιχείρηση σύμφωνα με τις ατομικές δεξιότητες και προτιμήσεις τους. Η κοινωνικοοικονομική αυτονόμηση των ΑΜΕΑ.
Χρηματοδότηση	ΟΑΕΔ
Εμπλεκόμενοι φορείς	Υπ. Εργασίας, Υπ. Παιδείας και Πρόνοιας, Φορείς κατάρτισης ΑΜΕΑ, Συνδικαλιστικοί φορείς ΑΜΕΑ, Κοινωνικοί εταίροι.

Μέτρο	Τίτλος: Προγράμματα Επιχορήγησης εργοδοτών και Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών για Εργονομική Διευθέτηση του χώρου εργασίας ατόμων με Ειδικές Ανάγκες.
Πληθυσμός- στόχος	Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, ηλικία 18-65 ετών
Περιγραφή του μέτρου	Για την καλύτερη προσαρμογή και διευκόλυνση των ΑΜΕΑ που προσλαμβάνονται μέσω του προγράμματος ΝΘΕ ή εντάσσονται στο πρόγραμμα ΝΕΕ, επιδοτείται η εργονομική διευθέτηση του εργασιακού χώρου σύμφωνα με τις προσωπικές ανάγκες κάθε εργαζόμενου, π.χ. δημιουργία ράμπας, ειδικής τουαλέτας, πάγκου εργασίας κλπ., χρηματοδοτώντας τη δαπάνη έως 90% του συνολικού κόστους και μέχρι του ύψους των 800.000 δρχ. για κάθε εργονομική διευθέτηση χώρου εργασίας που κρίνεται αναγκαία.
Ποσοτικοποιημένος στόχος	100 Θέσεις
Δείκτης	Η διευκόλυνση και μεγιστοποίηση της απόδοσης των εργαζομένων ΑΜΕΑ.
Χρηματοδότηση	ΟΑΕΔ
Εμπλεκόμενοι φορείς	Υπ. Εργασίας, Εργοδοτικοί φορείς, Συνδικαλιστικοί φορείς ΑΜΕΑ.

Μέτρο	Τίτλος: Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης ΑΜΕΑ
Πληθυσμός- στόχος	Άτομα με Ειδικές Ανάγκες (με κινητικές, αισθητηριακές και άλλες αναπηρίες)
Περιγραφή του μέτρου	<p>Ο ΟΑΕΔ ενθαρρύνει και προωθεί την ενσωμάτωση των ΑΜΕΑ στα κοινά εκπαιδευτικά προγράμματα Μαθητείας και ΣΕΚ, όταν η αναπηρία τους το επιτρέπει και γι' αυτό υπάρχει πρόβλεψη ώστε το 10% των εκπαιδευομένων να καλύπτεται από ΑΜΕΑ. Όταν αυτό δεν είναι δυνατό, υλοποιεί ειδικά προγράμματα στα τρία εξειδικευμένα ΚΕΚ ΑΜΕΑ του Οργανισμού με προγράμματα προσαρμοσμένα στις εξελίξεις και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, καθώς και στα ειδικά χαρακτηριστικά των καταρτιζομένων. Καταρτίζει ετησίως περίπου 260 ΑΜΕΑ στις παρακάτω σχολές και ειδικότητες.</p> <p>1. ΚΕΚ ΑΜΕΑ ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ, 130 άτομα Ειδικότητες: Υπάλληλοι Γραφείου με χρήση Η/Υ Υπάλληλοι Γραφείου με χρήση Η/Υ εξ αποστάσεως Ευλογλυπτική- Ξυλουργική Αγγειοπλαστική Δερματοτεχνία</p> <p>2. ΚΕΚ ΑΜΕΑ ΛΑΚΚΙΑΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ, 100 άτομα με Νοητική Στέρηση, εκπαιδεύσιμα- ασκήσιμα Ειδικότητες: Ξυλουργική Γεωτεχνική Κοπτική- Ραπτική- Υφαντική- Ταπητουργία</p> <p>3. ΚΕΚ ΑΜΕΑ ΛΑΡΙΣΑ, 40 άτομα Ειδικότητες: Υπάλληλοι Γραφείου με χρήση Η/Υ Κοπτική- Ραπτική</p>
Ποσοτικοποιημένος στόχος	260 Θέσεις
Δείκτης	Επίτευξη διδακτικών στόχων- απόκτηση επαγγελματικών δεξιοτήτων, ένταξη στην αγορά εργασίας μετά τη λήξη της κατάρτισης, ψυχολογική ενδυνάμωση των ΑΜΕΑ.

Χρηματοδότηση	Μέρος του κόστους του προγράμματος καλύπτεται κατά 80% από το ΕΚΤ Επιχειρησιακό Πρόβλημα. "Καταπολέμηση του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας" και κατά 20% από τον ΟΑΕΔ.
Εμπλεκόμενοι Φορείς	Υπ. Εργασίας, Συνδικαλιστικοί φορείς ΑΜΕΑ.

Μέτρο	Τίτλος: Προγράμματα Επιχορήγησης εργοδοτών και Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας "ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ"
Πληθυσμός- στόχος	Άτομα Ευάλωτων κοινωνικά ομάδων που έχουν καταρτισθεί στα πλαίσια της πρωτοβουλίας "ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ", περιόδου 1997- 1999.
Περιγραφή του μέτρου	<p>Το Πρόγραμμα αφορά την επιδότηση της απασχόλησης ανέργων ατόμων, ηλικίας 16-64 ετών που ωφελήθηκαν-καταρτίστηκαν στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας "ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ", HORIZON, ομάδα στόχος: ΑΜΕΑ NOW, ομάδα στόχος: Γυναίκες</p> <p>YOUTSTART, ομάδα στόχος: ηλικίας 16-24 ετών που Δε διαθέτουν βασικά επαγγελματικά προσόντα.</p> <p>INTEGRA, ομάδα στόχος: παλιννοστούντες, πρόσφυγες, μετανάστες, αποφυλακισμένα άτομα, ανήλικοι παραβάτες, αποθεραπευμένοι πρώην χρήστες μονογονεϊκών οικογενειών, μακροχρόνια άνεργοι, άτομα ηλικίας 55-64 ετών.</p> <p>Α) Πρόγραμμα επιδότησης Νέων Θέσεων Εργασίας Διάρκεια Προγράμματος: 18 μήνες Ο εργοδότης επιδοτείται με το ποσό των 6.500 δρχ. ημμερησίως.</p> <p>Β) Πρόγραμμα επιδότησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών, Συνεταιρισμών κλπ. Διάρκεια προγράμματος: 12 μήνες Ποσό επιχορήγησης: 2.800.000 δρχ.</p>

Ποσοτικοποιημένος στόχος	1.180 Θέσεις Εργασίας
Δείκτης	Η κάλυψη ανεργίας του 90% των καταρτισθέντων στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας "ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ", η διατήρηση των θέσεων εργασίας μετά τη λήξη του προγράμματος, η κοινωνικοοικονομική αυτονόμηση των χρηστών του προγράμματος.
Χρηματοδότηση	Η δαπάνη καλύπτεται κατά 75% από το ΕΚΤ και κατά 25% από τον προϋπολογισμό του ΟΑΕΔ .
Εμπλεκόμενοι φορείς	Υπ. Εργασίας, Φορείς υλοποίησης των άλλων ενεργειών της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας "ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ", Συνδικαλιστικοί φορείς ομάδων στόχου, Κοινωνικοί εταίροι.

Μέτρο	Τίτλος: Προγράμματα Επιχορήγησης εργοδοτών και Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών στα πλαίσια του Ε.Π. "Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την αγορά εργασίας".
Πληθυσμός- στόχος	Άτομα Ευάλωτων κοινωνικά ομάδων που βρίσκονται ή κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.
Περιγραφή του μέτρου	Το Πρόγραμμα αφορά την επιδότηση της απασχόλησης ανέργων ατόμων, ηλικίας 16-65 ετών που ωφελήθηκαν-καταρτίστηκαν στα πλαίσια του Ε.Π. "Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την αγορά εργασίας". περιόδου 1996-1998 και στα υποπρογράμματα: Υπ. 1, ομάδα στόχος: ΑΜΕΑ Υπ. 2, ομάδα στόχος: Μετανάστες, Πρόσφυγες, Παλινοστούντες Υπ. 3, ομάδα στόχος: Αποφυλακισμένοι, Ανήλικοι παραβάτες, αρχηγοί μονογενεϊκών οικογενειών, άτομα απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, άτομα

	<p>με πολιτιστικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, απεξαρτημένα άτομα, άνεργα άτομα ηλικίας 45-65 ετών.</p> <p>Υπ. 4, ομάδα στόχος: άτομα με διανοητικά προβλήματα και ψυχικές ασθένειες.</p> <p>Α) Πρόγραμμα επιδότησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών, Συνεταιρισμών κλπ.</p> <p>Διάρκεια Προγράμματος: 13 μήνες</p> <p>Ποσό επιχορήγησης: 3.000.000 δρχ. έως 3.700.000 δρχ. ανάλογα με τα ατομικά χαρακτηριστικά (ΑΜΕΑ, Γυναίκα, άνω των 45 ετών κλπ.)</p>
Ποσοτικοποιημένος στόχος	3.000.000 Θέσεις Εργασίας
Δείκτης	Η κάλυψη της ανεργίας του 80% των καταρτισθέντων στα πλαίσια του Ε.Π. "Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την αγορά εργασίας", η διατήρηση των θέσεων εργασίας μετά τη λήξη του προγράμματος, η κοινωνικοοικονομική αυτονόμηση των χρηστών του προγράμματος.
Χρηματοδότηση	Η δαπάνη καλύπτεται κατά 80% από το ΕΚΤ και κατά 20% από τον προϋπολογισμό του ΟΑΕΔ .
Εμπλεκόμενοι φορείς	Υπ. Εργασίας, Υπ. Υγείας και Πρόνοιας, Φορείς υλοποίησης των άλλων ενεργειών του Ε.Π. "Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την αγορά εργασίας", Συνδικαλιστικοί φορείς ομάδων στόχου, Κοινωνικοί εταίροι.

Μέτρο	Τίτλος: "Ανάπτυξη Δομών ΣΥΥ ΟΑΕΔ"
Πληθυσμός- στόχος	<p>Τα άτομα που καταρτίστηκαν- ωφελήθηκαν</p> <p>Στα πλαίσια του Λ.Π. "Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την αγορά εργασίας" κατά τα έτη 1996-1999 και θα υπαχθούν στα προγράμματα επιδότησης του ΟΑΕΔ (ΝΘΕ/ΝΕΕ)</p> <p>Στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας "ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ"</p> <p>Ευπαθείς κοινωνικά ομάδες που εντάσσονται στα ειδικά προγράμματα απασχόλησης- κατάρτισης του ΟΑΕΔ. Κοινοί άνεργοι με έντονα κοινωνικά προβλήματα.</p>
Περιγραφή του μέτρου	<p>Η ανάπτυξη Γραφείων Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών που θα λειτουργήσουν σε όλες τις υπηρεσίες απασχόλησης του Οργανισμού και θα στελεχωθούν από 115 εξειδικευμένους επιστήμονες.</p> <p>Το έργο των Συμβούλων Παροχής Σ.Υ.Υ. καθορίζεται ως εξής:</p> <p>Ενημέρωση, ψυχολογική στήριξη και ενδυνάμωση των ατόμων που βρίσκονται ή κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό.</p> <p>Ενημέρωση- ευαισθητοποίηση εργοδοτών για ένταξη στα ειδικά προγράμματα επιδότησης της απασχόλησης ευπαθών κοινωνικά ομάδων.</p> <p>Προώθηση των προγραμμάτων που αφορούν τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες.</p> <p>Προώθηση και ένταξη των ατόμων στην αγορά εργασίας.</p> <p>Συνεχής παρακολούθηση και στήριξη των ατόμων που εντάσσονται στα ειδικά προγράμματα απασχόλησης προκειμένου να προσαρμοσθούν στον εργασιακό χώρο και να δημιουργηθούν συνθήκες διατήρησης της θέσης εργασίας μετά τη λήξη των προγραμμάτων.</p> <p>Συμβουλευτική και στήριξη στις οικογένειες των ατόμων</p>

	<p>για την αντιμετώπιση προβλημάτων που συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό των ατόμων.</p> <p>Συνεργασία με όλους τους Κοινωνικούς Εταίρους και Φορείς της Περιφέρειας που δραστηριοποιούνται σε προγράμματα που απευθύνονται σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες.</p>
Ποσοτικοποιημένος στόχος	<p>Με το μέτρο αυτό αναμένεται να ωφεληθούν περί τα 6.000 άτομα που προβλέπεται να ενταχθούν στα ειδικά προγράμματα επιδότησης της απασχόλησης που αφορούν τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες.</p>
Δείκτης	<p>Η κάλυψη των θέσεων επιδότησης της απασχόλησης που προκηρύσσονται για τα άτομα που ανήκουν στις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού, η θετική προσαρμογή των ατόμων στον εργασιακό χώρο και η διατήρηση των θέσεων εργασίας μετά τη λήξη του προγράμματος, η άρση άλλων παραγόντων που συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό των χρηστών και η κοινωνικοοικονομική αυτονομισή τους.</p>
Εμπλεκόμενοι Φορείς	<p>Υπ. Εργασίας και Κοιν. Ασφαλίσεων, Φορείς υλοποίησης των άλλων ενεργειών του Ε.Π. "Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την αγορά εργασίας", Συνδικαλιστικοί φορείς ομάδων -στόχου, Κοινωνικοί εταίροι, κλπ.</p>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Π.Δ. 246/98, άρθρο 30, παράγρ. 1 και 5 (ΦΕΚ 183/τ. Α'/31.7.1998)

και Π.Δ. 153/200 (ΦΕΚ 131 κ. Α'/29.5.2000)

Οι μαθητές με ειδικές ανάγκες που φοιτούν στις συνήθεις σχολικές τάξεις εξετάζονται μαζί με τους υπόλοιπους μαθητές της τάξης στην οποία ανήκουν και στα ίδια θέματα.

Μαθητές τυφλοί, με σοβαρές διαταραχές στην όραση, με μόνιμη ή παροδική σωματική βλάβη, καθώς και με ειδικές διαταραχές λόγου (λεγασθένεια, δυσλεξία) εξετάζονται μόνο προφορικά. Ανάλογα με την περίπτωση απαιτούνται: βεβαίωση γνωμάτευσης από την οικεία Πρωτοβάθμια Υγειονομική Επιτροπή και ειδική διαγνωστική έκθεση αναγνωρισμένου δημόσιου Ιατροπαιδαγωγικού Κέντρου ή Σταθμού. Οι βεβαιώσεις αυτές πρέπει να κατατίθενται στη Δ/ση του Σχολείου το αργότερο μέχρι τις 15 Μαΐου κάθε έτους.

Για τις παραπάνω κατηγορίες οι μαθητές της Β' και Γ' τάξης εξετάζονται στο οικείο βαθμολογικό κέντρο που λειτουργεί στη Δ/ση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην οποία ανήκει το σχολείο φοίτησής τους, ενώπιον της επιτροπής φυσικών αδυνάτων. Αν οι μαθητές είναι περισσότεροι από 50, ορίζεται ειδικό εξεταστικό κέντρο. Μαθητές κωφοί, βαρήκοοι σε ποσοστό 67% και πάνω και όσοι παρουσιάζουν προβλήματα διαταραχής στο λόγο (δυσαρθρία, κεκεδισμό κλπ.) εξετάζονται μόνο γραπτά. Απαιτούνται βέβαια, οι βεβαιώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω ανάλογα με την περίπτωση.

Για τις παραπάνω κατηγορίες, οι μαθητές της Β' και Γ' τάξης εξετάζονται στο Λύκειο στο οποίο φοιτούν, σε χωριστή αίθουσα, ενώ ο χρόνος της εξέτασης μπορεί να παραταθεί με απόφαση της Λυκειακής Επιτροπής.

Οι "κατ' ιδίαν διδαχθέντες μαθητές" εξετάζονται μόνο γραπτά κατά την εξεταστική περίοδο του Ιουνίου ταυτόχρονα με τους κανονικούς μαθητές της αντίστοιχης τάξης του Λυκείου, στην οποία ζητούν την εξέταση, στην ίδια εξεταστέα ύλη και στα ίδια θέματα.

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Υπουργική Απόφαση ΦΕΚ 151/Β6/270/14-4-2000

Σύμφωνα με τις διατάξεις της αριθμ Φ152/Β6/198/4-4-2000 Υπουργικής Απόφασης, οι τυφλοί, οι κωφάλαλοι, οι πάσχοντες από μεσογειακή δρεπανοκυτταρική ή μικροδρεπανοκυτταρική αναιμία, οι πάσχοντες από συγγενή υδροκεφαλία με μόνιμη τεχνητή παροχέτευση του εγκεφαλονωτιαίου υγρού (shunt) συνοδευμένη και από άλλες διαμαρτίες, όπως αραχνοειδής κύστη με φαινόμενα επιληπτικής κρίσης, καθώς επίσης οι πάσχοντες από μυϊκή δυστροφία Dunhenne από βαριά αγγειακή δυσπλασία του εγκεφαλικού στελέχους από κακοήθεις νεοπλαστίες (λευχαιμίες, λεμφώματα, συμπαγείς όγκους), από το σύνδρομο του Bund Charl, από τη νόσο του Fabry, από βαριά μυασθένια, θεραπευτικώς αντιμετωπιζόμενη με φαρμακευτική αγωγή, οι νεφροπαθείς που υποβάλλονται σε αιμοκάθαρση, οι πάσχοντες από συγγενική αιμορραγική διάθεση- αιμορροφιλίες και οι υποβαλλόμενοι σε θεραπεία με παράγοντες πήξεως, οι υποβληθέντες σε μεταμόσχευση μυελού των οστών ή μεταμόσχευση κερατοειδούς χιτώνος, καρδιάς, ήπατος, πνευμόνων, νεφρού, παγκρέατος, οι πάσχοντες από ινσουλινοεξαρτώμενο νεανικό διαβήτη τύπου 1, οι πάσχοντες από σύνδρομο Evans, οι πολυμεταγγιζόμενοι πάσχοντες από μεσογειακή αναιμία, οι έχοντες κινητικά προβλήματα, οφειλόμενα σε αναπηρία άνω του 67%, που είναι απόφοιτοι Λυκείου, εγγράφονται στη σχολή ή στο τμήμα της επιλογής τους σε ποσοστό θέσεων 3% επί του συνολικού αριθμού εισακτέων καθ' υπέρβαση, εκτός από τις σχολές ή τα τμήματα εκείνα για τα οποία, με αιτιολογημένη απόφαση της ίδιας της σχολής ή του τμήματος, που έχει εγκριθεί από τη Σύγκλητο του Ιδρύματος, η συγκεκριμένη πάθηση, λόγω της φύσης της επιστήμης καθιστά δυσχερή γι' αυτούς την παρακολούθηση. Για το λόγο αυτό, οι υποψήφιοι που ανήκουν στην κατηγορία αυτή θα πρέπει, πριν ζητήσουν να εγγραφούν, να διαπιστώσουν από τη γραμματεία του τμήματος αν έχει εκδοθεί ή όχι σχετική απόφαση.

Στην περίπτωση που ο αριθμός των αιτήσεων των ανωτέρω υποψηφίων σε σχολή ή τμήμα είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των θέσεων που αντιστοιχεί στο ανωτέρω ποσοστό, η επιλογή των εγγραφόμενων γίνεται από την ίδια τη σχολή με βάση το βαθμό του απολυτηρίου των υποψηφίων με φθίνουσα σειρά και μέχρι να συμπληρωθούν οι θέσεις του ανωτέρω ποσοστού. Σε ισοψηφία με τον τελευταίο εργαζόμενο, εγγράφοντες είναι επιπλέον οι ισοβαθμούντες.

Δεν αποκλείεται σε όσους εμπíπτουν στην περίπτωση αυτή η υποβολή αίτησης και σε περισσότερες από μία σχολές ή τμήματα.

3. ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Νόμος 2643/24.9.98

"Μέριμνα για την απασχόληση ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις"

Ο νόμος μεριμνά για την απασχόληση ατόμων ειδικών κατηγοριών. Ως προς τα άτομα με ειδικές ανάγκες περιλαμβάνει ρυθμίσεις σχετικά με το διορισμό ή πρόσληψη των ατόμων αυτών σε δημόσιες υπηρεσίες, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) και οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) κάθε βαθμίδας. Ειδικότερα, οι παραπάνω φορείς υποχρεούνται να διορίζουν ή να προσλαμβάνουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες που προστατεύονται από το συγκεκριμένο νόμο χωρίς διαγωνισμό ή επιλογή, με σειρά προτεραιότητας και σε θέσεις που αντιστοιχούν στο 5% των θέσεων που προκηρύσσονται κάθε φορά.

Επιπλέον, οι δημόσιες υπηρεσίες, τα Ν.Π.Δ.Δ. και οι Ο.Τ.Α. κάθε βαθμίδας υποχρεούνται να διορίζουν και να προσλαμβάνουν:

Α) Στο 80% των κενών θέσεων τηλεφωνητών οικιακών τηλεφωνικών κέντρων, τυφλούς, πτυχιούχους των σχολών εκπαίδευσης τυφλών τηλεφωνητών που υπάγονται στην εποπτεία των Υπουργείων Υγείας και Πρόνοιας, Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Β) Στο ένα πέμπτο (1/5) των κενών θέσεων κλητήρων, νυχτοφυλάκων, καθαριστών - καθαριστριών, θυρωρών, κηπουρών και τραπεζοκόμων, θύματα πολέμου, αναπήρους πολεμικής ή ειρηνικής περιόδου και τέκνα αναπήρων και θυμάτων πολέμου.

Περιλαμβάνονται, ακόμη, ρυθμίσεις σχετικά με φορείς του ιδιωτικού τομέα που απασχολούν προσωπικό πάνω από 50 άτομα, καθώς και σχετικά με φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα, οι οποίοι υποχρεούνται να προσλαμβάνουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες που προστατεύονται από το συγκεκριμένο νόμο σε ποσοστό 2% και 3% αντίστοιχα.

Επίσης, περιλαμβάνονται οι ρυθμίσεις σχετικά με την επιχορήγηση εργοδοτών για την απασχόληση ατόμων με ειδικές ανάγκες και για την εργονομική διευθέτηση του χώρου εργασίας τους, καθώς και ρυθμίσεις σχετικά με την επαύξηση του χρόνου

αδείας των ατόμων και σχετικά με τις ηθικές αμοιβές που μπορούν να απολάβουν φορείς του ιδιωτικού ή του ευρύτερου δημόσιου τομέα ή και πρόσωπα που δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την απασχόληση ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Νόμος 2716/17.5.99

"Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άλλες διατάξεις"

Άρθρο 9: "Μονάδες και προγράμματα ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης"

Οι μονάδες ή τα προγράμματα όπου παρέχονται υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης για ενήλικες, παιδιά ή εφήβους είναι τα Οικοτροφεία, οι Ξενώνες, τα Προστατευόμενα Διαμερίσματα και οι Φιλοξενούσες Οικογένειες. Αυτά έχουν στόσο την τοποθέτηση και ψυχιατρική παρακολούθηση, σε χώρους διαβίωσης, θεραπείας και υποστήριξης, για μακρόχρονη ή βραχεία παραμονή των ατόμων με ψυχικές διαταραχές και σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα, όταν δεν έχουν στέγη ή κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον, μετά από αίτησή τους, με σύμφωνη γνώμη του θεράποντος ψυχιάτρου ή της θεραπευτικής ψυχιατρικής ομάδας. Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται είναι πολιτιστικές, εκπαιδευτικές, καθώς και κοινωνικής και επαγγελματικής επανένταξης.

Άρθρο 10: "Ειδικά Κέντρα Κοινωνικής Επανένταξης, Ειδικές Μονάδες Αποκατάστασης και Επαγγελματικής Επανένταξης"

Α. Υπηρεσίες αποκατάστασης και κοινωνικής- επαγγελματικής επανένταξης παρέχονται από ένα ή περισσότερα τμήματα ή μονάδες των Ψυχιατρικών Νοσοκομείων και των νοσοκομείων του ν.δ. 2592/1953 και του ν. 1397/1983. Τα τμήματα αυτά ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας, μετά από πρόταση των αντίστοιχων Τομεακών Επιτροπών Ψυχικής Υγείας Ενηλίκων, ως Ειδικά Κέντρα Κοινωνικής Επανένταξης.

Τα Ειδικά Κέντρα Κοινωνικής Επανένταξης μπορεί να είναι Θεραπευτικές Μονάδες Αποκατάστασης και Κέντρα Κοινωνικής Επανένταξης για ενήλικες, παιδιά ή εφήβους και Κέντρα Προεπαγγελματικής και Επαγγελματικής Κατάρτισης για ενήλικες και εφήβους.

Β. Οι Ειδικές Μονάδες Αποκατάστασης και Επαγγελματικής Επανάταξης είναι τα Προστατευμένα Εργαστήρια και τα Εργαστήρια Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Απευθύνονται σε ενήλικες ή εφήβους ηλικίας 15 ετών και άνω με χρόνιες ψυχικές διαταραχές και σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα και έχουν ως αντικείμενό τους την ψυχική υγεία. Συγκεκριμένα, παρέχουν υπηρεσίες για την απόκτηση λειτουργικών, μαθησιακών και επαγγελματικών δεξιοτήτων, από κατάλληλο προσωπικό με σκοπό τη θεραπεία, την κοινωνική επανάταξη και την τοποθέτησή τους στην ελεύθερη ή προστατευόμενη αγορά εργασίας ή σε Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης ή άλλες μορφές κοινωνικών ή δημοτικών επιχειρήσεων.

Άρθρο 12: Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι. Σ.Π.Ε.)

Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι. Σ.Π.Ε.) αποβλέπουν στην κοινωνικο-οικονομική ενσωμάτωση και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα και συμβάλλουν στη θεραπεία τους και στην κατά το δυνατόν οικονομική τους ανάρτηση. Οι Κοι. Σ.Π.Ε. μπορούν να είναι ταυτόχρονα παραγωγικές, καταναλωτικές, εμπορικές, προμηθευτικές, μεταφορικές, τουριστικές, οικοδομικές, πιστωτικές, αναπτυξιακές, κοινωνικές, εκπαιδευτικές και πολιτιστικές μονάδες και να αναπτύσσουν οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα (αγροτική, κτηνοτροφική, μελισσοκομική, αλιευτική, δασική, βιομηχανική, βιοτεχνική, ξενοδοχειακή, εμπορική, παροχής υπηρεσιών, κοινωνικής ανάπτυξης). Ειδικότερα, μπορούν:

- Να ιδρύουν και να διατηρούν καταστήματα πώλησης και υποκαταστήματα οπουδήποτε.
- Να συμμετέχουν σε επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, εφόσον η συμμετοχή αυτή επιτρέπεται από τις ειδικές κατά περίπτωση διατάξεις. Ειδικότερα, μπορεί να συμμετέχουν σε Ευρωπαϊκούς Ομίλους Οικονομικού Σκοπού, Κοινοπραξίες, Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης, Ανώνυμες Εταιρείες και Δημοτικές Επιχειρήσεις.
- Να συμμετέχουν σε αναπτυξιακά προγράμματα ή να συμμετέχουν με άλλες επιχειρήσεις ή εταιρείες στην πραγματοποίησή τους και να συνεργάζονται μέσω κοινοπραξιών ή προγραμματικών συμβάσεων με άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα

δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, εταιρείες ή άλλες ενώσεις κάθε τύπου, οι οποίες έχουν αντικείμενο την ανάπτυξη δραστηριοτήτων από αυτές που προβλέπονται στον παρόντα νόμο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

Ανδριανός, Π. (1998). Έρευνα Εργασιακών Δομών. Στο Ειδικό Τεύχος: *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Συμβουλευτική και Επαγγελματικού Προσανατολισμού*. Αθήνα 5-6 Δεκεμβρίου 1998. ΕΛΕΣΥΠ. Ελληνικά Γράμματα.

Ανδριανός, Π. (1998). Μετάδοση Ικανοτήτων Διασύνδεσης. Στο Ειδικό Τεύχος: *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Συμβουλευτική και Επαγγελματικού Προσανατολισμού*. Αθήνα 5-6 Δεκεμβρίου 1998. ΕΛΕΣΥΠ. Ελληνικά Γράμματα.

Βασιλείου, Γ. (1987): Ο άνθρωπος ως Σύστημα: Μια παρουσίαση για τον παιδοψυχίατρο. Στο: ανθολόγιο Γσιάντης Ι., Μανωλόπουλος Σ. (επιμελητές έκδοσης), *Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Bloom, B. (1956): *Taxinomy of Educational Goals. Handbook I. Cognitive Domain*. New York: David Mc Kay.

Βουλγαρόπουλος, Νίκος, ιστοσελίδα <http://www.disabled.gr>

Department for Education and Employment (1996). *The Disability Discrimination Act: Definition of Disability*.

Δημητρόπουλος, Α. (1992): Πληροφορία, πληροφόρηση και πληροφορική στους χώρους ειδικής αγωγής και αποκατάστασης στην Ελλάδα. Στο ανθολόγιο: Καϊλα, Μ., Πολεμικός, Ν., Φιλίππου, Γ. (Επιμελητές έκδοσης) *Άτομα με ειδικές ανάγκες* (572-577). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Δημητρόπουλος, Α. [Επιμέλεια] (1999): *Κείμενα για τη Συμβουλευτική των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες και Ατόμων που κινδυνεύουν από Κοινωνικό Αποκλεισμό*. Σπουδαστικό βοήθημα. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Δημητρόπουλος, Α. (1995): *Η Επαγγελματική Εκπαίδευση των Νοητικώς Καθυστερημένων στην Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

Δημητρόπουλος, Ε. (1999): *Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας (1996). Εθνική Έκθεση για το Πρόγραμμα Leonardo da Vinci: αρχική και συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα.

Ελληνική Εταιρεία Ψυχικής Υγιεινής και Νευροψυχιατρικής του Παιδιού (1994). *Διεπαγγελματική Συμβουλευτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Εταιρεία Σπαστικών Βορ. Ελλάδος (1987). *Δικαίωμα στη διαφορά. Βασική Ενημέρωση για μια ανθρώπινη σχέση με ανθρώπους που έχουν αναπηρίες*.

Finnie Nancie. *Η αγωγή του σπαστικού παιδιού*. Αθήνα. (Αποστολόπουλος, Τ.Γ.)

Goleman, D. (1991): *Η συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Hakistian, A., R. & McLean, P., D. (1989). *Σύντομο ερωτηματολόγιο κατάθλιψης*. Psychological Assessment 1, 139-141.

Herpner & Petersen (1982). The developments and implication of a personal problem solving inventory. Journal of Counseling psychology 29, 66-75.

Pierr, E. L. & Cramer, S. H., (1992): *Career Guidance and Counseling Through the Life Span*. Harper Collins Publ. N.Y.

Κοσμίδου- Hardy, X. (1998): *Η Επικοινωνία και οι Σχέσεις στο Διαπολιτισμικό Σχολείο: Εκπαιδευτικό, Ερευνητικό Έργο με Κριτική Ενεργό Έρευνα*. Στο Μάρκου, Γ. Αθήνα. (υπό έκδοση), Σημειώσεις.

Κοσμίδου- Hardy, X., Γαλανουδάκη- Ράπτη, Αθ. (1996). *Συμβουλευτική Θεωρία και Πρακτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Ασημάκη.

Κάντας, Α, Χαντζή, Α. (1991): *Ψυχολογία της Εργασίας. Θεωρίες Επαγγελματικής Ανάπτυξης*. Στοιχεία Συμβουλευτικής. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κρουσταλλάκης, Γ. (1998): Συμβουλευτική και εκπαίδευση γονέων με παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες. Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού 50-51*, 261-270.

Μακράκης, Β. (1996): Νέες Τεχνολογίες και Ειδική Εκπαίδευση: Προβλήματα και Προοπτικές. Στο Ανθολόγιο: Χαρούπιας, Α. (Επιμελητής έκδοσης) *Πρακτικά ημερίδας "Ειδική Εκπαίδευση: Πραγματικότητα και Προοπτικές"*. Αθήνα.

Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (1996): *Συμβουλευτική Ψυχολογία* (γ' έκδοση). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μάνος, Ν. (1998): *Βασικά Στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Μαρόγλου- Γουόλς, Μαίρη. (1992): Ο ρόλος του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης του μαθητή. Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Συμβουλευτικής- Προσανατολισμού. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 63-70.

Mcqueen, William: Η χρήση της γλώσσας και ο ρόλος της στο στιγματισμό των ανθρώπων με αναπηρίες. Πρακτικά 3^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου του κινήματος Πρώτα οι Άνθρωποι. (People First Movement). *Αναπηρία Τώρα*, 17.

Mitchell, David, R. (1986): A developmental system approach to planning and evaluating services for persons with handicaps (Μια αναπτυξιακή συστημική προσέγγιση στο σχεδιασμό και την αξιολόγηση των υπηρεσιών για τους ανθρώπους με αναπηρίες). Στο ανθολόγιο: Brown, Roy, I. (Επιμελητής έκδοσης: *A Series in Developmental Handicap. Management and Administration of Rehabilitation Programmes.*) Groom Helm, London, College Hill Press, San Diego. Από το ίδιο άρθρο: Miller (1978) και τους Ramey, McPhee και Yates (1982), Ackoff και Emery (1972), Hare (1967).

Μόρφης, Λ., Γ. (1986): *Παιδιατρική. Σημειώσεις για τη Σχολή Επαγγελματιών Υγείας Πρόνοιας των ΤΕΙ, Ο.Ε.Δ.Β.*

Μπάρδης, Π. (1992): Η ενσωμάτωση των παιδιών με ειδικές ανάγκες. Περιεχόμενο και φιλοσοφία της ενσωμάτωσης. Στο ανθολόγιο: Καΐλα, Μ., Πολεμικός Ν., Φιλίππου, Γ. (Επιμελητές έκδοσης) *Άτομα με ειδικές ανάγκες (740-751)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπουσκάλια, Λ. (1993): *Άτομα με ειδικές ανάγκες και οι γονείς τους*. Αθήνα: Γλάρος.

Νικόδημος, Σ. (1992): Αγωγή και εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα: γενικές διαπιστώσεις, σύγχρονες τάσεις- προοπτικές. Στο ανθολόγιο: Καΐλα, Μ., Πολεμικός Ν., Φιλίππου, Γ. (Επιμελητές έκδοσης) *Άτομα με ειδικές ανάγκες (740-751)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παπασπύρου, Χ. (1996): Η δίγλωσση εκπαίδευση των κωφών αποφασιστικός παράγων για την κοινωνική τους ένταξη. Στο ανθολόγιο: *Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής (129-144)*. Αθήνα: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών.

Πολέμη- Τοδούλου, Μ. (1993). Βήματα προς τη διαμόρφωση μοντέλου συστημικής παρέμβασης σε χώρους περίθαλψης και αγωγής παιδιών. Στο: Αγάθωνος- Γεωργοπούλου Ε. (επιμελήτρια έκδοσης), *Οικογένεια, Παιδική Προστασία, Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.

Πολυχρονοπούλου, Σ. (1999): Η Εκπαιδευτική και Κοινωνική Πολιτική του Υπ. Παιδείας για την παροχή Υπηρεσιών Ειδικής Αγωγής σε Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες. Προτάσεις για την Εφαρμογή της Σχολικής Ενσωμάτωσης. *Νέα Παιδεία, 90*.

Πρώμος, Β. (1992): Η σύγχρονη τεχνολογία στην υπηρεσία των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Στο ανθολόγιο: Καΐλα, Μ., Πολεμικός, Ν., Φιλίππου, Γ. (Επιμελητές έκδοσης) *Άτομα με ειδικές ανάγκες (564-577)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Σιδέρη- Ζώνιου, Α. (1992): *Οι Ανάπηροι και η Εκπαίδευσή τους*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Σιδηροπούλου- Δημακάκου, Δ. (1999): *Επαγγελματική Συμβουλευτική και Προσανατολισμός για Μαθητές με Ειδικές Ανάγκες*. *Νέα Παιδεία*, 90.

Σιδηροπούλου- Δημακάκου, Δ. (1998): *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Διδακτικές Σημειώσεις για τους φοιτητές του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας. Αθήνα: Τομέας Ψυχολογίας.

Σιδηροπούλου- Δημακάκου, Δ. (1999): *Συμβουλευτική και Προσανατολισμός Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες: Ιδιαίτερα προβλήματα συγκεκριμένων υποομάδων*. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής- Προσανατολισμού*, 50-51.

Σιδηροπούλου- Δημακάκου, Δ. (1998): *Υπηρεσίες Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού για Μαθητές με Ειδικές Ανάγκες*. *Δελτίο Επικοινωνίας*, 1, 18-29. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Τομέας ΣΕΠ.

Στασινός, Δ. Π. (1991): *Η Ειδική Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Αντιλήψεις, θεσμοί και πρακτικές. Κράτος και Ιδιωτική πρωτοβουλία (1906-1989)*. Αθήνα: Gutenberg.

Τσιναρέλης Γ. (1993): *Η ένταξη των ΑΜΕΑ*. *Διαφορά* 46-47. *Εταιρεία Σπαστικών Βορείου Ελλάδος*.

ΥΠ.Ε.Π.Θ. (1996): *Η νομοθεσία της σχολικής ενσωμάτωσης στην Ευρώπη: Τάσεις και Αλλαγές*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

ΥΠ.Ε.Π.Θ. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ (1994): *Δελτίο Πληροφοριών Ειδικής Αγωγής*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1996): *Πρόγραμμα Leonardo da Vinci- Εγκόλπιο*.

Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1997): Special Report for Horizon Initiative- Employment.

Φιλιππίδου, Ν. Μ. (1990): *Σημειώσεις από τις παραδόσεις στο μάθημα Κοινωνική Εργασία με Ομάδες*. ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ.

Χαρούπιας, Α. (1996): Ειδική Εκπαίδευση: Από τα Προβλήματα του Παρόντος στο Σχολείο για Όλους με Όλους. Στο ανθολόγιο: Χαρούπιας, Α. (Επιμελητής έκδοσης) *Πρακτικά Ημερίδας "Ειδική Εκπαίδευση: πραγματικότητα και προοπτικές"*. Αθήνα.

Warnock Report (1982): Report of the Committee of the Enquiry into the education of handicapped children and young people. London: Her Majesty's Stationary Office.

Ιστοσελίδα ΟΑΕΔ, <http://www.oaed.gr>.

<http://www.rhodes.aegean.gr/gr/Progra/Employability>, Employability. Άτομα με ειδικές ανάγκες και Ανοιχτή Απασχόληση. Ιστοσελίδα αμφίδρομης επικοινωνίας που απευθύνεται σε άτομα με ειδικές ανάγκες φοιτητές και αποφοίτους ΑΕΙ-ΤΕΙ. 25/5/00.

ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Ν. 1566/85, ΦΕΚ 167 τ. Α' 30/9/85: "Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις".

Ν. 1946/91, άρθρο 46, ΦΕΚ 69 τ. Α' 14/5/91: "Εισαγωγή ατόμων με ειδικές ανάγκες σε ΑΕΙ και ΤΕΙ άνευ εξετάσεων".

Ν. 2643/98, ΦΕΚ 220 τ. Α' 28/9/98: "Μέριμνα για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις".

Π.Δ. 246/98, ΦΕΚ 183 τ. Α' 31/7/98: "Εξέταση μαθητών με ειδικές ανάγκες".

Ν. 2716/99, ΦΕΚ 96 τ. Α' 17/5/99: "Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άλλες διατάξεις."

Ν. 2817/00, ΦΕΚ 78 τ. Α' 19/3/00: "Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις."

Εισηγητική Έκθεση του σχεδίου νόμου "Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις."

ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Αποφ. Συμβ. της 18/4//88, 88/231/ΕΟΚ, ΕΕ αριθ. L 104/38/23-4-88: Για τη θέσπιση δεύτερου κοινοτικού προγράμματος δράσης υπέρ των μειονεκτούντων ατόμων (HELIOS).

Πρόταση αποφ. του Συμβουλίου, COM (91) 350 τελικό: Για τη θέσπιση τρίτου κοινοτικού προγράμματος δράσης υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες- HELIOS II (1992-1996).

Γνωμοδότηση της Οικον. και Κοινωνικής Επιτροπής της 29/1/1992, ΕΕ αριθ. Ψ79/20/30-3-92: Για την πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για τη θέσπιση τρίτου κοινοτικού προγράμματος δράσης υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες- HELIOS II (1992-1996).

Αποφ. Συμβ. της 25/2/1993, 93/136/ΕΟΚ, ΕΕ αριθ. L 56/30/9-3-93: Για τη θέσπιση τρίτου κοινοτικού προγράμματος δράσης υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες- HELIOS II (1993-1996).

